J.P. Kauffmann

kerguelen adalarındaki kemer

ELEM ADALARINA YOLCULUK

Çeviren: Ömer Bozkurt

GEZİ

YAPI KREDİ YAYINLARI

KERGUELEN ADALARINDAKİ KEMER

{Elem Adalarına Yolculuk}

J.P. Kauffmann

Yapı Kredi Yayınları - 1997

Jean-Paul Kauffmann

1944'te Mayenne'de doğdu. Lille'deki gazetecilik okulundan mezun oldu. 1967'den başlayarak, Kanada'da Radio France'ta Le Matin de Paris'de, L'Amateur de Bordeaux'da, L'Evenement du Jeudi'de, Sens Magazine'de çalıştı. 1989'da Relais Gourmands'dan, 1993'te Jean Freustre'den ve Maisons de la Presse'ten ödül aldı.

"MAJESTELERİ HOŞNUT GÖRÜNDÜLER..."

"Çocukluğunda sen de, benim yaptığım gibi, atlasının en fazla mavili sayfalarından birini açıp, uzak ama gene de bizim, Antarktika'da ama Fransa'ya ait adaları, Kerguelenler'i düşlemedin mi?"

Valéry Larbaud, Kerguelen Adalarının Valisi

Öndeyiş

Çocukluğumda hep Kerguelen Adalarını düşledim durdum. Babamın fırınında, ekmeklik buğday çuvallarına sırtımı dayar, kendimi Define Adası'nın genç kahramanı Jim Hawkins'in yerine koyardım. Ağaç gövdelerinden yapılmış tabyanın ötesindeki tehlikeleri gözlerdim. Tabya sözcüğü, bunun bir küçük kale anlamına geldiğini bilmediğimden, o sıralarda, bende harikulâde çağrışımlar yaratırdı. Günün birinde, babam, Vulcanus'un yaptığı gibi, alev alev korları fırından alıp boğma kabına atadursun, ben, Spirou'da *[Fransa'da, 1950 ve 1960'lı yıllarda (ve belki daha sonraları da) yayınlanan ve içinde çizgi romanların da yeraldığı bir çocuk dergisi]*, "Paul Amca" adında birinin anlattığı, Kerguelen Şövalyesi'nin serüvenlerine rastladım. XV. Louis'nin krallığının son yıllarında Eldorado'yu aramak üzere denize açılan bu Brötanyalı *[Fransa'nın batı kıyılarının ortalarında, Manş Denizinin güneyinde, batıya uzanan bir yarımadayı kapsayan bölge. Ayrı bir dile de sahip olan o yöre halkına Bröton denir]* denizci, insana sadece umutsuzluk veren bir toprak bulmuş, ama öylesine hayal kırıklığına uğramıştı ki, karaya ayak basmayı reddetmişti. Ardından, Fransa'ya dönüşünde yargılanmış ve hapse atılmıştır.

O zamanlar elimdeki eski atlasta görünmeyen bu gizemli adaları ben Brötanya'ya ait adalar sanırdım. Mutlaka benden saklanan birşeyler olmalıydı. Kerguelen'in işlediği suç acaba neydi?

Adındaki değişik tınıyı hemen sevmiştim. Fransa'ya, Désolation adı verilen, yaban ve ıssız bir toprak kazandırdığı söyleniyordu. *[Kerguelen Adalarının diğer adı. Bundan sonra bu ad, Elem Adası ya da Elem Adaları biçiminde Türkçeleştirilecektir.]* Ama sonunda, bu takımadalarda büyüleyici hayvanların yaşadığını ve bu adaların, Kerguelen'in memleketi Brötanya'nın çayırları kadar yeşil olduğunu öğrendim. Bu uzak kıtanın, Fransa'nın bir parçası olduğunu düşünmek beni sevinçlere boğuyordu. Bunda, bir de gizin saklı olduğunu seziyordum. O zamandan sonra, bir insanın yaşamının en derininde saklı gizin, keşfettiği topraklara yansımış olduğunu anladım.

Kitaplıklara gittim; eski kâğıtları inceledim, eskiden kalma belge kutularını bağlayan iplerin düğümlerini yürek çarpıntıları içinde çözdüm. Araştırmalarım ilerledikçe, olaylar, Edgar Poe'nun Kaptan Guy'i tarafından, Kerguelen Adalarındaki kemerin yakınına bir şişe içinde bırakılan mesaj olayındaki gibi, daha da gizemli hale geliyordu. Nitekim, bazı bölümleri Elem Adasında geçen, Gordon Pym'in Serüvenleri adlı yapıtında Edgar Poe, saklı mektubun gizini açıklamaz.

Kerguelen Adalarında şişelere konulup bırakılmış çok mesaj vardır, ama onları kimse bulamamıştır. Kırk yıldan beri bu yolculuğa hazırlanıyorum. Port-Christmas'a ulaşacak ve Kerguelen Adalarındaki kemeri keşfe gideceğim. Bunca denizciyi hayrete düşüren bu dev kemer, bana bir kilisenin mahzeninde saklı mezarın kapısını anımsatıyor. Uzun zamandır lânetlenmiş bu takımadaların gizli anlamının orada saklı olduğunu sanıyorum.

Zorlu bir doğanın uçsal yalnızlığını ve başlangıç aydınlığını kendi isteğimle göğüsleyecek olmaktan mutluluk duyuyorum. Bu giriştiğim bir eriştirme yolculuğu değildir. Fransız Güneysel ve Antarktika Toprakları'nın [Terres australes et antarctiques françaises] bu yöresinde keşfedilecek bir Graal da yoktur. *[Graal: Hazreti İsa'nın havarileriyle yediği Son Yemekte kullandığı söylenen ve Ortaçağ edebiyatında Kral Arthur'un şövalyelerince aranılışı anlatılan kap]*

Kerguelen Adalarına gitmek üzere yola çıkmak kolay iş sayılmaz. Elem Adaları yerkürenin en ücra noktası olarak kabul edilir. İlkin Réunion Adasına varıp orada bir gemiyi, Marion-Dufresne'i, beklemek gerekir. Bu gemi, Güneysel Fransız Adalarına yılda sadece iki üç sefer yapar.

Kerguelen Adalarının uzaklığı, zaman ve mekân engelini ortadan kaldırmakla övünen bir dönemin, artakalmış son ilginçliklerinden biridir. Hiçbir uçak oraya uçamaz. Bütün 19. yüzyıl boyunca Elem Adasına giden balina gemileri zamanında olduğu gibi şimdi de bu adalar ancak, zorunlu ve uzun bir yalnızlığın sonunda kendilerini biraz biraz gösterirler.

Elem adalarının hoyratlığına, bunaltıcılığına hazırlanmak için, ilkin burada, evvelce Bourbon adını taşıyan adanın biraz iç bayıltıcı yumuşaklığını tadıyorum. Réunion'da, Kerguelen Adalarına hareket edilen yere Liman adı verilir. Sadece ilk harfi büyük yazmanın yalınlığı, açıktır ki, yolcunun, Okyanusu, Yolculuğu, Adaları... mutlak biçimde keşfe çağrılı olduğunu anlatır. Bu dolgun meyveleri tatmaktan, dönencelerin bu koyu kokularını ve alize rüzgârlarının aşırı ezgili yumuşaklığını içime çekmekten bıkmıyorum. Bu şurupsu tadlar, Kerguelenler'de beni bekleyen acılığı daha iyi değerlendirmeme olanak verecek.

En sonunda bir gün, "Liman"dan ayrıldım. Yanımda sadece iki hurç var. Biri, yıllardan beri derlediğim kitaplar ve belgelerle dolu.

Marion-Dufresne yüzoniki metre boyunda bir gemidir. "Kükreyen kırklarda" geçen zor bir yaşam onu tüketmiş gibidir. Yirmi yıldan beri Crozet, Kerguelen ve Amsterdam Adalarına sefer yapar. Pasla ve tuzla kaplı geminin artık biraz nefes almayı özlediğini sezersiniz. Ama gene de refleksleri henüz yerindedir: kalın ve güçlü gövdesi fırtınaya iyi dayanacaktır. Bu yaşlı deniz yaratığını hemen sevdim. En uzak ilçelerimize ulaşan son denizyolu hattımızda, tek başına, vazgeçilmez bir hizmet vermektedir. Güneysel adalarımıza herşeyi o taşır. Görev anlayışı beni duygulandırmıştır. Bir ikmal gemisi olmaktan başka iddiası olmamakla birlikte, her işi görür: hem yolcu gemisidir, hem petrol tankeri, hem konteyner taşıyıcısı, hem de okyanusbilim gemisi.

Dünyanın en ıssız ve en fırtınalı denizlerinden birinde bir hafta süreyle hareketsizliğe mahkûm olacağım. Ama yüzen saraylardan ya da gezinti yelkenlilerinden farklı olarak, Marion-Dufresne'in bana, bilinmeyen her ülkeyi tanımadan önce gerekli hazırlığı sağlayacağını seziyorum: bekleyiş ve sıkıntı.

Acıdan da çok aylaklık değil midir en güç sınav? Hiçbir şeyin ruhunuzdaki boşluğu işgal etmediği bir anda, o boşluğu doldurmayı bilen, kurtulur. En zalim işkencenin üstesinden gelir, ölçüsü de, sonu da olmayan zaman.

Gemiye, Réunion'da üslenmiş altı paraşütçüden oluşan bir birlikle beraber biniyoruz. Bu paraşütçüler genç bir yüzbaşının komutası altındalar ve Kerguelen Adalarına, "hayatta kalma" talimine gidiyorlar. Kendilerine bir binbaşı eşlik ediyor. Bu binbaşı benim yabancım değil. Binbaşı Couesnon ile uzun zamandır mektuplaşıyoruz. Kendisi, Histoire postale des Kerguelen adlı bir kitabın yazarı. Bu takımada, posta gönderilerinin azlığı ve pullarının özgünlüğü ile ünlü. Görünürdeki alçakgönüllülüğüne rağmen, mumlu kâğıtla çoğaltılmış yapraklardan oluşan andığım yapıt, takımadanın geçmişine ilişkin, bugüne kadar yapılmış tek ciddi çalışma.

Araştırmalarım sırasında, Kerguelen Adalarının bulunuşunu ve ardından 1790-1914 yılları arasında orada gerçekleşen keşif gezilerini kuşatan olayların hiçbir şeyi açıklamadığını anladım. Hiçbir süreklilik yok. Balina gemileri ile bilimsel araştırma heyetleri, birbirlerinden habersiz, gelip gitmişler. Öylesine ki, kimi zaman, söz konusu edilen acaba aynı topraklar mı diye şüphelendiğim oldu.

Geminin yüklüğünde, üzerinde Henry ve René Bossière'in adları kazılı bronz bir levha taşıyoruz. Mukavvalara sarılı levha, Kerguelen Adalarının üssü Port-aux-Français'nin (Fransızlar Limanı) ardındaki tepeye dikilecek. Le Havre kökenli bu iki armatör, geçen yüzyılda Elem Adasını unutulmaktan kurtarmış ve Büyük Britanya'nın egemenliğine geçmesini engellemişlerdi.

Paraşütçülerin eşleri, gözleri hüzün dolu, kocalarını uğurluyorlar: iki ay boyunca uzaklarda olacaklar. Yola çıkanların coşkulu sevinçleri, rıhtımda kalanları mutsuz ediyor. Yol arkadaşlarımın üzüntü gösterileri yapmacık kalıyor. Bu zorunlu ikiyüzlülük yolculuğun çekiciliğini sağlayan küçük zalimliklerden biri.

Palamarlar teker teker suya düşüyor ve sonra hızla gemiye çekiliyorlar. Marion-Dufresne artık iskeleye yaslanmış o eski gemi değil. Saat onsekiz... Réunion kıyılarını arkamızda bırakıp, Liman

fenerinin önünden geçiyoruz. Uzaklarda hâlâ sallanan kollar, daha şimdiden kimsenin dikkatini çekmez oldu.

1

Akşam yemeği saat ondokuzda veriliyor. Yemekler çok bol, servis ise Transatlantik Kumpanyasının üstün geleneğine uygun biçimde yapılıyor: Metrdotel, beyaz üniformalı, apoletli, uzun boylu bir zenci. Marion-Dufresne doksan yolcu taşıyabiliyor, ama bu seferde biz sadece yirmi kişi kadarız. Doğruca Kerguelen Adalarına yöneliyoruz. Güneysel Topraklardaki diğer iki Fransız ilçesine, Crozet ve Amsterdam'a uğramayacağız.

Port-aux-Français'de bir yıl geçirecek olan bir Brötanyalıyla tanışıyorum. Yeni arkadaşım, sert davranışlı, kıpır kıpır bir adam, ama mutsuz da. Sürdürdüğü uzun sessizlik anları, şiddetli neşe nöbetleriyle kesiliyor. İki ay önce, yılbaşının ertesi günü karısı onu terkedeceğini söylemiş. "Dünya başıma yıkıldı ve hâlâ da yıkılmaya devam ediyor" deyip içini çekiyor. Umutsuzluk onu öfkelendirmiş. Evde herşeyi kırıp döktüğünü, biraz da gururla anlatıyor. Ona ancak ayrıldıkları gün, "Seninle bunalıyordum, o an kesip atmak gerekti" diye itiraf etmiş karısı. Balıkçıymış ve hayatını da iyi kazanıyormuş. Güzel bir ev satın almış, sonra yanındakini de alıp evini büyütmüşmüş. Ama bu ayrılma bir başka kötü sonuç daha doğurmuş: işinden olmuş. "Bu olay beni çok etkilemişti, çalışmaktan zevk almaz olmuştum." Zavallı denizci kendini içkiye verebilir ve acısını sürekli yeniden yaşayabilirdi. "Kerguelen Adalarına gitmeyi istemekle ben de kesip attım. Unutmak için ve yeniden düşünmek için. Bu karar karımı şaşırttı. Böylece ben de bir puan kazandım."

* * * * *

Adamların çoğu gemide sıkılıyor. Koridorlarda dolaşıyor, barda bir kadeh içki içiyor ve uyuyorlar. Bu aylak ve tekdüze yaşamı seviyorum. Vakit geçirmek için, yemekten önceki içki töreninden ve Okyanusu seyretmekten başka bir şey yok. Gerçek bir amaç olmaksızın kapanılan bir manastır yaşamı: benim için saltık gerçek.

Geminin kitaplığını keşfettim. Kitapların sayfaları, küflenmiş ve kapalı kalmış dolap kokuyor. 50'li yıllardan beri bu kitapların kapaklarının hiç açılmamış olduğunu sanıyorum: Louis Bromfield, Rosamond Lehmann, Pierre Benoit. Biraz yıpranmış bez ciltler, Messageries Maritimes kumpanyasının *[Bir deniz ulaştırma şirketi]*, Hindiçini savaşının eski muhariplerince iyi bilinen gemisi Pasteur gibi artık varolmayan gemilerin armasını taşıyor.

Hemen birtakım alışkanlıklar edindim. Akşamüstüne doğru kitaplıkta Binbaşı Couesnon ile buluşuyoruz. Onunla Kerguelen'in kişiliğini ya da Bossière kardeşleri konuşuyoruz. Geminin motoru duvarları ve kitap raflarını titretiyor; kimi zaman kitaplar yerlerinden oynuyor ve domino taşları gibi birbirleri üzerine yıkılıyor. Paraşütçüler beden eğitimi yaparak zaman öldürüyorlar. Yolcuların bazıları geminin pruvasında, yalnız kalmak ya da güneş banyosu yapmak için kendilerine bir yer buldular.

Üçüncü gün uzaklarda seyreden bir tekne görüyoruz. Bu enlemlerde, dünyanın bu en ıssız sularında bir başka geminin varlığı kısa süren bir heyecan yaratıyor. Alışılagelmiş rotaların dışında, buralarda, bu geminin ne işi var? Zabitlerden biri: "Belki bir maden gemisidir" diyor, "Pek olağan birşey değil!"

Ufukta kaybolur kaybolmaz, bu giz, artık kimseyi ilgilendirmiyor. Bir gemide sadece görünen şeyler önem taşır. Oysa artık görünen hiçbir şey kalmadı; deniz, sonunda, gemimizin üzerinde varolmak için çırpındığı, soyut ve hareketsiz bir yüzeye dönüştü. Ne kadar dalgalara çarpsa da, ne kadar baş kıç vursa da, kısaca ne kadar bir gemi gibi davransa da, bu bomboş denizin ortasında tükenecek sanki. Marion-Dufresne'in, Réunion Adasıyla, güneysel adalar arasında gerçekleştirdiği her bir bağlantıyı belirten dönüş sözcüğünün anlamı burada tam olarak belirginleşiyor. Bu sonsuzluk içinde dönüştür; sanki bir başlangıcı olan, ama sonu gelmeyen bir devinimdir.

Barda asılı bir gravür, gemimize adını veren denizcinin hüzünlü öyküsünü anlatıyor. Kerguelen ile aynı tarihlerde, Fransa Adasında [Ile de France] (bugünkü adıyla Mauritius Adası) bulunan Marion Dufresne, 13 Ocak 1772'de 47° güney enlemi dolayında Crozet Adalarını buldu. Yolculuğunu doğuya doğru sürdürerek pekâlâ

Kerguelen Adalarını da bulabilirdi. Sonunda Yeni Zelanda'ya ulaştı ve orada Maori'ler tarafından katledildi.

Arada bir güverteye çıkıyorum. Göğün ve denizin rengi beyaz, dün de öyleydi. Dalgaların sırtında aynı köpük çizgileri; gemi aynı dalganın etkisiyle burnunu havaya dikiyor. Aynı olanın bu sonsuz yinelenişi, zaman zaman kısa canlılık anlarıyla kesilen bir kayıtsızlık yaratıyor. Gemide sıkıntı başka hiçbir şeye benzemiyor. Bu sıkıntı, aynı tekdüzelik içinde, karşıt duyumların birbirine karıştığı, belli belirsiz bir coşkuyla katışık bir yorgunluk. Şevk ve ezilmişlik, eski ve yeni, öncesi ve sonrası, bir farklılık yaratabilecek herşeyi yokederek birbiri içinde eriyorlar.

Günlerden birinde, hayali bir zaman dilimine uymak için saatlerimizi bir durak ileri alıyoruz. Bu iş, yolculara keyfiliğin en uç noktası gibi geliyor: zamanın artık hiçbir önemi kalmadığına göre, saatleri değiştirmek neden?

Bir başka gün hava soğuyor. Gittikçe daha yüksek ve daha kara dalgalar ön güverteye vuruyor. Sabah şafakta, tayfalar kamaralara girerek lomboz kör kapaklarını kapatıp kelebeklerini sıktılar. Bardaklar ve tabak çanak artık yemek salonunun masalarında sabitleştirildi. Fırtına, içinde bulunduğumuz gevşekçe sıkıntıyı arttırıyor. Ayakta duramadığımız için kamaralarımızdan dışarı çıkmıyoruz.

Baş kıç vurma ile yalpa arasındaki fark benim için artık bir giz olmaktan çıktı. Geminin baş kıç vurmasını yeğ tutuyorum. Öne ve arkaya doğru sallanmak, aynı doğrultuda yerleştirilmiş yatağımın konumuna uygun, oysa yana doğru sallanmalar beni rahatsız ediyor. Kötü hava, zamandaki düzensizliği arttırıyor. Fransızcanın hava koşullarıyla süre arasında yarattığı bu karışıklık bana şimdi ussal görünüyor: saatlerin ve günlerin birbirlerini izleyişine hükmeden gerçekten ısı ve iklimdir.

Günde bir iki kez dışarı çıkıyorum. Marion, pruvasına vurup köpük köpük parçalanan dalgalara şiddetle çarpıyor. Geminin çevresinde sıvı sütunlar yükseliyor; bunlar birkaç saniye havada dengede kalıyor, sonra yıkılıp bordada patlıyorlar.

Bir gece, tayfalardan biri, karımdan telefon geldiğini ve kaptan köşküne çıkmam gerektiğini söyledi. Herkes uykuda. Nöbetçi zabit yanıbaşımda fırtınayı gözlerken, uydu aracılığıyla, karanlıkta karım Joëlle'le konuşuyorum. Pruvayı aydınlatan ışık titriyor, köpükler arasında gömülüp kayboluyor. Sonra yeniden ortaya çıkıyor. Bu gemideki tek hayat işareti o. Joëlle, Saddam Hüseyin'in Birleşmiş Milletler'in bütün kararlarına uymayı kabul ettiğini haber veriyor. Körfez Savaşı bitmiş. Fırtınalı gecede karım, bana, çocukları sinemaya götürdüğünü ve Cyrano de Bergerac'ı izlediklerini anlatıyor. Cihazı büyük oğluma veriyor; o da alaycı bir havada: "Baba, anlaşılan sallanıyorsunuz; macera bu mu ola?" diye sesleniyor. Fırtınayı betimlememi istiyor benden. Sular altındaki ön güverteyi, teknenin üzerinde parça parça uçan dalgaların gürültüsünü, rüzgârı karşıdan alarak, tek başına ve zavallı, azgın denizle boğuşan geminin cesaretini anlatmayı deniyorum.

Cihazı havaya kaldırıp "Bak, dinle fırtınayı" diye sesleniyorum. Bu kadar uzaktan ne duyabilir ki? Ama gene de "Duyuyorum" diye bağırıyor. Yağda kızartma sırasında çıkan ses, kaptan köşkünün camlarına şiddetle vuran yağmur cızırtısının pekâlâ iyi bir taklidi olabilir.

Bu sabah hava daha serin. Biraraya gelen üç okyanusun öfkesiyle yükselen dalgalar, kükreyen atlılar gibi, Marion'un peşinden koşuyorlar. Sübyeler ve palangalar, gittikçe daha yırtıcı sesler çıkararak çırpınıyorlar. Bulutlar dalgalara değiyor ve onları öylesine yakından sarıyor ki, yalpanın gittikçe sıklaşan silkelemeleri, çalılar arasından havalanan ve kanat çırparak hızla yükselen bir kuşu anımsatıyor.

Birkaç saat içinde sıcaklık aniden düştü. Antarktika-altı yöneşme çizgisini, dönence-altı sıcak sularıyla Antarktika soğuk sularını birbirinden ayıran su sınırını aşıyoruz. Burada suların sıcaklığı 20 dereceden 10 dereceye düşer. Geminin dümen suyunda albatroslar görünmeye başlar. Karanlık ve parıltılı denizin yüzeyinde, yağmur bulutları arasından sızan ışık demetleri, okyanusta leke leke beyaz hâleler oluşturuyor. Gittikçe sayıları artan kuşlar, yakınlarda bir kara bulunduğunu gösteriyor.

2

Bu sabah saat beşte, Castries Adaları radarda göründü. Saat yedide, sisin içinde, Kerguelen Adalarının kıyılarını farkettim. Sonu görünmeyen topraklar; anıtsal yarlar... Hiç şaşırmadım; Güneysel Atlantis'imi ben, hemen tanıdım. O, kıtaların hiçbirine benzemez. Bu bilinmedik manzarayı geçmiş bir zamanda, belki de bir başka yaşamda, ben gördüydüm.

İnsan kendisinin ilk olduğunu sanıyor. Şu anda, bundan sonraki bütün duyumlarımı belirleyecek duyumu, kanıtı, işareti, bakışı yakaladığıma inandırmak istiyorum kendimi. Marion kıyıya yaklaştıkça, içimde bir sıkıntının büyüdüğünü duyuyorum. Başlangıçtaki kaostan çıkmışa benzeyen bu dünyayı belirlemek, anlamak, betimlemek gerekecek. Ve onu kendi öz coğrafyama yerleştirmeyi başarabileceğim yolunda safça bir inanç taşıyorum.

Yves de Kerguelen'in kendisi bunu hiç gerçekleştiremedi. Onun bütün felaketleri zaten bundan kaynaklanır. Takımadaları ilk kez 12 Şubat 1772 tarihinde görür. Şöyle yazıyor: "Akşamın altısında, dört fersah ötemizde, küçük bir ada gördük." Bu nerdeyse anlamsız derecede basit bir tümcedir. Oysa, olay çok önemli. Araştırma seferi için Fransa Adasından 16 Ocak 1772'de yola çıkan iki gemi, Fortune ve Gros-Ventre, Kerguelen'in bir kıta sandığı karaya rastlamışlardır. Kuzey ve Güney kutupları ayrık tutulursa, kendisi, 18. yüzyılın günbatımında, önemli boyutlara sahip bir toprak bulan son denizcilerden biridir. Ondan sonra yeryüzü bir ping-pong topu kadar hafif ve küçücüktür. Takımadaların batısında yeralan ve Fortune [Talih] adı verilen bu "küçük ada", bütün bir yaşamın sonunda ulaşılan noktadır: bu bir şan ve şöhret işareti olabilirdi, olmalıydı. Ama bu başarı, Kerguelen'e önce sadece acı vermiş, ardından da onurunun lekelenmesine yolaçmıştır. Bu keşfine rağmen hiçbir coşku duymamasının bir açıklaması var aslında: Kerguelen, yolculuğunu, başına gelen felaketlerden sonra anlatmaktadır. Anlatısını, notlarına ve özellikle seyir defterine dayanmaksızın kaleme almaktadır. Çünkü bu kayıtlar, mahkeme önüne çıkarılmasından önce elinden alınmıştır.

"Karayı ilk görecek olan tayfaya (vaadetmiş olduğum gibi) herkesin önünde yirmi ekü verdim; ve asıl büyük karaları ilk görecek olana da

bunun iki katını vaadettim" diye yazıyor Kerguelen; ama bir akşam önce, şöylece uzaktan görebildiği adayı yeniden bulamayacaktır. Ancak sonraki gün, sabahın altısında nihayet şunları yazabilmiştir: "Çok yüksek bir burun farkettim; ardından bir süre, aynı ölçüde yüksek başka kıyılar gördüm; saat yedide güneş sisi dağıttıktan ve ufku aydınlattıktan sonra, gözlerimin önünde pusulanın kuzey doğusundan güneyine kadar uzanan bir karalar silsilesini gözledim; bu aşağı yukarı yirmi beş fersah uzunluğunuda bir kıyı şeridiydi."

Kristof Kolomb'un Amerikayı ilk gördüğü anı akla getirmemek mümkün mü? Uzaklarda, gecenin içinde, "ışıklar" farkeder; bunların bir kara parçasından geldiğini düşünür. Bu kara parçası bir görünmekte, bir kaybolmaktadır. Kolomb bunu, “ışığı yükselen ve alçalan bir muma" benzetir. Ay ışığında göze görünen bu kıyı, bilindiği gibi, Kolomb'un San Salvador adını vereceği Bahama Adalarından biriydi.

Amerika'nın kâşifi, o anda, Cenneti bulmuş olduğunu sanmıştır belki; Kerguelen ise, Cehenneme vardığını düşünmüştür. Bu "karalar silsilesini" betimleyişinde, sonsuz bir hayal kırıklığı, nerdeyse bir hınç sezilmektedir. Büyük keşifler dönemini kapatan adam, birden başarısızlığa uğradığını farketmektedir. Bu başarısızlıktan hiç sözetmeyecektir. Ama bu girişiminde onu destekleyenlere verdiği umutlarla kendini bağlamış olduğu için, her zaman, keşfettiği bu talihsiz adasıyla özdeşleşmiş olduğunu düşünecektir. Kerguelen, bunca özlenen, evlâda nihayet kavuşan, ama kavuştuğu anda onun bir hilkat garibesi olduğunu anlayan mutsuz bir babadır. Onu reddetmeyecektir. Tersine acı veren bir düşkünlükle ona bağlanacaktır. Fransa Kralına armağan ettiği bu topraklara, ikinci yolculuğunda da ayak basmaz. Hiç şüphe yok, hava her zaman çok kötüydü, ama karaya çok yaklaştığı bir günde bile, açıklanması olanaksız bir nefret, onu geri dönmeye zorlamıştır.

Takımadalara ilk ayak basan, Kerguelen'in içinde bulunduğu Fortune gemisine eşlik eden Gros-Ventre gemisinin ikinci kaptanı, Teğmen Charles Marc de Boisguehenneuc olmuştur. Bu nerdeyse gizlice gerçekleştirilen, üstünkörü bir keşiftir. Güney kutupsal bir gecenin ışığında, körfezin ağzındaki Gros-Ventre gemisinin mürettebatı tedirginlik içinde beklerken, Boisguehenneuc, taşları üst üste yığdırır ve onların üstüne, topraklara elkoyuşunun belgesini içeren bir şişeyi yerleştirir: "Efendim Kral hazretlerinin adına bu topraklara el koydum

ve bayrak çektirdim; bu sırada adamlarıma üç kez, Yaşaşın Kral diye bağırttım ve üç el silâh attırdım." Boisguehenneuc, "Güneysel Fransa'nın" da ilk betimlemesini yapar: "Buraları yosunla kaplı, yaban teresine rastlanıyor, toprak çok kara." "Birkaç ağaç" gördüğünü sanıyor; oysa bu enlemlerde, ne yaban teresi ne de ağaç yetişebilir.

Bu seferde herşey aceleye getiriliyor, eksik kalıyor, sıkıntı yaratıyor. Boisguehenneuc'ün, burunlardan birine "keşfe" gönderdiği bir tayfa, Gros-Ventre'ın tehlike yaratacak biçimde uzaklaşmakta olduğunu bildirir. Soğuk ve ince bir yağış körfeze düşmekte, rüzgâr sertleşmektedir. Fırtına başlamak üzereyken, derinden üç parça top atışı duyulur. Gros-Ventre top atmakta ve karadaki mürettebatı geri çağırmak için mavi flâma toka etmektedir.

Daha sonra, Kerguelen, gördüklerini yazacağı yerde, sözü, kendisinden iki yıl sonra, 1776 yılında bu takımadaları araştıracak olan Kaptan Cook'un seferine katılanlardan birine bırakır. Kerguelen, sanki gerçeği yazmak kendisine çok acı veriyormuşçasına, İngiliz'in anılarının arkasına sığınır. Kerguelen'in göndermede bulunduğu anılarda sadece "fırtınadan", "karla karışık yağmurdan", "doludan" sözedilmektedir. Deniz öfkeyle köpürür; Kerguelen, "süt gibi beyaz dalgalardan" acı bir zevkle söz açar.

İlk yolculuğun başarısızlığı, Elem Adalarının tarihinde 20. yüzyılın ortalarına kadar belirleyici olacak bütün acıların habercisidir. Bu topraklara verilebilecek bir başka ad bulunamaz: "Désolation", "kendi haline bırakılan" bir yer. Takımadaya anında verilen bu ad, Kerguelen Adalarını yalnızlığa mahkûm eder. Burası "ıssızdır", terkedilmiştir, elem vericidir. Kerguelen Adaları, özür dilemek istermişçesine, "üzgünüm" der gibidir.

Hiçkimse, Aydınlanma Çağının sonlarında tahayyül gücünün sınırlarını zorlayacak adaları, bir mucize sonucunda, şöyle bir görüverdiğinin bilincinde değildir. İnanılacak gibi değil: hiçkimse tablolara konu olan ve daha o andan başlayarak şairlerin aklını başından alan, bu yıkıntı kıtanın, bu bazalt kalelerin, bu öfkeli sellerin, bu harap toprakların, bu taş gibi sessizliğin, gerçekten varolduğunu farketmemektedir.

Hani, nerde Elem Adaları? Kerguelenler'in yabancısı olmayan kimi yolcular, bu ölçüde tatlı bir havayla, böylesine hakaret edilircesine yalancı çıkarılmış olmaktan pek memnun olmuyor, endişeli bakışlarla denizi gözlüyorlar. Kıyılar altın rengine büründü; güneş yükseldikçe kızıllaşıyor. Şu parçalanmış kayalar, çakıl yığınlarının arasından kubbeler biçiminde yükseliyor ve sonra dimdik denize iniyorlar. Ama kızıllaşma daha yoğun, daha katı, daha katışıksız, aynı zamanda daha endişe verici bir hal alıyor. Marion süzülerek ilerliyor, gidişi nerdeyse yumuşacık. Morbihan Körfezindeyiz; burası, Brötanya'da aynı adı taşıyan körfezden daha sakin. Geminin sürtünmesi sonucunda dev yosunlar, bağları çözülmüş defne yapraklarından taçlar gibi, zerafetle açılıyor.

Geceleyin rüzgâr durdu. Sakinleşmiş deniz nerdeyse pürüzsüz bir yüzey oluşturuyor. Bir ırmağın menderesleri gibi denizde kıvrımlar çizen akıntılar bir yandan öbür yana uzanıyor. Bu yumuşak ışıldama, Marion'un baş bodoslamasıyla yavaşça yırtılan bir ipekli kumaş görünümü sunuyor.

Benimle birlikte, geminin baş tarafına doğru sarkmış "zavallı gemici" çoşkusunu koyuveriyor: "Ne kadar güzel; burada iyileşeceğime inanıyorum."

3

Gemi sanki raylar üzerinde gidiyormuşçasına uzun bir kayış sırasında: Port-aux-Français'nin binaları, yavaşça görüş alanımızın içine giriyor ve denize doğru yumuşak eğimle alçalan bir sıra tepe görünür oluyor. Uzaktan bakıldığında üs pek sevimli değil. Altmış kadar insanın yaşadığı barakaların rasgele, plânsız ve özensiz yerleştirildiği anlaşılıyor. Ama bütün rüzgârlara açık bu uyduruk dış mahalle köyü, Fransa'nın bir parçası. Heryerden o kadar uzak; bu garip doğanın ortasında o kadar zayıf. Birileri için "o suçsuzdur" denildiği gibi, bu doğa da "geri kalmışa" benziyor.

Birkaç dakika içinde Marion demir atacak. Varıştan hemen önceki bu anları hiç sevmiyorum.

Artık, Port-aux-Français'in antrepolarını iyice seçebiliyorum. Antenler, direkler, hangarlar, yorgun binalar; üs, darmadağınık bir sahra ordugâhına ya da tamamlanmamış bir sanayi bölgesine benziyor. Bir helikopter, demirini funda etmekte olan geminin üstünde dolanıyor.

Boşalan zincirlerden kalın bir pas bulutu yükseliyor. Hiçbir şey beni bir gemi çapası kadar etkilemez; çapa, yeraltı dünyasından çıkagelen ilkel kutsal varlığa benzer. Geminin derinliklerine kapatılmıştır. Şöyle bir gösterilip, sonra çok derin çukurların karanlığına fırlatıverilen, işkenceden geçirilmiş biri gibi, oradan çıkarılır. Hiçbir çapa diğerine benzemez. Herbiri, bir canlı varlıktır. Gemiciler iki kolu, bacakları, bir kamışı olduğunu söylerler; onun ucunda da küçük bir eklenti, zinciri bağlamaya yarayan halka, çapa anelesi bulunur.

Marion'un demiri dört ton ağırlığındadır. Kanat çırpan ve güverte üzerinden geçerken ürkmüş bir gece kuşuna benzetirsiniz. Çapalar denize aynı insanlar gibi dalar. Marion'un çapası bir tereddüt geçiriyor, denizin yüzeyinde şöyle bir sallanıyor, sonra çipo başlıklarından birini cesaretle suya daldırıyor. Tam batmak üzereyken su onu tutuyor ve yataylaştırarak düşüşünü yavaşlatıyor.

-"İşte bakın, plâkçı!" diye bağırıyor, yol arkadaşlarımdan biri.

Marion'un üzerindeki platforma konan helikopterden bir adam indi. Kerguelenler'de bir plâkçı! Oysa Port-aux-Français'de hiç dükkân yoktur. Üsse bağlı, rock müziği ve Fransız şansonları çalan bir radyo vericisinin bulunduğunu öğrenmiştim. Herhalde "disc-jokey" demek istediler. Çok hareketli bir adama benziyor ve talkie-walkie ile haberleşmeye alışmış biri gibi kısa tümcelerle konuşuyor; zaten elinde bu cihazdan bir tane var; ciddiyetle ve kasılmış biçimde elinde tutuyor onu. Bu nesne, arazide çalışan insan için asa yerine geçiyor. Dünyanın en yumuşak başlı adamının bile eline verseniz, kendini hemen poz atmak ve esmek, gürlemek zorunda hisseder. Oysa Kerguelen Adalarının plâkçısı iyi bir adama benziyor. Hattâ bu çıngırağın artık onu hiç eğlendirmediğini sanıyorum. Yorgun ve sabırlı bir ses tonuyla "Dinliyorum" diyor. Portaux-Français'de önemli biri olduğu muhakkak.

Bir motora biniyoruz. Port-aux-Français'nin kıyı sularını saran geniş deniz bitkileri arasından kendine kolayca yolaçıyor. Motor bazen

bitkiler üzerinde kayıyor. Kıyıların çıplaklığı ile zıtlık yaratan denizdeki yaşamın zenginliği farkediliyor. Kendi kendime yineliyorum: "Kerguelenler'deyim."

Demek Kerguelen Adaları burası: Bu ilksel boşluk, yer şeklinin bu şaşkınlığı; başlangıçtaki yırtılmadan sonra hiçbir zaman kendine gelememiş gibi görünen bir dünyanın, acı içinde bu yokoluşu, İçinde kayaların yüzdüğü şu yosun çorbası! "Güneysel Fransa'dayım", Paris'le aynı enlemde bulunan Port-aux-Français'de. Güneysel Fransa gerçekten var mı?

İskelenin betonuna adımımı atıyorum. Hep bu "ilk kez" tutkusu. Biraz da safça sanıyorum ki, başlangıçlar mutlaka gizlenmiş bir gerçeğin üstündeki örtüyü kaldırırlar. Ama burada hiçbir şey çıkmıyor ortaya. Karşımda liman "amirliği": "Şakacıktan" bir kaptanlık dairesi; bomboş. Aynı, ülkenin kendisi gibi. Fransa kırlarında rastlanan ve içinde hiçbir zaman hiç kimsenin bulunmadığı ve damaltı diye adlandırmanın âdet olduğu, otobüs duraklarına benziyor. Fransa'da olduğunuzu hatırlatan bir ayrıntı daha var: en küçük sokakçığın bile adlandırılmış olması. İskeleye giden yolun üstündeki bir levha size, "Boisguehenneuc Sokağı"nda bulunduğunuzu hatırlatıyor. Kerguelenler'e yerleşmekte ilk eylemi gerçekleştiren, Gros-Ventre gemisinin o zabitine bir saygı işareti. Hiç'e bir geçmiş sağlayarak onu canlandırmak yolunda dokunaklı bir çaba bu.

Liman "amirliğinde" kimse yok ama, iskelenin üstü kalabalık: bir karşılama kurulu yeni gelenleri gözlüyor. Bu neşeli kalabalık VAT'lardan (Teknik Yardım Gönüllüleri) oluşuyor; bunlar askerlik görevlerini Kerguelenler'de yapmayı tercih etmiş gençler. Otuz kişi kadar varlar. Ya tesisatçılık, marangozluk gibi teknik hizmetlere ya da biyoloji, denizcilik, kuşbilim, meteoroloji gibi bilimsel görevlere atanmışlar.

Kerguelen Adaları benimle şimdiden eğlenmeye başladı. Gelir gelmez, ilk dakikalarda ne yapmalıyım? En az iki metre yüksekliğinde bir kemerin altından geçmem gerekiyor. VAT'ların bizim onurumuza, kollarını kaldırarak oluşturdukları bir kemer bu. Gövdelerinin üstü çıplak, yüzlerini boyayıp Neptün kılığına girmişler. Yoncaya benzeyen bir bitki, hoşgeldiniz demek amacıyla yenilere sunuluyor. Olay, "Büyülü Adanın Zevkleri" ile Ecole des Beaux-Arts'da *[Güzel Sanatlar*

Okulu] yeni öğrencileri hedef alan taşkın eğlencenin bir karışımı gibi. Biraz dostça alaycı, biraz da sıkılgan bir havadalar. Bu karşılanışın mizahi yanı kimsenin gözünden kaçmıyor. Aralarından birçoğu, iskeleden denize atlamak suretiyle kaytarıyorlar. Yılın en sıcak ayı (ya da en az soğuğu) olarak bilinen bu şubat ayında termometre herhalde 15 dereceye ulaşır, ama deniz suyu soğuktur. Denize dalanlardan biri aceleyle çıkıyor: "yedi derece"! Oysa güneşin cömertliği, peyzajın çoraklığını iyice belirginleştiren havadaki berraklık, insanı denize çağırıyor.

Elem Adasında şu ilk anları düşünüyorum: howling fifties'lerde *[Uluyan 50'ler]* bu perde açılışı nerdeyse bir gülmeceli oyun. Öyleyse neresi, bütün gezginlerin betimlediği o "sürekli bora ülkesi"? Takımada, karanlık ününü haketmiyor. Hattâ onda, benim çok sevdiğim bir Brötanya adasından, Belle-Ile'in [Güzelada] açıklarındaki Hoëdic'ten birşeyler buluyorum: aynı ağırbaşlılık, aynı terkedilmişlik, aynı bozulmamışlık. Ama burada gene de endişe verici olmaktan çıkamayan, hareketsiz ve sert birşeyler var.

Üstelik, yüzlerini buruşturarak bir başka dünyadan görüntüler sahneleyen şu sahte yerliler de var. Acaba yaptıkları bir yelken döngerme taklidi mi? Brest'li denizcilerin, kıyıya yanaşabilmek için gereken zor manevralar nedeniyle Güneysel Topraklara verdikleri o adı mı canlandırmak istiyorlar?

Şenlik birdenbire kesiliyor. Pantomimi bırakan adamlar barakalara doğru çıkıyorlar. Benimle birlikte Marion'dan inen yolcuların hepsi kayboldu. Port-aux-Français şimdi ıssız. Bir anda rüzgâr çıkıyor. Başka hiçbir yerde duymadığım bir sözsüz şarkı bu: ses, bir notalar dizisini tek bir hecenin sırtında, sanki sonraki büyük parçanın güçlüğüne hazırlanmak istercesine aşıyor. Işık zayıflıyor. Önümde görülmedik bir şey yükseliyor.

4

Rıhtımda, büyüyen fırtınayı seyrederek otururken yanıma biri yaklaşıyor. Başında, yassı bir çöreğe benzeyen Bask beresi var.

- Kimi bekliyorsunuz?

- Nerede kalacağımı öğrenmek isterdim.

- Kerguelen Adaları işte böyledir, diyor, yapay bir ciddiyetle. Burada sizi bekleyen kimse yoktur ve terkettiğinizde de arkanızda hiçbir iz kalmaz. Muhtemelen bu nedenle buraya gelirler; bu manzara içinde kişinin kendini kaybettirmesi mümkün değildir. Ama bunları bırakın şimdi, kalacağınız yeri bulalım. Size L8 binasında bir oda ayrıldığını duymuştum.

Belirsiz bir işaretle, diğerlerinden hiç farkı olmayan bir yapıyı gösteriyor. "Köye" doğru yollanırken, tanıdık bir çığlık, rüzgârın yükselen sesini yırtıyor. Rüzgârın soylu ezgisi sanki küçük gören alaycı seslerle aşağılanıyor: martıların çığlıkları bunlar.

Brötanya'da yaptıkları gibi bağrışıyorlar. Ama, bu bağrışmada neşenin mi yoksa yakınmanın mı ağır bastığı anlaşılmıyor. Ben bu çığlıkta deniz ürünlerinin inatçı kokusunu duyarım; martıların, geri çekilen denizden artakalanları coşkuyla gagaladıkları sırada duyulan balık yumurtası ve açığa çıkmış denizdibi kumlarının kokusu. Ayrıca bu koku biraz hayvan sidiğini de andırır. İnsanın burnu, kokular arasındaki bu belirsizliklerle oyalanır.

Kerguelenler'in kokusu farklıdır. Rüzgârın, havayı genellikle kokudan arındıran temizliği burada aldatıcıdır. Bu sanki toprağın derinliklerinden gelen canlı ve serin bir rayihadır.

Havayı dikkatle kokladığımı farkeden bereli adam, açıklıyor:

- Kerguelenler'de sadece rüzgâr düşmandır. Çünkü önceden kestirilemez.

Birkaç metre ötede, bir çamur birikintisinde karanlık kitleler kıpırdanıyor: deniz filleri. Tehditkâr homurdanmalar içinde uyanıyor ve olanca ağırlıklarıyla, ard arda hamlelerle hareket ediyorlar.

Yumuşak ve ağlamaklı gözlerle bakan, sarkık bıyıklı bu dev hayvanların, anlamlı ama eksik bir görünümü var. Hortumları sadece burun yapılarındaki bir bozukluktan ibaret. Uzuvları, birer yüzgeç olmaktan öteye geçmiş değil: Quasimodo'nun çirkinliği bu; insanlarda da olduğu gibi, öfke, huzur ve acı karışımı bir anlam seziliyor.

Deniz fillerinden biri yola yığılıyor. Bu olay, sık sık meydana geliyor olmalı ki, biraz da alaycı biçimde, üzerinde deniz fili çizili işaret levhasıyla belirtilmiş. Hantallığıyla, orman kıyısında görülen dikkat işaretlerindeki zarif geyiğin gülünç bir taklidi. Dünyanın öbür ucundaki bu boş topraklarda, "vatanı" anımsatan bildik işaretler var.

Barakalar arasında tavşanlar dört yana koşuşup duruyor. Arkadaşım açıklıyor:

-Yabanıl değildirler. 1874 yılında bir İngiliz heyeti tarafından buraya getirilmişlerdir. Sanıyorum ki, üssün çevresinde onları avlamanın yasaklandığını anlamış bulunuyorlar. Kerguelen tavşanları bir felâkettir. Aynı Avustralya'daki gibi. Toprakta kazdıkları yuvalar, erozyonu hızlandırıyor. Ayrıca lâhanayı da yokettiler. Çok eski zamanların tanığı ve kutsal anısı, bu pek ender rastlanan turpgil, şimdi sadece tavşanların yaşamadığı adalarda bulunabiliyor.

Toprak sarı, ince bir otla kaplı. Ama şaşırtıcı olan çakıllar. Koyu renkli ve kara cevher pulları gibi parlak bu çakıllar takımadanın volkanik niteliğinin işareti. Hiçbir ağaç yok. Şu doldurulması olanaksız boşluğun nedeni işte zaten bu ağaç yokluğu. Ağaçsızlık, çevrenizde bir istikrarsızlık yaratıyor. Fransa'da olsa, bir büyük yapılaşmanın kenarındaki kavak dizisi, bir çayırın ortasında tek başına duran meşe, bir yolun kenarındaki sıra çınarlar, peyzajda açıklıkları ve yoğunlukları kesimlere ayırarak, gözün, her an nerede bulunduğunu belirlemesine imkân verir. Burada bakışlar hiçbir şeye yönelmiyor. Burası, derinliği olmayan, egemen çizgileri bulunmayan bir yer; üzerine hiçbir şey yazılamayacak bir beyaz sayfa. Neresinde bulunursanız bulunun, sıfıra ulaşmamak için, iki rakam üzerinde durmadan gidip gelen bir geri sayma gibi, her zaman önce denizi ve sonra dağı göre göre sonunda zihin bulanıklaşıyor.

Görevliler bir kenarda telsiz antenleri ve direklerden bir orman

oluşturmuşlar, dev bir örümcek ağı gibi; uzaydan gelenleri yakalamak için bir hazırlık sanki. Herhalde bir üfürüşte uygarlıkla aralarındaki bu zayıf bağı yok edebilecek doğaya, insanların yakarışı.

1970'li yıllarda "şimdilik ihtiyacı karşılamak üzere" inşa edilmiş okul binalarını andıran bir yapıya giriyorum. Bu bina, yaz döneminde (kasımdan nisana) Kerguelenler de konuşlanan iki helikopterin mürettebatına tahsis edilmiş.

Bereli adam uzaklaşıyor: "Gene görüşürüz." Koridorların duvarlarına çıplak kadın resimleri asılmış. Paletleme sandıklarından uydurulmuş küçük bir bar; bir köşesinde buzdolabı, elektrikli kahve ocağı; herşey memlekette yaşama yanılsamasını yaratacak biçimde düşünülmüş.

Odamda bir elbise dolabı, bir formika masa, bir iskemle, bir de yatak var. Penceremden, insan soyunun hayatta kalan son bireyleri tarafından felâket sırasında kurulmuş gibi görünen, dünyanın bu uzak istasyonuna bir göz atıyorum. Bereli adamın, ayrılırken söylediği sözleri şimdi anlıyorum. "Port-aux-Français'ye gelen insanın tek bir arzusu vardır: buradan gitmek. Ama gene de, bir manip dönüşü, buradan bir ölçüde hoşlanmaktan kendinizi alıkoyamazsınız. Çirkin ve sıkıcıdır şüphesiz, ama bin kilometrelik bir çevrede, bundan başka insan izine rastlanmaz."

"Manip" ne olabilir ki? Bunun bir manipülasyon, takımadada bir bilimsel işlem olduğunu varsayıyorum. Ayrıca neden "bin kilometrelik çevreden" söz etti? Hesaba vuruyorum. Kerguelenler'in toplam yüzölçümü 7.2 kilometre kare, demek ki Finistère ilinden birazcık daha büyük. Takımada kuzeyden güneye iki yüz kilometrelik bir alana yayılıyor ve benim bulunduğun büyük adada en uzak mesafe yüz kırk kilometre tutuyor. Herhalde Kerguelen adalarının Hint Okyanusundaki konumuna atıfta bulunmuş olmalı. En yakın kıta Avustralya, 4.800 kilometre uzakta. En yakın toprak parçası beş yüz kilometre güney-doğudaki Heard Adası; ama orası, Antarktika dünyasının bir parçası olmayan Kerguelenler'den de daha ıssız.

Bu takımadaları hangi kategoriye sokmalı? Buraya ulaştığımdan beri, Kerguelenler'i betimlemenin hattâ kavramanın ne kadar zor olduğunun farkına varıyorum. Bütün gezginler bu güçsüzlük

duygusunu yaşamıştır.

Fransa'ya dönüşünde Kerguelen, XV. Louis tarafından Versailles'da kabul edilir (18 Temmuz 1772). Hükümdar ona birçok soru yöneltir. Kerguelen'in, keşfettiği topraklara ilişkin betimlemesi onu meraklandırmıştır. "O [Majesteleri] bana, keşfettiğim topraklarda yaşayan insanlar bulunup bulunmadığı konusunda fikrimi sordu. Kendisine, iklimin sertliği ve kuşların davranışları dolayısıyla bunun akla gelemiyeceği yanıtını vermek şerefine ulaştım." Kerguelen şunu ekliyor: "Majesteleri, görevimi yerine getiriş biçimimden hoşnut göründüler." Gerçekten Kral, onu albaylığa yükselttiğini ilan eder ve kendisine Saint-Louis nişanını verir.

Kıdem sırasında seksenaltı yüzbaşının önüne geçer. Bu yükselme birçok kıskançlığa yol açacaktır. Söylentilerin önüne geçilir mi? Bunlardan en vahimi, henüz bir haber alınamayan Gros-Ventre'a ilişkindir. Kerguelen, bu gemiyi kendi kaderine terketmekle suçlanır. Başka iftiralardan da sözediyor: "Hiçbir kara parçasına rastlamadığım, sadece bir bulut gördüğüm ve bütün mürettebata, ölüm tehdidiyle, bu konuda konuşmama emri verdiğim [anlatılıyor]"

Şurası kesin: Kerguelen'in anlattıkları XV. Louis'ye oldukça muğlak gelmiştir. Nitekim Kral ona, yaptığı keşfin "teyidi" için ikinci bir sefere çıkmasını emreder.

Günün kahramanı, yaptığı keşfin seçkin çevrelerde yarattığı heyecanın tuzağına düşer. Onun neler gördüğünü başkaları anlatmaktadır. Kerguelen yalanlamaya cesaret edemez, sonunda kendi hayallerine kendisi de inanır. Evet Hespera Adalarını görmüştür. Bu yeni kıtadan "Üçüncü Dünya" diye sözetmektedir. Kendini yavaş yavaş, o Issız toprakların, "sanki ilksel durumda, korkusuz ve tasasız yaşayan ve uygarlaşmış insanın hilelerini bilmeyen doğal insanlarla" meskûn olduğuna inandırır. Hattâ bu yeni dünyaya bir de ad bulmuştur: Avustralasya. "Bay de Maupertuis, Avustralasyalı biriyle bir saatlik bir söyleşiyi Avrupa'nın en parlak zekâsıyla yapılacak bir söyleşiye tercih edeceğini söylüyor."

Hem yolculuk hazırlıklarına hem de yolculuğa ilişkin birçok gösterge, Kerguelen'in yola çıkmayı hiç istemediğini düşündürüyor.

İkinci yolculuğundan dönüşünde Kerguelen tutuklanır ve hapse atılır. Kendisi özellikle, "bir genç kızı usûlsüz olarak gemiye almak ve onunla ve başka kadın yolcularla rezilce bir yaşam sürmekle" suçlanmaktadır. Fransa Adasına varıncaya kadar, adı bilinmeyen o güzel kadından başka üç kadın Kerguelen'in kamarasını paylaşmıştır. Kaçak yolcunun adı Louise Seguin'dir. Bu gizemli Louise'in romanlara özgü kişiliği, çoğu zaman, başka herşeyi perdelemiştir. Çünkü Kerguelen'in kişiliği ve yaptığı keşif çevresinde oluşmuş, bir "Kerguelen bilmecesi" gerçekten vardır.

Kerguelen Adaları ona, Yves de Kerguelen'e, garip bir biçimde benzemektedir. Işıkla gölgenin mücadelesi, suçsuzca yalnızlık, ama aynı zamanda bir acının izi. Bu acının hiç olmazsa bir işaretini görüyorum: fırtına. Kerguelenler rüzgârda cezasını çekiyor.

Bir elbise dolabı, bir de çiçekli yatak örtüsü bulunan bir odada olmak için böylesine uzun bir yolculuğa çıkmak! Birden çok aptal olduğumu düşünüyorum: soyuldum. Düşlerimi kaptırdım, inancımı kötüye kullandılar: Port-aux-Français benim güneysel düşlerimi elimden alacak mı? Peki ama Port-aux-Français, Kerguelenler sayılır mı? Penceremden bir dağın karlı tepelerini farkediyorum.

Ufkun derinlikleri, ırmaklar, göller, adalar, kıvrımlı diller biçiminde görünen uzaklardan oluşuyor. Bir Arkadia görünümü. Poussin'in tablolarındaki gibi, ön plânda bir piramit yeralıyor, bir sütun başlığı, bir tepenin yuvarlak sırtı; laciverttaşı rengiyle parçalanmış kulelerin dev gölgesi; bu renk, biçimleri öylesine hoyratça ortaya çıkarıyor ki, manzara sanki sakatlanıyor.

5

Sonunda Port-aux-Français'den ayrılabildim. Bir gün şafakta, üsden birkaç adamla birlikte Aventure'e biniyorum. İstikâmet PortChristmas'daki kemer. Aventure, Morbihan Körfezinde gidip gelen, orada kışı geçirenlerin ulaşımıyla malzeme ve yiyeceklerin taşınmasını sağlayan, on sekiz metre boyunda bir çatana. Brötanya'da aynı adı taşıyan körfez gibi buradaki Morbihan Körfezinin de bir Port-

Navalo'su var: Büyük Geçit *[Passe Royale]* yakınında bir demirleme alanı. Adalar ve adacıkların serpiştirildiği bu körfezi bir Brötanyalı'dan başka kim böyle adlandırabilirdi? Sayfalarını çevirmekten usanmadığım kocaman bir kitapla yolculuk ediyorum: takımadadaki bütün yeradlarının kökenini belirten La Toponymie des Terres Australes.

Lorient'lı kâşif ve denizci Raymond Rallier du Baty, 1908 yılında, adanın içlerine doğru derinlemesine sokulan bu çok girintili çıkıntılı körfezi böylece adlandırmıştır. Okyanusun, Kerguelenler'in ta içine kadar girişi keşfi kolaylaştırmaktadır. Aventure'ün su üzerinde aşabileceği her mesafe, kolayca ilerleme olanağı vermeyen karadan o ölçüde kazanılmıştır.

Gökyüzü karanlık. Deniz, biz yaklaşınca dalan ve yüzerken kanatlarını da kullanan fırtına kuşlarının soluk kurşuni rengine büründü. İki adanın arasından geçerken çatananın motoru, bir köpeğin su içerken çıkarttığı sese benzeyen tok bir gürültü yayıyor. Aventure'ün dümen suyu, denizin yüzeyinde göz alabildiğine uzanan kıvrımlı bir boğaz izi bırakıyor. Çatana, bir boğa gibi dalgaların ve deniz yüzeyine çıkmış kayalıkların üstüne üstüne gidip son anda zerafetle yanlarından geçerek fiyordlara dalıyor.

Bu yabancılık izlenimi neden oluşuyor? İlk kez gördüğüm şu yeşilliklerle dolu manzara hiç yabancı gelmeyebilirdi; ama onda birşeyler eksik. Engebeleri örtecek yerde iyice belirginleştiren şu yüzeydeki ışık mı? İki yüz, üç yüz metre yüksekliğindeki bazalt sivri kayalar, kimi zaman birkaç damla ışıkla parlamış bronz renginde ve sertliğinde. Sıkıntılı vadilerde ve dev boyutlu ama koyu renk parıltılarla bezeli bu sütunlar üzerinde renksiz bir hava dolanıyor. Nasıl bir düşüş bu Atlantis'i ve şu göksel sarayları denize gömdü? Sular, en derin vadileri işgâl ederek, ulu sıra dağları adalara ya da yarımadalara dönüştürmüş.

Sabahın ilerlemiş saatlerinde ıssız bir adaya yanaşıyor ve oradaki koyunları damgalamak üzere iki teknik yardım görevlisini bırakıyoruz. Yiyecekleri, kapakları döndürülerek açılan fıçılara doldurulmuş. Aventure'ün Uzunada'da [Ile Longue] yanaştığı yerin adı Port-Bizet [Bizet Limanı]. Bu "limandaki" tek tesis, iki görevlinin yaşayacakları bir kulübe. Asker parkası giymişler, ayaklarında kauçuk çizmeler var.

Aventure'ün ve yaz mevsiminde helikopterin dışında, Kerguelenler'i ancak yürüyerek keşfe çıkabilirsiniz. Islak ve hemen her zaman süngerimsi toprağa derhal batan geleneksel postalları kullanmak da mümkün değildir.

Port-Bizet, adını bir koyun türünden alıyor; Uzunada'ya 1958 yılında getirilen, Cantal bölgesinin bizet koyunu. On kadar hayvan bayırın ortalarında geziniyor; diğerleri yoğun otlar arasına çökmüş. Yünleri öylesine kalın ve diken diken ki, uzaktan bakıldığında tarih öncesi hayvanlara benziyorlar. Bilinmedik bir savanda dolaşan bu beyaz, soyu tükenmiş yabanöküzü sürüsü, otların şaşılacak kadar yumuşak rengini belirginleştiriyor. Yeşilin, zümrüte çalan bu türünü ben hiç görmemiştim. Otlar yer yer demetler halinde burulmuş. Bu şaşkınlığım karşısında, yolculardan, benim gibi geminin baş tarafına doğru sarkmış ve o zamana kadar ağzını açmamış biri, bu otlakların yirmi yıl kadar önce oluşturulduğunu anlatıyor:

- Koyunları beslemek için yem bitkileri yetiştirildi, diyor. Şimdi olsaydı böyle yapılmazdı. Çünkü bu yabancı bitkiler, yerel bitki topluluklarının yapısını değiştirdi.

Bu sözler bir fen bilimciyle konuştuğumu gösteriyor. Bu dil, dünya bilgisini geliştirirken aynı zamanda onu hayal kırıklığına sürüklemedi mi? Yol arkadaşım, insanın koyun, ren geyiği ya da mavi sinek gibi hayvanları, domuzayrığı gibi bitkileri ithal etmekle, Kerguelenler'in, uçsal uzaklığı nedeniyle yeryüzünde biricik olan çevredizgesini [écosystème] isteyerek ya da istemeyerek, altüst ettiğini anlatıyor.

Çevredizge! Ne çirkin bir sözcük! "Dizgelere" karşı, özellikle canlılar ortamına ilişkin iseler, bir alerjim olduğunu itiraf ederim. Doğa, "çevredizgeler" üretmeye başladığından beri (1969), La Fontaine'den Masallar okuyamaz oldum. "Uygun biyolojik çevre" [Biotope], o güne kadar ağustosböcekleri, tavşanlar ve kurbağalarla dolu doğanın şiirselliğini büyük ölçüde yoketmiştir. Fen bilimci, düşlerimi sürdürmemi engelliyor.

- "Bizet koyunu ilginç bir örnek olaydır: burada nasıl hayatta kalabildi? İklim koşulları korkunçtur. Birkaç yıl önce sürüyü kırkmaktan ve çürüğe çıkarılacak kuzuları ayırmaktan vazgeçildi.

Koyunlar fiilen kendi hallerine bırakılmışlardı. Ölmek bir yana, başlarının çaresine öyle bir baktılar ki, şu anda pek az rastlanan bir direnç kazandılar; oysa soydaşları Fransa'da azalmaktalar." Çatana, Uzunada'nın yaklaşık on kilometre uzunluktaki kıyısını ihtiyatla izliyor. Yamaçlardan biri çitle bölünmüş.

- "Adanın bazı yerlerinde koyunlar otları tüketti", diye sürdürüyor konuşmasını. "Otlağı yeniden oluşturmak için sürüyü bir parktan diğerine sürmek gerekiyor. Kaç baş olduğunu tahmin etmek çok zor: katlanarak çoğalma safhasındalar ve bugün dörtbinbeşyüz başlık bir sürüden sözediliyor. Her yıl üssün taze et gereksinimini karşılamak için ikiyüz, üçyüz koyun kesiliyor. Koyunların kesimi eski bir kuttören gibi sürüyor. Destansı bir geçmişin imgesi. Derin dondurucular etle dolu."

- "Böylesine bir başarının alaycı bir yönü de yok sayılmaz", diyorum. "Le Havre'lı şu iki armatörden, Bossière kardeşlerden sözedildiğini duymuştum. Yüzyılın başında Kerguelen Adalarında, Malvinas Adalarında *[Falkland Adaları]* olduğu gibi, koyun yetiştirmeyi denemişlerdi. Neden başaramadılar?"

-"Herhalde yer seçimindendir. Eğer Port-Couvreux'ye giderseniz herşeyi anlarsınız. Çok garip bir yerdir orası. Daha 30'lu yılların başlarına kadar, çoban ailelerinin yaşamakta olduğu PortCouvreux hakkında çok şey anlatılır."

Konuştuğum kişi de askeri sahra kıyafetinde. O da, buraya varışımda rastladığım bereli adam gibi, kuşkulu bir havada. Ne yapar? Nerden gelmiştir? Kişisel bütün soruları savuşturuyor: "Örnekler topluyorum." Kerguelen Adalarına üçüncü ya da dördüncü gelişi olduğunu sanıyorum. "Yaz dönemi çalışmaları", diye açıklık kazandırıyor.

Marion'un iki seferi arasında yeralan yaz dönemi çalışmaları, aralık-nisan ayları arasında, güzel mevsimde gerçekleştiriliyor.

Aventure yeniden hızlandı; iki adanın arasından süzülerek, yarlara sürtünerek ilerliyor. Bir açıklığın ardında, uzakta, günün kararsız ışığında, bir kuş bulutuyla sarılmış yıkık bir şato görüyorum. Ağır

burcu temelden çökmüş ama surları olduğu gibi duruyor.

Çatana yaklaşıyor ama ölü şato yok olmuyor. Bu kaleyi inşa eden insanlar değil, sadece bazalt kayaların hercailiği. Volkanik kayaçların üstüste gelişiyle burçlar, kuleler, siperler oluşmuş. Denize dimdik inen yarlar ise burçlar arasındaki duvarları meydana getirmişler. İstihkâm hattı, sanki perspektifte bir yanlışlık varmış gibi, eğik olarak uzaklaşıyor. Taş yığınlarının meyili, duvarların, bulutlar arasından çıkagelen ışıkla bozulan açıları, birden görkemli ve tedirgin bir derinlik kazanıyor; karanlık hendeklerin üstüne düşen bir ışık kuşağı. Fen bilimci tanıtıyor: "Şato Adası..." [L'Ile au Chateau].

Kaya kalenin dibinde kıpırdayan birşeyler var, çatananın yaklaşmasıyla kaçışıyorlar. Bunlar, hayatlarının son dönemlerini küçük adada huzur içinde geçiren yaşlı tekeler. Gelişimiz onları dehşete düşürüyor. Evvelce Uzunada'da yaşamaktaymışlar. Çatananın motor gürültüsü onlar için yakalanma ve Port-aux-Français'ye götürülme anlamına geliyor.

* * * * *

Bir kulübenin yakınına bırakılma sırası şimdi bende. Bir "manip" için Travers Vadisine gidecek olan biyoloji uzmanları beni beklemekteler. Sonra, hemen yakındaki İrlanda Koyuna ulaşacağım ve orada La Curieuse beni bekliyor olacak. Bu okyanusbilim gemisi, Kerguelenler'in gizemli kemerinin bulunduğu Port-Christmas'a gidiyor.

Yerşekli engebeli ve beklenmedik öğelerle dolu: haritalar çoğu zaman yetersiz. Rastlayacağımız kimi göller, daha sadece otuz yıl öncesine kadar bilinmiyordu. Uzun zaman keşfedilmeyen Travers Vadisinde ancak 1978 yılında bulunan sıcak su kaynakları var.

Kerguelen Adaları, gezegenin henüz yeterince keşfedilmemiş son topraklarından biri olma ayrıcalığına sahip. Gene de orada herşey aşağı yukarı biliniyor ve tanımlanmış durumda. Takımadanın özelliği işte bu "aşağı yukarı" dan kaynaklanıyor. Elem Adası, magnetizma, sismoloji, kozmik ışınlar, buzbilim, canlılar biyolojisi vd. alanlarında bilimsel çalışmalara konu olmuştur. Ama eksik olan bütünün

bilgisidir. Herşey sayılmıştır, gelin görün ki Kerguelen Adaları gizemini korumaktadır. Yola çıkmazdan önce okuduğum raporlarda hep karanlıkta kalmış birşeyler vardır. Sağlam ama her zaman eksik; Babil kulesini akla getirirler. Herbiri kendi alanının dilini konuşur ama komşu dilin cahilidir.

Üç kişi bana doğru geliyor. Bunlar Deniz Biyolojisi laboratuvarında çalışan teknik yardım gönüllüleri [VAT]. İçlerinden biri Travers Vadisinde böcek örnekleri toplamakla görevli. Bu takımadada çok örnek alınıyor anlaşılan: "Bilim ilkin örnekler toplar; ardından gözlemlerde bulunur ve sonunda, vakti kalırsa eğer, yorumlar" diye söyleniyor içlerinde en iri olanı; adı Georges. Bir asker parkası giymiş ikincisi ekliyor: "Kerguelenler' de bilim, bu adaları gezmek için bir bahanedir." Üçüncü kişi karşılaşmamızı video kamerasıyla kaydediyor..

Kendi kendileriyle dalga geçmeleri, açıkça anlaşılıyor ki, grubumuz içinde neşeyi ve dostluğu sağlamanın bir yolu. Sırt çantamın derleniş biçimi onları güldürüyor. Yerleştiremediğim herşeyi uyduruk bir biçimde iple bağlanmış paketler halinde üstüste koymuştum. 50'li yılların sonlarındaki izciliğimden bu yana, hiç göçebe yaşam sürmedim ben; bunun tek istisnası 70'li yılların başlarında, benim kuşağımın bütün mensupları gibi bir iki kez "orada burada dolanmış" olmamdır.

Saat onbeş. Başımda bir Pirene takkesi, sırtımda bir rüzgâr ceketi, çantamın içinde Gracie Delépine'in Toponymie, Rallier du Baty'nin Aventures aux Kerguelen ve Edgar Aubert de la Rue'nün Deux ans aux Iles de la Désolation adlı kitapları, orta plâtoyu keşfe çıkacağım; beni Kerguelenler'deki kemere götürecek toprakları tanıyacağım. Hava açık ve serin; ışık, Sauternes'de ekim ayında olduğu gibi, etrafa bir safran rengi saçıyor. Ama ışınlar, tepecikler, sivri kayalar ve vadiler üstünde hiçbir parıltı yaratmıyor. Taş, her ne kadar siyah ve kurşuninin bütün çeşitlerini gözler önüne serse de, cansız kalıyor.

İlk saatlerde çok zorlanıyorum. Armor Gölüne doğru dimdik inen kayalıkların yarı yüksekliğine ulaşmam gerekiyor. Su öylesine duru, öylesine derin ki güneş onu alevlendiremiyor. Güneşin ışıltısı, suyun derinliklerinin kurşuni-kayağantaş rengi karanlığında kayboluyor.

Kauçuk çizmeler, tırmanışı, sonra da derin ve sarp yamaçlı kuru bir vadiye inişi güçleştiriyor. Genç yol arkadaşlarımın yanında iyi görünmeliyim. Onlar, çayları ve kayaları, aralarındaki sohbeti bölmeden, nerdeyse akılları başka yerde, aşıveriyorlar.

Üç yol arkadaşım sarıasma kuşu gibi ıslık çalıyor, uzaklara taş atıyor ve zaman zaman da soruyorlar :"İyi misin?" "Evet" diye yanıtlıyorum, renksiz bir sesle.

Kumlu bir düzlüğü görünce ferahlıyorum; herhalde kurumuş bir eski sulak alan burası. Baldırımızın yarısına kadar turba bataklığına saplanıyoruz; bundan hiç keyif almadığımız da söylenemez, hattâ kauçuğun çamurda emilişini de abartıyoruz biraz. Uzakta, güneş tepelerin ardında kayboluyor.

Gölge, çomak oyunundaki top gibi, her doruğu ardı ardına devire devire, bir hortum biçiminde ilerliyor. Tepeler anında kararıyor. Işığa, sanki bir elektronik kumanda masasından yön veriliyormuş izlenimi doğuyor.

Bossière Gölünün kıyısında ve aynı adı taşıyan kulübeye ulaşabilmek için adımlarımızı hızlandırmamız gerek. Geceyi orada geçireceğiz.

Çakıllarla dolu bir çağlayandan atlayarak iniyoruz. Taşların altından fışkıran berrak suyu içmek için eğildiğimde, sırt çantamın ağırlığı beni devirerek düşürüyor. İşte, boylu boyumca sırtüstü yere seriliyorum, gülünç bir biçimde iki kaya arasına sıkışmış durumdayım. Parkalı VAT ayağa kalkmama yardımcı oluyor. Sırılsıklamım. Su çizmelerimin içinde çalkalanıyor, ama onları çıkartmam söz konusu bile değil, çünkü gece çok yakın.

Birden, Henry Bossière fiyordu gözlerimizin önüne seriliyor, görkemli dağlarla çevrili; bir kyklop ülkesi görünümü. Kameralı adam şaşkınlık içinde, telaşla film çekiyor. Hemen tanımlayamadığım bir gürleme duyuluyor, karanlıklar krallığından gelen bir yakınma gibi, pes. Derinden gelen ve hâlâ ağlayan sesi tanıdım sonunda. Güneysel gecede, bir Pan flütü gibi delinmiş dağları dikkatle üfleyen Kerguelen

rüzgârı, doğaçlamayla bir ezgi yaratıyor. Orfeus'un şarkısı, Cehennemlerin şiddetini ve boşluğunu yumuşatıyor.

Video kameralı VAT, binlerce midyeyle örtülü ve uzaktan, gemiye benzeyen bir kalıntının bulunduğu, uçsuz bucaksız kıyıyı filme alıyor. Geminin omurga postaları gibi görünen, gerçekte bir çatalkuyruk balina iskeletinin kaburgaları. Kuzey kısmında dolanan meşhur beyaz balinalar gibi, çatalkuyruk balinalar Morbihan Körfezinde çok boldur. Uzun yıllar boyunca, çok hızlı yüzdüğü ve öldürüldüğünde de battığı için çatalkuyrukları avlamak mümkün olmamıştır. Balinanın karnına sıkıştırılmış hava basmayı akıl eden, patlayan zıpkının mucidi bir Norveçlidir: Svend Foyn.

Bu çatalkuyruk neden ve nasıl gelip bu ıssız körfezin kıyısında ölmüştür? Ayrıca orada, muazzam midye yataklarından başka hiçbir şey bilinen dünyayı anımsatmaz. Herşey birdenbire kararıyor. Sıra sıra tepeler fiyordun suyuyla örtülmüş gibi görünmez oluyor. Kıyıda dalgacıkların yakamozlarının yardımıyla tereddütle ilerliyoruz.

Kulübe bir büyük çağlayanın kıyısında kurulu. Köpüğün soluk ışığıyla aydınlanmış gecenin içinde karşımıza çıkıyor. Ama sığınağa varmadan önce, büyük kayalar üzerinde sütlü kabarcıklar halinde patlayan, coşkun suları aşmak gerek. Seksek oynar gibi bir taştan ötekine zıplayarak sonuncusuna ulaşmaya çalışıyoruz. En zoru bu. Bossière kulübesi, kazıklar üzerine oturtulmuş, prefabrike bir madeni baraka. Yirmi yıl kadar önce buraya helikopterle taşımışlar.

Sığınakta dört ranza, bir masa ve üç tabure var. Yiyeceklerden çoğunun tarihi geçmiş. Konserve kutuları 70'li yıllardan kalma. Geri kalanlar da fareler tarafından yutulmuş. Akşam yemeği için buz gibi sudan midye çıkaracağız. Bunlar İspanyol midyeleri kadar büyük. Kıyıdan onları tabakalar halinde çıkartıyoruz. Yoğun ve kaynar bir çorbayı (fareler birkaç pakete dokunmamışlar) içtikten sonra, arkasını bekleyecek cesaretim kalmıyor. Midyeler, yanımızda getirdiğimiz minicik ocaklardan birinin üstünde bir türlü pişmek bilmiyorlar. Fare pislikleriyle örtülü şiltenin üzerine öylece uzanıp keyifle uyuyorum.

Çağlayanın uğultusu, kimi zaman beni uyandıran boğuk patlamalarla çoğalıyor.

Rüyamda, dingilinden fırlamış, çağlayandan yuvarlanan ve yolu üzerindeki kayaları sarsan bir değirmen taşı görüyorum. Darbe dalgaları durmaksızın uykumu yarıp geçiyor.

6

Bossière fiyordunda dünyanın canlılığından hiçbir iz bulamazsınız. Bir tek kuş yoktur. Manzarada hiçbir çeşitlenme görünmez. En yakındaki mekânı en uzaktakine aynı hava oylumu bağlar.

Henry Bossière buraya ne yapmaya geldi? İlkin bir buzul tarafından kazınmış olan bu deniz girintisinde ne arıyordu? Muhtemelen hiçbir şey. 1893 yılında Fransız devletinin kendisine elli yıllığına tahsis ettiği Kerguelen Adalarını, bu, fırtınaya hükmeden kral naibi, bu, hiç uyruğu bulunmayan genel vali, salt zevki için tarıyordu. Ama buraya 1908 yılında ilk kez geldiğinde amacı sadece yeni krallığını hayranlıkla seyretmek değildi. Fransa'nın son yelkenli balina gemisini, Gustave'ı donatan, Le Havre'lı büyük bir armatörün oğlu Henry Bossière, kardeşi René ile birlikte bir hayalin peşindeydi: Kerguelenler'de koyun yetiştirmek ve bir balina ve fok işleme tesisi kurmak.

Kaynar bir kahve içiyoruz. Genç dostlarıma, Kerguelenler'e gelmek için yola çıkmazdan önce, bir Normandiya köyünde, Touffreville-la-Corbelline'de Bossière kardeşler anısına yapılan bir törene katıldığımı anlatıyorum.

İki kardeş aynı yılda, 1941'de ölürler; öldüklerinde onları arayan soran kimse kalmamıştı ve bütün servetlerini yitirmişlerdi. Acı onları birleştirememişti, uzun zamandır birbirleriyle görüşmüyorlardı.

İkisini bir mezarda yanyana getirme bahanesi ardında, bu törenin amacı, 1931 yılında meydana gelen utanç verici bir olayın onların anıları üzerinde bıraktığı lekeyi temizlemekti. Aslında onlar temiz insanlardı. Henry Bossière, Fransız hükümetinden Kerguelen Adalarının imtiyazını almıştı. Kardeşi René ise, Kerguelenler'in iki bin

kilometre kuzey doğusunda bulunan diğer Fransız Güneysel Adaları, Saint-Paul ve Crozet üzerinde aynı haklara sahip olmuştu.

René Bossière 1929 yılında makassız istakozların bol bulunduğu Saint-Paul Adasında bir dalyan ile küçük bir işleme tesisi kurar. Bunlar mevsim sonunda kapılarını kapatırlar. Tesisleri korumak için ustabaşı gönüllülere başvurur. Yedi Bröton, Saint-Paul Adasında kalmayı kabul eder. Gemi Fransa'ya doğru yola çıkar, ve Brötonlar unutulur.

O arada bankalar şirketin denetimini ele almışlardır. René Bossière, işçilerini ülkeye geri getirmek üzere bir gemi göndermek ister, ama artık sözü geçmemektedir. "Saint-Paul Adasında unutulanlar" yeniden bulunduklarında, içlerinden sadece üçü sağ kalmıştır... Fransa'da bir basın kampanyası başlatılır. Kamuoyunda bir öfke oluşur; Bossière kardeşlerin güneysel düşleri ebediyyen yıkılır gider. Onurları kırılır, yaşamlarını yalnızlık ve hüzün içinde tüketirler. René Touffreville'e, Henry ise Mortagne-au-Perche'e çe- kilir.

Elem Adasını keşfettiği için yargılanan ve aşağılanan Yves Joseph de Kerguelen gibi, iki kardeş de, kaybedilmiş takımadaları yeniden Fransa'ya kazandırdıkları için cezalandırılmışlardır. Onların uyanıklığı olmasaydı eğer, Fransa, "sahipsiz" hale gelmiş bu adaları elinden kaptıracaktı. Onlar sayesinde bu adalar üzerindeki haklarımız teyid ve kabul edildi. Bossière kardeşler, bugün ülkemizin "münhasır ekonomik bölge" sıralamasında dünyada üçüncü yeri almasına olanak vermişlerdir.

Kerguelenler'in 1772 yılında keşfedilişinden sonra Fransa, bütün bir 19. yüzyıl boyunca, Birleşik Devletler'den, İngiltere'den gelen balina gemilerine, fok avcılarına, İngiliz, Amerikan ve Alman bilim heyetlerine terkedilmiş bu adalarla hiç ilgilenmemiştir.

Londra'da bulunduğu sırada Henry Bossière, tesadüfen bir gazete haberi okur. O zamanlarda Britanya tahtının mülkü olan Avustralya, Kerguelen Adalarına yerleşmek niyetindedir. Daha önce, İkinci İmparatorluk döneminde, bir İngiliz denizcilik kumpanyası, Fransa'dan, orada bir kömür deposu kurma izni istemiştir. Bahriye Nezareti bunun üzerine belgeliklerinde araştırmalar yapmış ve Yves Joseph de Kerguelen tarafından kaleme alınmış elkoyma belgesini

bulmuştur. İngilizlerin bu uzak adalarla ilgilenmeleri, Fransızların, buraların kendilerine ait olduğunu farketmeleri için yeterli olmuştur. Böyle bir bilgilenmenin, hemen bazı kuşkular uyandırması beklenir. Ama o sırada 1870 Savaşı başlar. Fransa, o tarihten onaltı yıl sonra Henry Bossière anımsatıncaya kadar, "şu birkaç dönüm rutubetli toprağı" unutur. Kerguelen gibi, iki kardeş de bir serabın ya da daha iyisi bir baş dönmesinin kurbanı olurlar.

Bossière kardeşlerin trajik öyküsünü anlattığım parkalı adam soruyor: "Kerguelen Adaları sakın uğursuzluk getiriyor olmasın? Yaşı yirmi iki, Kerguelenler'e gönüllü gelmiş: "Hayatımda hiçbir şey olmadı şimdiye kadar!"

7

Nem, sessizliği kuşatıyor. Sabah saat yedide, ince bir yağmur altında, Travers Vadisine gitmek üzere Bossière kulübesini terkettik. Göl kalay renginde. Biraz önce parkalı adamın gülerek sözettiği uğursuzluğu düşünüyorum. Kerguelen Adaları neden mutsuzluğa mahkûm olsunlar? Yeryüzü Cenneti günün birinde yerle bir edildi ve denize atıldı. Yeryüzünün en eski okyanus adaları düşüşten etkilenmiştir.

Hiçbir gürültü yok; taşlar sanki katı maden elementlerinden yoksun gibi. Dante, İlahi Komedya'da "Araf"ı, güney yarımkürede, açık havaya, ıssız ve geçit vermez bir okyanusun ortasına yerleştirir:

"Artık ulaşmış bulunuyorsun Araf'a.
Gör, onun çevresini kuşatan yarları.
Bak, yarların aralığında, kapısına."

Biraz önce, Kerguelen Adalarının haritasına bakarken, güneyde bir Dante Ovası ve bir de Dante Beli bulunduğunu gördüm. Tırmanış bizi susatıyor, kayaların çukurlarında kalmış suları içiyoruz. Suyu avucuna doldurup ağzına götürenlerle, yere diz çöküp içenleri sayarak oyalanıyorum. Hâkimler Kitabı'ndaki *[Eski Ahit'in Hakimler Kitabı]* Gideon'dan bu yana oran hiç değişmemiş: aramızdan sadece biri, suyu avucuna alıp ağzına götürüyor.

Biz şimdi, Yaratılış'tan *[Eski Ahit'in Birinci Kitabı]* önceki dünyadayız. Kimsenin yaşamadığı doğa; başlangıçtaki kaosa pek yakın, ne bir bellilik noktası var ne de gerçek bir işaret. Öldürücü saflık. İnsanın el koyuşuna ilişkin en küçük bir iz bile görünmüyor. Ama bir nokta ayrık tutulmalı. Ufukta kaybolan buharlı uzaklardan oluşan bu manzaranın bir adı var: Aosta Vadisi. Onun hemen altındaki gölün adı Courmayeur; şu çağlayarak akan ırmağa Valdotaine denmiş. Adem'i Yaratılış'ın unsurlarını adlandırmaya yönelten Tanrı, böylece insana, hayvanları, bitkileri ve yerleri egemenliği altına alma gücünü vermedi mi?

Yürümekten nefret ediyorum. Dostlarım, Landes ormanları içinde bir eve sahip olmama bakarak, doğayı sevdiğimi düşünüyorlar. Ben onlara, çiçekler ve kuşlarla konuşan bir tür François d'Assise gibi görünüyorum. Onlara yanıldıklarını söylemekten özenle kaçınıyorum. Onlar benim tek başıma orman yollarında dolaştığımı sanıyorlar. Oysa ben evimden hiç çıkmam. Bütün bir insan yaşamı, sahip olduğum küçücük toprağı keşfetmeye yetmez.

Yöreler de kitaplar gibi. Ben kitaplığıma bakarken kimi zaman hüzünlenirim. Cilt cilt bunca kitap neye yarar? Eminim ki, yaşamımın sonunda sadece on kadar kitap benim için önem taşımış olacak. Ya diğerleri? Görülen ve çabucak unutulan manzaralar, gelip geçen keyifler. Bir bölüm, bir heves, o anın şaşkınlığı, çelişkiye düşme hakkı, göçebelik: 70'li yılların yarattığı yanılsama. Kerguelenler'in neden hoşuma gittiğini daha iyi anlıyorum. Bu dağınıklığı yalancı çıkarıyor.

Port-Christmas'daki kemere giden yol ne kadar uzun! Kerguelenler bir öğrenim sürecidir; uzun süre çırak kalırsınız. Bu çile duygusu, sadece benim alışık olmayışımdan kaynaklanıyor. Çakıllar arasında sendeleyerek ilerlediğim şu plâtoda, sert rüzgârla savrulurken, yürümeyi bilmediğimin farkına varıyorum.

Yağmur dindi. Yerde, mükemmel geometrik biçimler uyarınca sıralanan çakıllı döküntüler var. Öylesine garip ve beklenmedik bir görüntü ki, onları çiğnemekten korkarak, üzerlerine basmadan geçmek için çok değerli bir zamanı kaybediyorum. Bu olay, yüksek nemlilik, ve donma ve çözülmenin sürekli ardışıklığından kaynaklanıyor.

Bossière'den ayrılışımızdan sonra Brötanya'daki gibi yağmur çiseledi, sonra bir saat boyunca güneş parladı; eski bir Fransız atasözündeki gibi, "heyecanlandıran ama hiçbir şeyi halletmeyen", ışıltılı ve güçsüz, gerçek mart güneşlerinden biri. Güneş kaybolunca rüzgâr çıktı. Çok şiddetli değildi, birkaç ani esinti. Kerguelenler'in bu rüzgârını çok seviyorum. O Ariel'dir; hava perisi, insanları kandırmaktan pek hoşlanan şaka meleğidir.

Hava serinledi. Kerguelenler'de termometre ender olarak eksi 5 derecenin altına düşer. Sıcakların yaşanmadığı yazlarıyla ve pek sert olmayan kışlarıyla Elem Adasının iklimi, ününün aksine, hiç de aşırı değildir. Buranın, "sonsuz sonbahar sonu" ülkesi olduğu söylenir.

Zaman zaman kısa molalar vererek altı saatten beri yürüyoruz. Küçücük yosunlardan, yumuşacık bir örtüyle kaplı taşların üzerinde kayan çizmelerimle, bir delidere yatağından tırmanış bitmek bilmiyor. Dört yüz metre yükseklikteki bir geçidin tepesine ulaşıyoruz; görünüşte önemsiz bir yükseklik, ama Avrupa'daki üç bin metrelik yükseklikle karşılaştırılabilir ancak. Hiçbir benzerlik kalmıyor. Deniz kıyısından uzaklaşır uzaklaşmaz, birkaç dakika içinde iki bin metreden yükseğe çıktığınızı sanıyorsunuz. Isı ve bitki örtüsü nerdeyse anında azalıyor.

Tepeden, Travers Vadisinin ağzı görülüyor; derisi yüzülerek resmi çizilmiş bir canlının damarları gibi ince ve kıvrımlı onlarca akarsu, bu vadide akıyor. Mil taşıyan su, sayısız deltalar oluşturmuş. Çamurun esnekliği beni şaşırtıyor. Bir hamur kabarıyor; bir toprak, kendini çevreleyen hareketsiz dünya ile çatışarak, çamurun içinde yavaşça çalışarak, nefes almaya başlıyor. Bir giz yakalıyorum. Oluşan bu yaratılış görüntüsü benim gözlerim için değildi. Bakışlarım kutsala tecavüz ediyor. Yaratan'ın eserini mi gözetledim ben? "İnsanoğlu hem Tanrı'yı görüp hem de hayatta kalamaz" (Çıkış). Ben Tanrı'yı görmedim. Olsa olsa varlığını sezmişimdir; o da eğer bir yanılsamanın kurbanı değilsem: doruğa ulaşıldığında, mucizevi bir huzur, tırmanışın yorgunluğunu ödüllendiriyor.

Travers Vadisine doğru iniş hayli tehlikeli. Üzerine bastığım taşlar yerlerinde durmuyor. Bu taşlar, otuz bin yıldan beri, Kerguelen Adalarının şimdiki biçimlerini aldıkları dönemden bu yana, işte

böylece aşağılara yuvarlanıyorlar.

Sürekli buzlanma ve çözülmenin etkisiyle büyük taş parçaları dağdan koparak düşmüş ve dev boyutlu çakıl çığlarına yol açmıştır. Toprağın rengi siyah; bazen şurasından burasından, aşağılara indikçe yoğunlaşan yeşillik demetleriyle delinmiş. Bu yeşillikler akaena; takımadanın en yaygın bitkisi, adaya geldiğimde hoşgeldin demek için vermişlerdi. Bu gülgil ile kaba yonca arasında bir benzerlik buluyorum; bunun da yaprakları kelebek kanadı biçiminde ve rengi parlak bir su yeşili. Salata olarak yemek bile mümkün. Sapı, toprağa yatık büyüyor ve çilek fidesi gibi kök salıp yeni saplar yaratıyor. Akaena bu mevsimde başakçıklar biçiminde çiçeklenir, bu başakçıkların telleri, deve dikenin iğneleri gibi, çizmelerimizin içine girip, çoraplarımıza yapışıyor.

Dağın eteğinde bir taşlı yüzey ilerleyişimizi yavaşlatıyor. Buraya neden Travers Vadisi adı verilmiş? Neuchâtel yakınındaki De Travers Vadisinden esinlenilmiş olabilir mi? Bu vadinin yönü, diğer vadilerin yönünden farklı; ötekiler birbirlerine koşut ve hep güney doğuya yönelmişler.

Kerguelen Adalarındaki bu boşluğun çöl meraklılarının hoşuna gideceği kesin değil. Burası ne kuru, ne verimsiz ne de hattâ çorak. Bitkilerin ve yaşamın tamamıyla yokluğu pek ender.

Kimi zaman is rengi bir albatrosun çığlığı vadideki huzuru bozuyor. Bu yırtıcı ve hüzünlü haykırıştan daha yürek paralayıcı birşey olamaz. Bu, Tartaros'ta bir insanın yakarışıdır.

Başka bir yer ile heryer arasında ortada kalan Elem Adası bir üçüncü mekânda bulunur. Kerguelen buraya "üçüncü dünya" adını vermekle, bunu ne kadar güzel anlattığını düşünmemiştir. Bir dünya haritası üzerinde takımadanın yerini belirlemek olanaksızdır. Minicik olduğundan değil -haritaların birçoğunda gösterilen Réunion Adasından üç defa daha büyüktür-; ama, iki çok büyük arasında hep öteye atılır: hem Güney Afrika ile Avustralya arasında kaybolmuştur, hem de, Antarktika dünyasının belirsiz eşiğinde yeralır; kaldı ki o dünyaya da yabancı düşer. Kerguelen Adaları, yoksa, benim salt gerçeğimden başka birşey değil mi? Bu adalar, çekiciliğe, uzaksıllığa,

yolculuğa bir meydan okumadır. Yola çıkmazdan önce Elem Adasını ben uydurmuş olabilir miyim? O yakıp yıkmayı ben kendimde taşıyorum. Bunun dışında geriye sadece gökyüzünün ve toprağın arılığı, yaratılışın korkunç parıltısı kalıyor.

* * * * *

Kerguelenler, zamanda ve mekânda varolma bekleyişi içinde, coğrafyada yeralması yasaklı bu adalar, kenarda kalmaya, bir ceza toprağı olmaya mahkûmdur. Bir sürgün cezasına çarptırılmışlardır: Fransız egemenliğindedirler, ama kaç Fransız bunu bilir? Varoluşlarının böylece yadsınışı bazılarının gözünden kaçmamıştır. Yola çıkışımdan önce, Coğrafya Derneği üyelerinden, René de Semallé adında biri tarafından yazılmış bir risale bulmuştum. 1893 yılında, günahların kefaretini ödeme toprağı olarak tanıttığı Kerguelenler'de bir ceza sömürgesi kurulmasını tavsiye ediyordu. Semallé, "sert fakat sağlıklı" bir iklime sahip bu "sürgün ülkesi"nin yararlarını sayıp dökmektedir. "Kürek cezasına mahkûm birinin, ölmek değil yaşamak zorunda olduğunu" ekler.

Bu tasarının hiçbir zaman gerçekleşmemiş olması, Kerguelenler'de bir sürgün yeri kurulmasını, "ticari geleceği bakımından gerçekten pek sakıncalı" bulan Henry Bossière'i çok sevindirmiştir. Ama bu düşünce gene de kesinlikle ortadan kalkmış değildir. 1979 yılında bir milletvekili, Michel Aurillac, ölüm cezasının kaldırılmasını ve Kerguelenlere sürgün cezasının konulmasını öneriyordu; sürgünler Elem Adasında en az on beş yıl tutuklu kalacaklardı. “Bu adaların üstünlüğü, çok güvenli olmalarıdır. Heryerden öylesine uzaktadırlar ki, her türlü kaçış tehlikesi orada sıfıra eşittir. Dolayısıyla gözetim görece kolay olacaktır. Oradaki mahkûmlar bazı tarım işlerinde çalışabilirler."

Tarım işleri! Uzunada'daki meraların otu ve adalara gizlice giren yabanıl hindiba dışında hiçbir yabancı bitki, rüzgâr nedeniyle o topraklarda kök salamamıştır. Ama takımadada gene de zengin bir flora mevcuttur ve kimi türler özgündür, hattâ dünyanın başka yerinde bulunmaz. Dağdan inerken o meşhur Kerguelen lâhanasını (Pringlea antiscorbuta) ayırdedebildim. Bu lâhana, bilinen hiçbir başka bitkiye benzemez. Acaba, daha sıcak dönemlerden bir kalıntı mı? Çok yavaş büyür, çimlenmesi yedi ay kadar sürebilir. Artık sadece

ulaşılmaz bazı yamaçlarda ve birkaç adada bulunabiliyor.

* * * * *

Travers Vadisindeki kulübeye varabilmek için vakit çok geç. Söylenenlere bakılırsa buranın hemen yakınında, dağın kanadında, gece barınabileceğimiz bir kovuk olmalı. Karanlıkta, bir saate yakın aradıktan sonra, derinliği fazla olmayan bir mağara buluyoruz. İçine bir yiyecek fıçısı bırakılmış. Açmak için kapağını döndürmek yeterli. Yiyeceklerin taşınmasına ve saklanmasına yarayan bu plastik kaplar Kerguelenler'de çok kullanılıyor. İçindeki bir belge, konservelerin 1984 yılında bırakıldığını belirtiyor. Bir torba findik elimize geçiyor; bozulmamış olmalarına şaşıyoruz. Fındıklar, yanımızda getirdiğimiz "manip ekmeğinden" bir dilim üzerine sürülmüş konserve kaz ciğeri ile birlikte bizim akşam yemeğimiz olacak. Üssün fırıncısı tarafından hazırlanan bu ekmek çok tıkız. Yumuşak ve nemli, kabuksuz ekmek uzun süre saklanabiliyor.

Gece soğuk. Boğuk bir ezilme sesi eşliğinde bir akarsu şırıltısı, rahatsız edici bir uğultu gibi uykuma yerleşiyor.

Bilinmedik gürültüler geceyi sarıyor. Acıyı mı yoksa neşeyi mi seslendirdiği anlaşılmayan inlemeler, arada kimi zaman ezgili seslerin de duyulduğu çıtırtılar, tekdüze bir titreyişle karanlığı aşan şıpırtılar, iç çekmeler, tepinmeler, guruldamalar, demir dövme sesleri.

Bu sesler, dışardan değil topraktan geliyor. Baskı yaratan bir terennüm bu; sessizliği hep yeniden geriye iteleyen ve bitmek bilmeyen sürekli bir dalgalanma.

Yeraltındaki bu öğütülüş, biraz biraz uykumu getiriyor ve sonunda derin bir uykuya dalıyorum.

8

Bir uyku tulumunun kırmızılığı, mağaranın kenarında orda burda

duran giysiler, kendi konuşmalarımızın sesi, bütün bunlar önemsiz bir lekeden ibarettir. Burada varlığımız gereksiz bile değildir, biz burada sadece yokuz. Görünüşe bakılırsa, bu sonsuz dünyada biz mevcut değiliz. Çizgiler ve oylumlar, kayanın rengi, sadece kendileri için buradalar. Çoğu zaman bir güven duygusu yaratan bulutlar, su, ışık, hiçbir şey esinlendirmiyor.

Oysa sabahın gücü ezicidir. Derelerin suyu, bazalt kayaların bronzu, akaena çayırları, güneşin ve havanın istisnai duruluğunun etkisiyle parıltılar içindedir. Kerguelenler de, çok yoğun hava akımları nemi süpürür, havayı temizler ve onu, güneş çıkar çıkmaz sırsız bir ayna gibi ışıldatır. Biçimlerin pürüzsüzlüğü, kesinliği, doğanın zaferini anlatır. Sabahın damıttığı çiy, akaena yapraklarının çukurluklarına gümüş bilyeler bırakmıştır; cıvadan gözyaşları gibi bölünmeden kayarlar.

Hava güzel. Yürüyüş bugün daha kolay olacağa benzer. Kamp yerini terketmekte acele etmiyoruz. İki kaya arasına rahatça yerleşip, denizci Raymond Rallier du Baty'nin Kerguelen Serüvenleri adlı kitabını okuyorum.

Yazar, Horatius'un yapıtlarını yanında getirdiğini anlatıyor. Elem Adasının manzaralarına karşı, en sevdiği ozanı okurken yaşadığı uzaklaşma duygusunun aynını ben, onun kitabını okurken duymaktayım. Hiç böylesine değişik bir serüven kitabı okumadım. Rallier du Baty de günün birinde Kerguelen Adalarına sevdalanır. Ve oraya sığınır, bir manastıra kapanır gibi. Oysa girişiminin, gizemcilikle uzaktan yakından ilgisi, ilişkisi yoktur. Ustası Horatius gibi, bir kır yaşamının yalınlığını bulduğunu kabul eder.

Raymond, 13 Ekim 1907'de, kayıtlara göre kardeşi Henry'nin kumandası altında bulunan -ama asıl önder kendisidir- ve dört kişilik mürettebatı olan, yirmi metre uzunluğunda bir yelkenliyle, Cherbourg'dan yola çıkar. O tarihte yirmi altı yaşındadır. Oldukça fırtınalı bir yolculuktan sonra 1908 martında Kerguelen Adalarına ulaşır. Anlatısında, Elem Adasının ıssız topraklarına ilk ayak basışı sırasında geçirdiği sarsıntıyı betimler. Onu ilk etkileyen "takımadanın ağır sessizliğidir". Şöyle yazıyor: "Dünyanın bir kazan gibi kaynadığı sırada, doğanın ilk altüst oluşlarından bu yana hiçbir şeyin bozmamış olduğu bir sessizlik bu."

İşte o zaman, "ölüler krallığında" yükselen kaleyi, Port-Christmas'daki kemeri keşfeder. Betimlemesinde, kemerin kırk beş metre yüksekliğinde olduğuna emindir; gerçekte kemer bunun iki katından yüksektir (yüz üç metre). "Kara bazalt surlarla kuşatılmış" körfezin nihayetinde demir atar.

Çalı horozlarına ya da bağırtlaklara benzeyen kuşlar görünce şaşırır. Tüfeğiyle bir el ateş eder. Bu yörede ilk kez bir ateşli silâh sesi duyulmaktadır. Rallier du Baty, insanları keşfeden hayvanların heyecanını uzun uzun nakleder. İşte hep, o ilk edim tutkusu, başlangıç hareketi tutkusu.

Bütün gezgin anlatılarında, hayvanların insana güvenle yaklaşmalarına değinilmiştir. Rallier du Baty doğallıkla Robinson Crusoé'yi anımsar. Robinson'un ilk öldürme edimi akıllardadır. Kendisi de yaban hayvanları kolayca öldürebilmesine şaşırmıştır; hem gurur duyar eyleminden hem de biraz rahatsız olur. Rallier du Baty'nin aynı utanç duygusuyla öldürdüğü kuş, eti fevkalâde lezzetli, Eaton ördeğidir. Günümüzde sadece mayıs-ekim ayları arasında, üreme döneminin dışında, avlanmasına izin verilmektedir.

Rallier du Baty, 1908 martında adaya vardığında, orada yaşayan tek bir insan yoktur. On beş ay boyunca, beş yoldaşıyla birlikte uygarlıktan bütünüyle uzak kalmış ve yaşamını sürdürebilmek için gerekli besini, "en yabanıl ve en ilkel haldeki Doğa ile yakınlaşarak" orada aramak zorunda kalmıştır.

Yazar, orta plâtoda "Kapkara ve korkunç, sert ve sarp dağların ortasında, bir vadiler ve tatlı su gölleri dizisi" boyunca süren yürüyüşünü anlatmaktadır. Ve şunu ekler: "Bu yürüyüş bana Dante'nin Cehennem'inde bir gezintiyi çağrıştırdı, çünkü manzara, Gustave Doré'nin ünlü dağ resimlemelerini anımsatıyordu." Lânetlenişin böylece akla gelmesi, gene de onun, Elem Adalarına hayran kalmasını engellemez. Bu paradoksu çok da iyi açıklar: "İnce ama yoğun yağmur altında, meleklerin ve ölümlülerin terkedip gittiği, yaban ve çıplak bu elem toprağı, korku veren çirkinliğiyle bu manzara, gerçekten şeytansı görünüyordu. Ama güzel bir günde, parlak bir güneş altında bambaşkadır. Kerguelen Adalarının kendine özgü güzelliği o zaman

kalbe nüfuz eder." Rallier, serüvenlerini "güzelleştirmeden anlattığını" özellikle belirtir; ama betimlemeleri, onun Kerguelen Adalarının gizini çözmekte güçsüz kaldığını ve bu güçsüzlükle sanki büyülendiğini göstermektedir.

Kerguelen'den farklı olarak Rallier, kendini Elem Adasına kaptırmamıştır. Oraya iki yolculuk yapar. Tehlikeli cazibeyi sezinleyince bir daha dönmez. İşte bu nedenle adı ve serüvenleri karanlıkta kalmıştır. Kitabına eklenen sonsözde, Fransızların, 1978 yılında doksan yedi yaşında ölen Rallier'ye hakettiği değeri vermedikleri yazılıdır. Onun sevdiği bu manzaraya bakarak okumakta olduğum kitabı, 1911 yılında İngilizce yayınlanmıştır. Doğrudan anlatısını çeviren bir İngiliz gazetecisi tarafından hazırlanmıştır. Çok az zaman önce bir Fransız basımevi, bu hatıraları yayınlamaya karar vermiştir.

Yaratılış'ta "Ruh, bir rüzgâr gibi suların yüzeyinde süzülüyordu" diye yazar. Kerguelen Adalarının rüzgârıysa, bir skua *[Bir tür yırtıcı martı]* gibi, Elem Adasının leş yiyen o kuşları gibi, her zaman pusudadır. Yola koyulmakta acele etmeliyiz. Gökte puro ve zeplin biçiminde bulutlar görünmeye başlıyor. Kerguelen Adalarında hava, Rallier'nin betimlediği o "şeytansı" havadır.

Vadinin dibinden yükselen burgaçlar toprak rengi bir toz kaldırıyor. Biraz boş bir umutla fırtınadan uzaklaşmaya çalışıyoruz; Orfeus gibi, Hades Krallığını arkada bırakarak, günün can veren ışığına yöneliyoruz. Fırtınayla teke tek bir mücadele içinde, geriye dönüp bakmıyoruz.

İlerimizde, ortasından yırtılmış gökyüzünde, kocaman bir mavi açıklık var, ona doğru koşuyoruz; onun korumasıyla bu işten sıyrılacağımızı umuyoruz. Ama biz ilerledikçe ışıklı yarık geri çekiliyor.

En sonunda, Kerguelen Adalarının rüzgârı neden başka rüzgârlara benzemez kavrıyorum: bu rüzgâr hiç ıslık çalmıyor. Hiçbir engel yoktur karşısında: ne bir ağaç, ne bir ev, ne elektrik telleri, ne bir duvar. "Uygar" yörelerde bizim alışık olduğumuz tiz sesleri duyurmak yerine, burada gürler. Sesinde, Ortodoks ayinlerindeki şarkıların gücü vardır.

Buna bir de, vadi içinde, gökgürültüsü gibi büyüyen bir uğultu eklenir. Rüzgâr, bir çığ gibi, tok bir sesle titreşir. Hızla geliyor, bizi yakalayacak.

Dağ eteği döküntülerinin sırtımıza ardı ardına ve aralıksız vurduğunu duyar gibi oluyorum. Toprak titriyor ve korkuyorum: böylesine bir esişi ben hiç görmedim.

Dünyanın yaratılışının kökeninde neden rüzgârın bulunduğunu, ölü sandığım bu vadide anlıyorum.

Bu uzaysı burgacı sadece duymakla kalmıyorum, bir yandan da görüyorum. Aceleyle, arkasına sığınabileceğim bir kaya ararken, dünyanın bir fırtına içinde oluştuğu anı görür gibi oluyorum.

Fırtınanın nefesi korkutucu... Bilincini kaybetmişe benzeyen bir doğaya yeniden hayat veriyor. Kasırganın beni havalandırmasıyla, iki kez düşüyorum; kurtuluşumu, bir taş yığını tarafından korunan doğal bir sipere borçluyum.

Önümde, dağın yamacında, bir çağlayanın düşüşü sanki durmuş gibi. Ama gene de su hareketsiz değil. Dağın omuzuna dolanmış bir uzun atkı sanırsınız. Akmıyor, ama şaşkın bir metronomun sarkacı gibi sallanıyor. Aslında çağlayanın suyu düşmüyor, rüzgârın etkisiyle yükseliyor. Suyu damlalar halinde dağıtmak yerine fırtına, onu öyle yönlendiriyor ki, sanki havada dikine asılmış gibi görüyorsunuz.

Saatler süresince, sığınağımda öylece mahsur kalıyorum. Yol arkadaşlarım biraz ötede kayaların ardına sığınmışlar. Zaman zaman birbirimize işaretler gönderiyoruz. Fırtına sırasında havada uçuşan topları gözlüyorum. Bunlar hafif, tam küre biçiminde ve kroket toplarının boyunda. Olayı, bir kayanın üzerindeki yosunu incelerken anlıyorum. Rüzgâr bu yosunu yerinden söküyor ve kendi ekseni etrafında döndürerek tam yuvarlak bir biçime sokuyor. Tehdit dolu toplar görülmedik bir hızla kayaların üzerinde zıplıyor. Bu öfkeli doğa beni felce uğratıyor, yok ediyor.

Yves-Joseph de Kerguelen'in kendisi de, ikinci yolculuğu sırasında (1773) bu uyuşukluğun kurbanı olmuştu. Elem Adalarının önünde öylece kalakalmıştır; keşfine herhalde bilinçdışı bir edilgin direnç göstermektedir. Dönüşünde yürütülen dava soruşturması, keşfini inkâr edişindeki inatçılığını ortaya koyacaktır. Kral tarafından soruşturmayla görevlendirilen heyetin üyeleri bu olayın altını çiziyorlar: "L'Oiseau fırkateyninin keşfettiği, hattâ derinliğini ölçtüğü güzel ve elverişli koyda demir atmak için hiçbir zaman tek bir uygun gün bulamamıştır." Bir sabah, sözkonusu koyda demirlemeye artık karar vermiş görünür. "Ama bir çeyrek saat sonra, firkateynle buluşmak bahanesiyle açılmaya başlar". İleri sürdüğü nedenler anlaşılır gibi değildir. Kerguelen keşfettiği topraklarla ilişkisini kesmektedir. Karaya ayak basmaktan hep kaçınacak, takımadanın çevresinde bir aydan fazla dönüp duracak ve sonra kaçacaktır.

* * * * *

Rüzgâr, yalnızlık, arazinin yapısı, insanı ölçülü olmaya zorluyor. Rüzgâr çıktığında durmak, sadece acıkıldığında yemek, gece olunca kamp kurmak önem taşıyor. Biz Travers Vadisindeki kulübeye doğru ilerlemekteyken gece başlıyor. Uzaklarda göründü, önüne çıkan yükseltileri ve vadileri kovalıyor.

Geceyle aramızda bir hız yarışı bu. Bir saat boyunca Loire Nehrinin kumlu ve hain derelerine benzeyen ölü bir ırmak kolunda yürüyoruz.

Soğuk suyun çizmelerimle temasını ve kauçuğa dolanan, onu ansızın sıkan, sürüngeninkine benzeyen biraz tiksindirici basıncını duyuyorum.

Önümüzde, karanlığın içinden buharlar yükseliyor. Sonra birden dağılıyorlar. Gizemli kabarcıklar bir çağlayandan çıkıyor gibi. Çizmelerin gürültüsü kısa ve hafif şıpırtılar yaratıyor.

Trampet sesine benzeyen boğuk bir uğultu duyuluyor. Duman kimi zaman güçleniyor ve parlak gümüş rengi yansımalarla bir demet gibi

açılıyor. Belli belirsiz ışığı gölgede titriyor. Biraz da endişeyle, gittikçe daha akışkan ve uzun tınılı vuruşları dinleyerek ona yöneliyoruz. Şimdi artık bir dereye benziyor.

Daha sadece yirmi yıl öncesine kadar varlığı bilinmeyen, Travers Vadisinin sıcak su kaynaklarına ulaşmış bulunuyoruz. Bir doruktan fışkırıyor, kayaları döverek aşağılara dökülüyor ve bir dere oluşturuyorlar. Kaynakların hemen yakınında bulunan kulübenin artık görünmesi gerek, ama hâlâ bulabilmiş değiliz.

Yürümekten yoruldum. Nemli bir zeminde, karanlığın içinde birşeyler görmeye çalışarak, rasgele ilerliyoruz. Kulübe hâlâ görünmüyor. Geceyi açık havada geçirme zorunda kalmaktan korkarken, ilerden bir neşe çığlığı yükseliyor.

İşaret görevi yapan bir madeni varilin yakınında, bir arazi kıvrımının ardına gizlenmiş Travers Vadisinin kulübesi nihayet ortaya çıkıyor. Küçücük ama gene de yeterince rahat. Uyku tulumumu açıyorum ve hemen uyuyorum.

Sabahın saat üçüne doğru rüzgâr çıkıyor. Dev bir ciğerle nefesini içine çektiğini duyuyorum.

Nefesini vereceği anı bekliyorum, gelmiyor. Yarım uykum, bu bir defa tutulan ve hiç bırakılmayan nefesle bozuluyor.

SON UMUT ÇAPASI

"Yalnızca bir kum ve kül dünyasıydı gördüğümüz."

Alan Sillitoe

1

Rüzgâr kulübeyi sarsıyor ve sac duvarı içeri doğru bastırıyor; sac, yankılanan bir gong sesiyle tekrar eski haline dönüyor. Dışarı çıkmak olanaksız. Uyku tulumunun sıcaklığında Rallier'nin serüvenlerini okumayı sürdürüyorum; "Delépine'in kitabı" da elimin altında. Şu anda içinde bulunduğumuz durumu anlatan bölümleri, fırtınanın sesini dinleyerek, yüksek sesle okumak çok hoşuma gidiyor. Arkadaşlarıma, Rallier'nin hiç aralıksız otuz gün süren bir fırtınayla karşılaştığını söylüyorum: "Otuz gün kapalı kalmak! Korkunç birşey." "Neden yakınıyorsunuz?" diye soruyorum onlara. "Yiyeceğimiz de var; okuyacak kitabımız da."

Georges, dışarı çıkmayı göze alıyor. Ama arkasından çarparak kapanan kapı, kulübeyi temellerinden sarsıyor.

* * * * *

"Rüzgâr ilkin kuzeyden, dev boyutlu, hiddetli bir hayvan sürüsü hücuma kalkmış gibi, kasvetli ve ağır uğultularla, azgınca esiyordu."

Rallier'nin başına olmadık felâketler gelir; birçok kez ölümden döner: hiçbir zaman boğazdan yukarı çıkamaz. Bir gün tayfalarından birini, Léon Agnès'i yanına alarak orta plâtoyu açınsamaya karar verir. Ama bizim yararlandığımız türden, sığınabileceği bir barınak ya da bir kulübe yoktur; rüzgârın, tam da gecenin ortasında, sökmekten keyif aldığı bir çadırla yetinecektir. Keşif gezileri sırasında yağmur durmak

bilmez. İki adam, her sabah sırılsıklam uyanırlar. Uyku tulumları buzlu suların içinde yüzmektedir.

Bilinmeyen bir gölün kıyısından geçerlerken, Rallier du Baty, göle Agnès adını vermeyi kararlaştırır.

"Delépine'in kitabı", bu adın daha sonra, "Yeradları Komisyonu" tarafından onaylanmadığını belirtiyor. Anılan komisyon beş üyeden oluşmaktadır; Delépine, "kılavuzunun" başında, bu komisyonun görevleri hakkında bilgi verir. Aslında komisyonun görevi saçma gibi görünmektedir. Kimsenin yaşamadığı adalardaki yeradları konusunda karar vermek neye yarar? 1966-1971 yılları arasında Paris'te çalışmalarını sürdüren komisyon, Kerguelen Adalarına resmi bir varlık kazandırmaya girişmiştir. Uzak ilçelerimizi Paris'ten yöneten, Fransız Güneysel ve Antarktika Toprakları (TAAF) üst yöneticisi, bir toprağa sahip olmak için onu işgal etmenin yeterli olmadığının farkına varıyor. Bundan başkaca, oradaki gölleri, ırmakları, vadileri ve körfezleri kesin biçimde belirlemek gerekir. 19. yüzyılda özellikle Amerikalı ve Britanyalı denizcilerin ve fok avcılarının uğradığı Kerguelen Adalarında çok sayıda Anglo-Sakson adına raslanırdı. 1950 yılından başlayarak, bunlara, Port-aux-Français'deki üssün görevlileri tarafından verilen Fransız adları eklenmeye başladı.

Bu karmaşaya bir son vermek gerekiyordu. Elimdeki "Delépine" de, komisyonun karar verirken Fransız isimlerine öncelik tanıdığı kaydediliyor. Hayatta bulunan kişilere atfen 1950 yılından sonra verilmiş adlar kaldırılmıştır. Ama gene de Kerguelenler'de birçok Josette Gölü, Danièle Vadisi, Isabelle Yarımadası bulunur; anlaşılan bunlar Kerguelenler'de görev yapan bilim adamlarının eşlerinin şerefine verilen adlardır.

Komisyon, kendini, görevini tamamlamış saymamaktadır. Güzel bir alçakgönüllülük örneği bu davranış, bir şiirsellik içermekte ve düş kurma yollarını açık tutmaktadır. Gerçekten harita üzerinde henüz çok sayıda bulunan boşlukları öylece bırakmakla, bundan sonraki araştırma seferlerinin üyelerine, yeradları yaratma imkânı verilmektedir. Komisyon, tarih içinde öylesine geriye gitmiştir ki sonunda zamanı, üzerinde "delikler" bulunan bir alana dönüştürmüştür. Humbolt'ların, Brazza'ların, Stanley'lerin yaşadıkları ve kıtaların en iç noktalarına kadar girerek keşifleri tamamladıkları

19. yüzyıldan bu yana, dünyanın artık her köşesinin bir adı vardır.

Kerguelen Adaları henüz bu kadastronun dışındadır. Ama gene de, çocuklar tarafından uydurulmuş bir oyun izlenimi verecek biçimde, adlarla işaretlenmiştir. Çocuklar sanki, kahramanlarından (d'Artagnan Dağı, Porthos, Athos, Aramis dağları), aile bireylerinden (Henri Gölü, Christiane Gölü, Camille Adacığı, Anita Sırtı, Nicole Gölü, Liliane Belliliği) ya da sevdikleri kitaplardan (Rüzgârlı Tepeler, İf Şatosu) esinlenerek düşsel bir ada oluşturmuşlardır. Ayrıca bir Periler Tepesi, bir Banyo Gölü, bir Sehpa Doruğu vardır. Kerguelen Adaları, İnce Duygular Ülkesi'nin *[17. yüzyıl yazarı Madeleine de Scudery'nin yarattığı düş ülkesi]* haritasında olduğu gibi, her ırmağın, her dağın sadece onu adlandıranlarca bilinen bir anlamı çağrıştırdığı o remizler ülkesi olmasın? Adı, Savoie Bölgesindeymiş gibi tınlayan Marioz Gölünün ardında, aslında bir ön ad saklıdır: Marie-Rose. Öte yanda, bir kuşbilimcinin araştırma gezisi sırasında karşılaştığı güçlükleri anımsatan Şüphe ve Aksilik nehirleri vardır. Kerguelen Adaları, bu kadınsız adalar; kocaları, Fransa'da bıraktıkları karılarını yüceltmeye yönelten bir yoksunluğun işaretlerini taşırlar. Ama bu, onları başka dişileri düşlemekten de alıkoymaz: Afrodit bir göldür, Venüs ise tabii ki bir tepe. Ayrıca bir Göbek vardır, Cook buzulunun bir nunatakıdır bu; bir de Büyük Meme [Grand Téton] adı verilen bir doruk bulunur.

Adını koylardan birine vermiş olan esrarengiz Louison'u da unutmayalım. Louison, Elem Adalarına ulaşan ilk kadındır.

Kerguelen, ikinci yolculuğunda onu gizlice gemiye alır. Ondan sonra araştırma seferinin komutanına yöneltilecek bütün yakınmalar bu kadının sırtına yüklenecektir. Kurallara saygılı bu denizci, o kızı neden yanına almış olabilir? Üstelik kendisine uğursuzluk getirmesinden kuşku da duymaktadır. Louison, Kerguelen Adalarının Havva'sıdır. Hem şehvet hem de felâket getirir. Bu harap Aden Bahçesinin kâşifi, keyfine varamadan keşfinden uzaklaştırılmaktadır. "Kadının sözüne uyduğun için, toprak senin yüzünden lânetlenecek." Başlangıçtaki lânetleniş takımadada hâlâ etkisini sürdürmektedir.

Louison'un gemide bulunuşuyla iştahları kabaran, ama onu elde etme olanağı bulamayan (Louison komutanındır) genç subaylar Kerguelen'e karşı öfke içindedir. Dava soruşturmasında, bu subaylardan birinin, du Cheyron'un, "Bu kızın ve diğer kadın yolcuların teveccühlerini

kaptanıyla paylaşmak istediği" kaydedilmektedir. Bu ayrıntı, Kerguelen'in dört kadın yolcunun lütuflarından faydalanmış olduğunu düşündürmektedir. Soruşturma zabıtlarında şu da ekleniyor: "Böylesine bir talep, ancak Mösyö de Kerguelen'in kıskançlık duymasına neden olacağından, bu iki subay arasında, kıza tek başlarına sahip olmak için bir mücadelenin başlamasına yol açmıştır; buysa, bir gemide sürmesi gereken birliği bozacağından ve yetkeye duyulması gereken saygıyı azaltacağından, hizmet için çok zararlıdır." Mürettebata kötü örnek oluşunun bilinci içinde, Kerguelen'in kendini suçlu hissetmiş ve yetkesine pek güvenememiş olması muhtemeldir. İşte, ikinci yolculuğunda bitmeyen tereddütleri, kararlı olamayışı, kısaca içine girdiği bunalım bundan kaynaklanır. Dönüşünde, "İnanınız sayın baylar, insanları yönetmekten iyice nefret ettim" diye yazıyor.

Kerguelen'in yanlışı, Louison'u yanında götürmek ve böylece kralın talimatını çiğnemiş olmak değildir; onun yanlışı Elem Adasını bulmuş olmaktır. Bağışlanmaz suçu işlemiş, umudu öldürmüştür; bu nedenle eziklik duymaktadır. Şanlı dönemlerinde şunu yazmıştı: "Nihayet, Güneysel Fransa, özdeksel ve tinsel olağanüstü görüntüler sergileyecektir." Oysa şimdi, bir Güneysel Fransa'nın gerçekliğine inanan kralın, sarayın, bilginlerin beklentilerini boşa çıkarmış olduğunun farkındadır. Yüzyıldan uzun bir süre Fransa, kendisine ait bu adalar üzerindeki yasağı sürdürecektir.

Kerguelen, hasta sayısının artması nedeniyle Fransa'ya dönmeye karar verdiğini belirtmektedir. Ama bu olaydaki davranışı da gariptir. Bir zabit tutturup, subaylarından bunu imzalamalarını ister. Bu belgede, yüzyirmi, yüzotuz kadar hasta bulunduğu ve yiyeceklerin çürüdüğü, özellikle, geminin üst tarafından sızan deniz suyu nedeniyle peksimetin bozulduğu kayıtlıdır. Yiyecekler neden bu kadar çabuk bozulmuş olsun? Çünkü Kerguelen gerekli özeni gösterememiştir. İkinci yolculuğun hazırlıkları sırasında dikkatsizdir; geminin yüklenişini denetlemeyi savsaklar. Bu yolculuğa yeniden çıkma düşüncesinin onu huzursuz edişini anlamak mümkündür: ilk yolculuğundan beri o topraklardan kazanılacak birşey olmadığını bilmektedir.

Yorgunluğumu atmak için, kulübeye çok uzak olmayan sıcak su kaynaklarına gitmeye karar veriyorum. Çavlanın suyu vadiye, bir akaena çayırının ortasından dümdüz akan bir dereyle boşalıyor. Su,

herbiri büyükçe bir banyo küveti boyutunda havuzlar kazmış. Bunlardan birincisinde su kaynama sıcaklığında. Yamacın ortalarındaki havuzda suyun sıcaklığı daha dayanılabilir gibi görünüyor. Çabucak soyunduktan sonra, içine yerleşiyorum. Gerçekten hava çok serin ve zaman zaman yağmur çiseliyor.

Caldarium'un *[Roma hamamlarında sıcaklık yeri]* içinde, kaya yosunlarının üzerine uzanıp, gökyüzünde bulutların hareketlerini izleyerek, kimi zaman terleyen yüzümde, onu serinleten birkaç yağmur damlasını duyarak, bir saat kadar kalıyorum. Manzaranın içindeki tek canlı varlık, bir skua, bana doğru dalıyor. Uzun kurşuni kanatlarını bana değdirerek geçiyor. Büyük beyaz gövdesiyle yükseklerde daireler çizerken birçok kez alçalıyor ve sanki kafa tutar gibi, beni sıyırarak uçuyor. Daha sonra yakınımda bir yere konuyor ve dikkatle, nerdeyse alçakgönüllülükle, yaklaşıyor. Onun görünürdeki utangaçlığından sakınıyorum. Skua, Kerguelen Adalarının yırtıcı kuşudur. Yuvalarından yavruları kaçırmak için kuşlara saldırır ve yeraltındaki yuvalarına kadar kovaladığı tavşan yavrularını da kırar. Kayıtsızmış gibi görünmeye çalışarak, koca kanatları açık, küçük küçük sekerek yaklaşıyor. İkiyüzlülerin o soğuk bakışlı ve sabırlı gözleriyle kim olduğumu anlamaya çalışıyor. Gittikçe daha fazla yakınıma sokularak, uzun süre bana arkadaşlık ediyor; sonunda el çırparak onu kovuyorum.

Travers Vadisi dinlendirici ve ıssızdır: bir hiçlik bölgesidir, hareketsizdir, boştur. Dünyanın ötesiyle aramda mazgallı bir doruk çizgisi uzanıyor: benim Çin Seddi'm! Banyo sonrasının gevşekliği: beni saran ve ahmaklığa yaklaşan bu uyuşukluğun hayvani bir yönü var.

Yüzüm semaya dönük, boşluğun kaldırdığı bir sal üzerindeyim. Ters dönmüş bu göğün üstünde yüzüyorum. Ve onun derinliğinde, bir havuzun dibinde su kitlesinin altında çukurlaşmış görünen fayanslar gibi, mermer yüzeyine benzeyen damarlar ve lekelerle biçimlenmiş küçük bulutlardan kırmızı ve toprak sarısı kakmalar farkediyorum.

* * * * *

Akşam yemeğimiz makarna, bunun yanında, erzak sandığının dibinde bulduğumuz bir şişe Côtes de Provence şarabı var. Bu şarabın hoş

sertliğini beğeniyorum. Travers Vadisinde Provence şarabı içebilmek için, kim çantasını ağırlaştırmaya razı olmuştur? Bu şişenin, bu kulübede bir giz içinde son bulan serüvenli yolculuğunu hayal etmeyi deniyoruz. Aix civarında bir toprakta doğmuş,Marsilya'da bir gemiye yüklenmiş, Süveyş kanalından geçmiş, dönencelerin sıcaklığını yaşamış, "kükreyen kırkların" sarsıntısını görmüştür. Port-aux-Français'de karaya indirilmiş, sonra, orada kışı geçiren biri tarafından takımadanın öteki ucuna taşınmıştır.

Tıpasında sadece bir tarih var: 1985. Teker teker hepimiz, onu parmaklarımız arasına alıyor, sanki bize bir giz açıklayacakmış gibi, mantarını bastırarak, tarih damgasının izini okşayarak döndürüyoruz. Travers Vadisine aylardan beri kimse uğramadı. Geçen yıl Kerguelenler'de olan biten ise zaten hiçbir zaman olmamış sayılır. Bir görev heyeti gider; bir başkası onun yerine gelir. Herbiri öncekinden habersizdir. Kerguelenlilerin belleği yoktur. "Ne var idiyse, olacak odur. Daha önce gerçekleşen herhalde gene gerçekleşecektir." Hiçbir olgu, hiçbir öykü sonraki görev heyetine aktarılmaz. Bu, gelip geçen kolonilerin, birbirini izleyişinde, Vaiz'i anımsatan bir gerçekçilik vardır. Belki rüzgârdır bunun nedeni. "Güneş altında yapılan bütün işleri gördüm, hepsi boştur, rüzgârı tutmaya çalışmaktır."

Her ne kadar Fransız makamları, bu ilçede resmen yetkili görünürlerse de, takımadayı yöneten rüzgârdır. İşte Fransa'nın, Kerguelenler de egemenliğini kurmakta böylesine geç kalışının nedeni budur. Rüzgârın karşısında hiçbir şeye egemen olamazsınız. Yanan çöllere, buz tutmuş topraklara ya da nemli iklimlere hükmedebilirsiz. Rüzgâra hayır. Vaiz gene şöyle diyor: "Kimse egemen olamaz rüzgâra, kimsenin gücü yetmez rüzgârı hapsetmeye." Rüzgâr, Kerguelen Adalarında nesnelerin uçsal akışkanlığını ilân eder. Ânın süresi, istikbâlinse geleceği yoktur. Bu değişken nitelik, zamanda bu tutuş yoksunluğu, arkadaşlarımın dikkatinden kaçmıyor. Bizim buradan geçişimizden sonra hiçbir şeyin kalmayacağını bildiklerinden, o ânı yaşamaya ve geçmişte kalanı yokumsamaya eğilimliler. Şüphe ya da pişmanlık nedir bilmiyorlar. Bu belki de gençliklerindendir. Üç yeni dostumdan hoşlanıyorum. Neşelerini hiç kaybetmeden, tasasız ama en küçük bir engel önünde dikkatli, bu "üçüncü dünyaya" bir tür saygı gösteriyorlar.

Kulübenin bir köşeşinde, bırakılmış bir kitap buluyorum: Pierre Mac Orlan'ın Son Umut Çapası. Çocukluğumda ben onu, aynı "Rouge et Or" dizisinden okuduydum. Bu dizinin uzaksıl ışıltıları benim için,

Rüzgâraltı Adalarının, safran rengi parıltısı gibiydi. Bu unutulmuş kitap bana ailemin işlettiği fırını anımsatıyor. Orada, yarısı boş bir un çuvalının üzerine yerleşip okuma alışkanlığı edinmiştim. Sırtımı dayamak için çuvalı, cavapamuğu şilteleri gibi biçimlendirirdim. O zaman fırında serüven 7 ya da 8 şiddetinde eserdi ve bir dönenceler sıcağı hüküm sürerdi.

Gece boyunca ve bir meşale ışığında bu kitabı bir solukta okuduktan sonra o denli sarsılmıştım ki uyuyamadım. Önce kitap elyazısıyla işaretlenmişti. Ama altı çizili yerlerin özel bir anlamı yoktu. İşaretli yerler ne en çarpıcı bölümler, ne de en başarılı betimlemelerdi; bunlar görünüşte önemsiz diyaloglardı. Olay 1770-1780 arasındaki on yıllık dönemde, demek ki tam Kerguelen'in kendisinin de orada yaşadığı sıralarda Brest'te geçer. Mesleğine orada bahriye muhafızları arasında başlar. 26 Mart 1773 tarihinde güneysel denizlere ikinci yolculuğu için oradan denize açılır. Dönüşünde 7 Eylül 1774'te orada karaya ayak basar. Gene Brest'te Penfeld Nehrinde demirlemiş ve cezaevine dönüştürülmüş yaşlı bir gemide ilkin hapsedilecek ve ardından yargılanacaktır. İşte Pierre Mac Orlan'ın kitabında olay Brest'in o mahallesinde geçer; kahramanın babası orada, Son Umut Çapası adlı bir dükkân işletmektedir. Son umut ya da selâmet çapası, bir geminin en güçlü demiridir. Penfeld sözcüğünün geçtiği her yer, benim esrarengiz okuyucum tarafından çizilmiştir. Neden?

Ben talihe inanırım, rastlantılara değil. Kerguelen Adalarında bir yıl geçiren birinin bu adaları bulan kişiyi merak etmiş olması doğaldır. Ama bu kitabı gerçekten Kerguelen nedeniyle mi okudu? Belki de Brest'li bir Bröton'du. Birileri ona, doğduğu kentte geçen Son Umut Çapası'ndan söz etmiş olabilirdi. O da romanı, okunması gereken birikmiş kitapları devirmek için, şüphesiz, dünyanın en elverişli yeri olan Kerguelenler'e getirmiş olabilirdi.

Bahriye cerrahı Burns'ü unutmuştum. Son Umut Çapası'nın önemli bir kişisidir; serüvenin bir aldatmaca, "büro memurları ya da ana babalarınca üzerine fazla titrenmiş yeniyetmeler için manevi bir eğlence" olduğunu ileri sürer. Hattâ şunu da ekler: "Serüvene en fazla yer verir görünen meslekler, onu hiçe indirgemekte birinci gelirler."

Çocukken, saygıdeğer Burns'ün aslında acımasızlığı ve gözükaralığıyla iyi insanları dehşete düşüren bir korsan olmasından şüphelenmeye

başladığımda, ne kadar şaşırmıştım! Oysa Burns öylesine iyi huylu, bağışlayıcı, bilge bir adamdı ki! Foyası meydana çıkınca, yaşamı darağacında son bulacaktı ve ben bundan nerdeyse romanın kahramanı kadar acı çekecektim. Böylesine değişik iki ayrı varlık nasıl olurdu da aynı kişide bir araya gelebilirdi? Son Umut Çapası herhalde benim çocuk saflığımı bozmuştur; ama o zamanlarda belirsizliğin cazibesini tattığımı, hattâ en sondaki açıklamaya kadar süregiden o endişe verici bir görünüp bir kaybolmayı anlamış olduğumu anımsamıyorum. Bu acı veren ve açıklanamaz oyalama biçimine edebiyat denildiğini o zamanlar bilmiyordum.

Gün doğarken İrlanda Koyuna doğru yola çıkıyoruz. Akşamüstü beni orada La Curieuse bekliyor olacak. Yeterince vaktim var. Körük Boynuna gidecek arkadaşlarıma eşlik etmeye karar veriyorum. Yatağı boyunca yürüdüğümüz akarsu, taş döküntüleri arasında kendine yol açıyor. Aşina olduğum bir ışıkla aydınlanmış yükseklerde, kavgacı huylu serin bir rüzgâr esiyor. Bu ışık, Fransa'da, yağmurla güneşin sonu gelmeyen çekişmelere giriştikleri nisan günlerinin parıltısını veriyor. Hangisinin üstün geldiğini anlamak mümkün değil: yağmur damlacıklarından arınan gökyüzü kimi zaman öylesine duru ki, biraz sonra nasıl öylesine karardığını anlamak güç.

Körük Boynundan, Harikalar Vadisine hâkimiz. Orada bilinmedik manzaralardan bir mucize çıkıyor karşımıza: çöller, göller, tepeler; salyangoz kıvrımları biçiminde sıcak akımlarla perdelenmiş havayı titreten bir pusun, esrarlı ürpertisiyle okşanan ırmaklar. Bu sessiz ovalar, buzuldan ağır damlalarla akan bu çamurlu su, bu yalnız dereler, tepeleri uçurulmuş bu mazgallı kuleler ve bu yemyeşil çayırlar, sanki önce usulca küle bulanmış ve sonra güneşte kurutulmuş gibi mavimsi bir ışıkla renkleniyor. Oysa, herbiri diğerinden belirgin biçimde ayrılmış bu manzaralar, ne kurşuni renkteler ne de külün tozsu görünümüne sahipler; daha çok kül hafifliğindeler ve Leonardo'nun peyzajlarındaki sfumato ile, her biçimi yumuşatıp eğerek, onu uçucu bir ışıkla aydınlatan o mavi türü ile renklenmişler.

"Ve Rab ona, oradan, ta Dan'a kadar bütün Gilead diyarını gösterdi." Bu topraklara hiç ulaşamayacağımı biliyorum. Sadece bakarak okşamakla yetinmek zorundayım. Nedeni çok sıradan: oraları çok uzakta ve ben sadece bir turistim. Ama hiçbir şeyi kaçırmak istemiyorum. Kimilerinin bir Kiklad adaları ya da bir Kapadokya kiliseleri "yaptıkları" gibi, ben de bir Kerguelen "yapıyorum". Sözcüğün

incelikten yoksunluğu bana çok uyuyor. Bir ülke, bir iş bitirilirmiş gibi, bir izlenceye ya da bir takvime uygun olarak "yapılıyor": Bitirmek; doğru sözcük budur. Bu ülkeyi anlatırken, onun eldeğmemişliğini biraz biraz yok ettiğimin farkındayım.

* * * * *

İrlanda Koyuna geri dönmek için bir başka yoldan gidiyoruz. Geçtiğimiz vadiye hiçbir zaman ad verilmediğinden ve hatta haritada gösterilmediğinden, burayı ilk olarak bizim açınsadığımıza kendimizi inandırıyoruz. Sıçrayarak akan bir su, testere gibi kestiği sarp duvarlardan dökülerek, kayalar arasında düşüyor. Şimdiye kadar hiç, böyle, zaman zaman yüz metre yüksekliğinde yarların bulunduğu kanyonlar görmemiştik. Tertemiz su, kayaları delmiş, üstü açık geçitler yaratmış. Kimi zaman su, havuzlarda biraz oyalanıyor, bunlar tam doğal yüzme havuzları; Causses platolarındaki planiol'ları anımsatıyor. Yaz güneşinin altında, suyun berraklığı insanı davet ediyor. Ama sadece elimizi daldırmak bile, suyun ısırıcı soğukluğunun bizi kuşatmasına yetiyor.

Akaena çayırları gittikçe derinlik kazanıyor. Güneşin altında bu çayırlar, güzel bir yumuşak koku yayıyor; zengin, biraz ekşi, üzüm salkımının sapı gibi ham ve özellikle de bilinmedik bir koku. Biraz biçilmiş kuru ot kokusunu ve öğle güneşi altında kızmış sarmaşığın ağır acılığını akla getiriyor. Turba bataklıklarının çamuru çatlıyor ve yumuşak düzlükler oluşturuyor. Kimi zaman, akaena demetleriyle gizlenmiş balçığa, çürüme kokuları yayan, pas rengi suyu emmiş dev süngerlere batıyoruz. Bunların biraz ekşi kokuları maya mantarlarını anımsatıyor.

Gezintimizin sonunda, Bontemps Gölüne varmak üzereyken bu bilinmeyen vadiyi adlandırmaya karar veriyoruz. Dostlarım, Mac Orlan adını öneriyor. Onun üzerine ben, yazarın denize ilgisi nedeniyle adının bir buruna ya da bir körfeze verilmesinin daha uygun olacağını ileri sürüyorum. Dostlarım ısrarlı. Demek ki Mac Orlan Vadisi olacak.

Son derece ciddi bir eylemde bulunmuş oluyoruz. Sadece onu adlandırmakla, bu vadinin saflığının bir bölümünü yok ediyoruz. Yol

arkadaşlarım, dönüşümde "Mac Orlan Vadisi" adını Yeradları Komisyonunun onayına sunmamı istiyorlar. Kesinlikle bunu yapmayacağım. Bu vadi huzur içinde, daha çok uzun yıllar, insanların dikkatini çekmeden kalsın! Günün birinde nasılsa, adlandırmanın korlaşmış demir mührüyle damgalanacak.

Bontemps Gölü, kulübemize çok uzak değil. On kilometre kadar uzanan sakin suları, okyanusun kıyısında dengede duruyor gibi. Kendisini koruyan ince bir toprak şeridi sayesinde, köpüklü dalgalara karışmaktan kurtuluyor. Uzun düz kıyılardan geçiyoruz. Biz yaklaştıkça, kuş sürüleri ani ve gürültülü kanat çırpışlarıyla havalanıyorlar. Bu ansızın alevlenme, aynı anda indirilen yelkenler gibi, havayı acıyla sarsıyor.

Korku dolu çığlıklar kesiliyor ve yerlerini bir polder kadar cansız ve hüzünlü, kurşuni bir enginliğe bırakıyor. Sayısız dalga iziyle işli, kurumuş kum, bu benzetmeyi haklı kılıyor. Çok sayıda cansız kumsalla çevrili bu gölün kıyılarında bitkin, duyusuz, nerdeyse nevrastenik birşeyler var. Bu ölü kumsallar, evvelce bugünkü yüzeyine göre en az bir metre daha yüksek bir deniz düzeyinin tanığı.

Birbiri üzerine usulca yerleştirilmiş çakıl şeritleri, kurşuni kumda, öylesine düzenli.mozaikler oluşturuyor ki, onları bir insanin biraraya getirdiği sanılabilir. Ama Georges, bunun bir doğal olay olduğuna emin; kaldı ki ben bundan birşey anlamıyorum. Bilimsel kanıtlamalar beni usandırıyor. Tembellikten, anlamış gibi yapıp onaylıyorum. Anlamak yerine hayranlıkla seyretmeyi yeğliyorum.

Göl çok yüksek bir çağlayandan denize boşalıyor. Suyu sarsılarak dağılıyor. Gölün yüzeyi sakin, oysa birkaç metre ötesinde deniz kısa ve sert dalgalarla kıpır kıpır. Gözleri kamaştıran ışık, okyanusun buzlu sertliğini daha da belirginleştiriyor. La Curieuse nerede?

Bir küçük koyun kuytusunda oturmuş, rüzgâra karşı uçmaktan aciz bir sterna sürüsünü izliyorum. Sivri uçlu kanatları ve çatal kuyrukları nedeniyle deniz kırlangıcı da denilen sternalar, Kerguelen kıyılarında yaşarlar; denizde yosunlu alanlara varıp, orada küçük kabukluları gagalarlar. Rüzgârın şiddeti karşısında şaşkın kuşlar, havada aynı noktada kalmaya çabalıyor ve kimi zaman hızla geriye itiliyorlar.

Sonunda bir sterna yana doğru uçmayı deniyor, ama daha sert bir rüzgâr onu dalgalara itiyor. Sonra bir daha görünmüyor.

Ufuk ansızın kocaman bulutlarla kaplanıyor. Rüzgâr denizi kabartıyor ve onu köpük köpük parçalıyor. Okyanus fokurdamaktadır, buharlaşmakta ve bir kazan gibi tütmektedir. Püsküren su volkanı gibi, külrengi salya ve gayzer tükürmektedir. Bu köpüklü kanatların kırbacı, çılgın bir kuş bulutu gibi dönüp durmaktadır.

La Curieuse gelmeyecek. Port-aux-Français'ye geri gitmeli ve orada, Port-Christmas'a ulaşabilmek için başka bir yol aramalıyım.

* * * * *

Val Travers kulübesine geri dönüş. Karanlıklarda, açıklaması olmayan güçler dolanmakta. Rüzgâr, dışarda bıraktığımız tabak çanağın yerini değiştiriyor, kulübenin duvarlarına değip geçiyor, damı tıklatıyor. Akşam olunca üşüyerek, yedi metrekarelik kulübemize giriyor ve bize Fransa'yı anımsatan sosisli kuru fasulye ya da ekşi lahana konservelerini açıyoruz. Kutuların üzerinde, üretim yerini belirten ve yemek tarifleri içeren yazıları tekrar tekrar okumaktan bıkmıyoruz.

Uzaklarda, Bontemps Gölünün uğultusu havayı sarsıyor, boğuk top sesleri duyuluyor; bu, suyla rüzgâr arasında gece savaşıdır. Göle adını veren denizci Jean Bontemps'in portresi, Rallier'nin anılarında kısaca çizilir. "Batıl inançlı, inatçı, sözüne cimriydi. Olağanüstü güçlüydü ve üstlerine karşı mutlak bir sadakat içindeydi. Kendisinden daha fazlasını da beklemiyorduk."

"Delépine", Bontemps Gölünün ilk adının "Fresh Water Lake" olduğunu ve bu adın 1799'da, Kerguelen Adalarına gelen ilk fok ve balina avcılarından biri olan Kaptan Robert Rhodes tarafından verildiğini belirtiyor. Robert Rhodes, kuzey-doğu kıyısının mükemmel bir haritasını çıkarmıştır. Büyük Britanya'da Hydrographic Department arşivinde hâlâ saklanan el çizimi harita, "emirleri ve hoşgörülü himayesi altında güney yarımkürenin önemli bir bölümünün açınsanmasına" olanak veren III. George'a ithaf edilmiştir. "Delépine", bu kaydın, "o dönemlerde Fransız keşiflerinin unutulmuşluğunu

kanıtladığını" vurgulamaktadır. Bu, aynı zamanda İngiliz ve Amerikalıların, Elem Adaları üzerindeki Fransız egemenliğini pek az önemsediklerini de kanıtlar. O sıralarda, bu toprakların kime ait olduğunu hiçkimse tam olarak bilmemektedir. 1792'de Kerguelen tarafından bulunmasıyla, 1893 yılında Eure gemisinin yeniden el koyması arasında sadece tek bir Fransız gemisi, Kaptan Peron yönetimindeki Sally, 1800 yılında takımadaya yanaşacaktır.

O tarihten sekiz yıl önce, Peron, tayfalarından dördüyle birlikte su samuru avlamak için Saint-Paul Adasında kalmaya razı oluştu. Ama gemisi bir daha geri dönmedi ve ancak üç yıl sonra, oradan geçmekte olan bir İngiliz gemisi sayesinde kurtuldu. Yer yokluğu nedeniyle, bir servet niteliğindeki, yüzlerce samur postu bu gemiye yüklenemedi. Peron'un öyküsü, 1929 yılında aynı adada kaderlerine terkedilen yedi Bröton denizcinin öyküsüyle garip bir benzerlik gösterir. Sanki bu güneysel topraklar, başlangıçtan beri, hep aynı trajik mitosu yaşatmaktadırlar: Eldorado umudu, sonunda bunun cehennem olduğunun anlaşılması, ıssız bir adada terkedilme ve yalnızlık, Robinson Crusoé'nin keşfettiği elmas madeni gibi, hiçbir işe yaramayan bir hazine.

Yağmurun sonsuz şıpırtısını dinliyorum. Bontemps Gölünün kararsız patlamalarını örtüyor. Yumuşak bir gürültü bu. Ağaç dallarına ya da şehirlerde asfalta vuran sağanak yağışın yüksek sesli ve derinden titreşimlerine hiç benzemiyor.

2

Georges topladığı örnekleri gözden geçiriyor. Kulübenin çevresine, böcekleri yakalamaya yarayan kaplar yerleştirmişti. Bana, taşların altında, kaya yosunlarının arasında ya da turba bataklıklarında onları gözlemeyi öğretti. Kerguelenler'in böcekleri kanatsızdır. Rüzgârın aşırı şiddeti nedeniyle uçamazlar, sonunda kanatları yok olmuştur. Ama örneğin, günümüzde Port-aux-Français'de görülen mavi sinek gibi birçok böcek de insanlarla birlikte buraya ulaşmıştır. Mavi sinek, ayrışma halindeki topraklarda, kökler arasında, yosun kalıntılarında yaşayan kanatsız sinekleri yerlerinden etmiş ve burada kök salmıştır. Georges'un yerleştirdiği su dolu kaplarda, on on beş kadar böcek yüzüyor, fakat kaçamıyorlar.

Siyah kayaçlar üzerinde yer yer kireçsi çökeltiler var. Gündoğuşunun aydınlığı bazalta nar çiçeği kızıllığı veriyor. Bu kaya kitleleri üzerinde, bağlarda kullanılan leğenlerde oluşana benzer, beyazımsı bir pas beliriyor. Bağcı bir dostum, bir tarihte bana, bu çökeltiye [tartre] verilen adın Tartaros'tan geldiğini ve bu kabuğun bir cehennem simyasının işareti olduğunu açıkladıydı.

Georges ansızın neşeli bir çığlık atıyor: "Bir mavi sinek! Bizim güzel Fransız sineğimiz! Adanın bu bölümünde varolduğu şimdiye kadar bilinmiyordu!"

Önemli bir keşfe tanık oluyoruz. "Bu göksinek bu uzak vadiye kadar nasıl ulaşabildi? Port-aux-Français'den buraya kadar uçmuş olamaz. Demek ki yiyecekler arasında gizlice geldi" Georges, törensel bir edayla ekliyor: "İnsanoğlu gittiği hiçbir yere tek başına varmaz. Bok sineği ve fareler mutlaka kendisine eşlik eder. Bir yörenin uygarlığa geçişi işte böylece anlaşılır."

* * * * *

Gökyüzü yavaş yavaş kapanıyor. Bükülmez siluetleriyle gökte yavaşça süzülen zeplin biçimindeki o garip bulutlarla birlikte batı rüzgârının fön etkisi duyuluyor. Kerguelen Adalarında yağmursuz gün geçmediği söylenir; ama güneşsiz gün de yoktur. Takımadanın güneşlenme süresinin Biarritz'in güneşlenme süresiyle aynı olduğu kanıtlanmıştır.

Gökyüzünün renginden söz açmak, bana her zaman, insanın en soylu ve en bilgece uğraşılarından biri gibi görünmüştür. Meteoroloji uzmanlarıyla eğlendiğimiz olur, ama onları dinlemekten ve yanlışlarını hoşgörmekten da geri kalmayız. "Artık mevsimler eskisi gibi değil" sözünü ne çok duysam da usanmıyorum. Gökyüzünün gözlenmesi, başlangıçtan beri insan yaşamının temellerini oluşturan çifti biraraya getirir: beklenmeyen ile umudedilen. Kerguelen Adalarında bu nitelikler etkindir. Her zaman değişken gökyüzünde ya bir aydınlık vaadi vardır ya da bir tehdit. Sema canlıdır. Ama aldatıcıdır.

* * * * *

Bu, ikinci yolculuğu sırasında Kerguelen'in de düştüğü bir tuzaktır.

Kerguelen ne zaman karaya ulaşacağını sansa, ada gözden kaybolmaktadır. Kendini bir aldatmacanın kurbanı sanır. Koruyucusu Croy düküne gönderdiği bir mektupta, kırkıncı enleme ulaştığı andan başlayarak kendisine düşman olan kötü havadan yakınmaktadır. "Doğru sözden uzaklaşmaksızın denilebilir ki, soğukla, karla, sisle ve buzlarla karışık rüzgârın gücüyle, 14 Aralık 1773 tarihinde topraklarımı görebildim." Onun toprakları! Çiftliklerinden ve çavdar tarlalarından sözeden Brötanyalı bir toprak ağası gibi konuşmaktadır. Aslında bu iyelik eki, hınçlı hattâ rikkate dokunan bir alaydan başka birşey değildir. İkinci yolculukta, daha en baştan beri, herşey kötü gitmektedir. Yeterince mutsuz değilmiş gibi, Kerguelen o sırada, bir de ileri derecede yılancıktan muzdariptir. 6 Ocak 1774 günü, takımadanın kuzey batısında, topraklara ikinci kez elkonuldu. Güneysel Denizlere ve Hintellerine İki Yolculuğun Öyküsü adlı yapıtında Kerguelen, bu olayı üstünkörü nakleder. Karaya ayak basan subayın adını bile kaydetmez. Harekât, Mösyö de Rosnevet komutasındaki L'Oiseau gemisinin subaylarından Mösyö de Rochegude tarafından yürütülmüştür. Kerguelen, adı geçen Rosnevet'nin adamlarının "kumsalda çok sayıda penguen ve bir deniz aslanı öldürmüş" ve komutanın da "bu körfeze ve bütün topraklara Fransa Kralı adına ve gerekli usullere uyarak el koymuş olduğunu" kaydeder.

Bu eylemi kendisi bizzat gerçekleştiremediği için eziklik duymuş mudur? Hiçbir şey onu ilgilendirmemektedir. Bu toprakların bir ada mi yoksa bir kıta mı olduğunu merak etmez. Kerguelen Adalarındaki kemeri bile görmemiştir. Kemeri farkeden, davada ona karşı tanıklık edecek olan, en büyük düşmanı, Roland gemisinden deniz teğmeni Pagès'tir. "İçinden günışığı görünen büyük bir avlu kapısı"ndan sözeden ilk kişi odur; buna "cümle kapısı" adını verir. Sonra bu, kısa bir süre için bir burnun adı olacaktır (Pointe du Portail). Yüz metreden yüksek bir kubbeye avlu kapısı demek için kısa akıllı olmak gerek. Zaten kendisini tanımış bulunanlar Pagès'in aptal olduğunu söylerler.

Croy düküne yazdığı mektubun sonlarında Kerguelen, nihayet gerçeği

söylemeye karar verir. "Dolaştığımız güneysel topraklarda görünüşe bakılırsa, hiçbir zenginlik mevcut değildir. Hemen her tarafı karlarla kaplıdır. Karada sadece foklar, penguenler ve başka deniz kuşları görülmüştür. Ülkede insan yaşadığına ilişkin bir işaret yoktur." Bu itirafın ne kadar acı verici olduğu tahmin edilebilir. Ama öte yandan da bir tür ferahlık vermiş olmalıdır. İtiraf varsa kusur da var demektir. Acaba Kerguelen daha şimdiden, ilerde Brest'te yaşayacağı utancı ve aşağılanmayı sezinlemekte midir?

Cook'un talihi daha açık olacaktır. 12 Temmuz 1776'da Plymouth'tan üçüncü dünya turu için yola çıkan iki gemisi, Resolution ve Discovery, 24 aralık 1776'da Elem Adalarına varır. Son yolculuğunu yapmakta olan Cook -Hawaii'de öldürülecektir- bu adalara rastlantı sonucu ulaşmış değildir. Kerguelen adında Brötanyalı bir soylu tarafından keşfedildiklerini bilmektedir. Bu topraklar onun aklını kurcalamaktadır. Fransızın üç yıl önce gerçekleştirdiği ikinci yolculuktan haberi yoktur. Kerguelen, suçsuzluğunu kanıtlamak için sonradan kötü hava koşullarını ileri sürecektir. Cook da kötü hava koşullarıyla mücadele etmiş olabilir. Ama İngiliz denizci Kerguelen Adalarının kıyılarına ulaştığında, rüzgârın durduğu bilinmektedir. Takımadada kaldığı bir hafta boyunca orada hava gerçekten çok elverişli olacaktır. Cook'un Resolution adlı gemisi, takımadanın kuzey-batısına yaklaşacak ve aynı Kerguelen'in yaptığı gibi, L'Oiseau Körfezine girecektir. Rochegude'ün filikası karaya yanaşmak için birçok tehlikeye göğüs gererken, İngilizlerin teknesi çarşaf gibi bir denizde ilerleyecek ve karaya rahatça ulaşacaktır. Tarih 25 Aralık 1776'dır. Cook, birkaç penguenin gezindiği bu kurşuni kumsala Port-Christmas" adını verir. Bu ad yerleşmiştir.

İşte böylece bazalt kemeri keşfeder. "Aynı köprü kemeri gibi, tamamıyla oyulmuş koca bir kaya ve kıyıda bizim gördüklerimiz arasında bu biçimdeki tek kaya budur." Bu kayanın bulunduğu buruna "Arched Rock" *[Kemerli Kaya]* adını koyar. Bu ad da diğeri gibi yerleşmiştir.

Cook'un aklına derhal köprü kemerinin gelmiş olması anlamlıdır. Boşluk üzerinde askıdaki bu mimarinin gizini sezmiştir. Kara renkli ve başdöndürücü bu kemere bir ad veren ilk kişi odur. Ama bu köprü hiçbir yeri bir yere bağlamaz, yokluğa dayanmıştır.

27 Aralık günü, akşam vakti, sefere katılan adamlardan biri koşarak gelir, elinde bir şişe tutmaktadır; onu körfezin kuzey kıyısında bir kayanın üstünde bulmuştur. Cook tapasını çıkarır ve içindeki belgeyi açar. Latince yazılmıştır.

"Ludovico XV Galliarum
Rege et d. de Boynes
Regis a Secretis ad res
Maritimas annis 1772 et 1773."

[Gallia Kralı ve Boynes Dükü XV. Louis'nin manevi önderliğinde Deniz İşleri, yıl 1772 ve 1773]

Cook, sadece Kerguelen'in birinci yolculuğundan haberliydi. Kendini, Boisguehenneuc'ün karaya çıktığı yerde sanıyordu. Oysa o şişe tabii ki Rochegude tarafından oraya bırakılmıştı. Cook parşömeni yeniden şişeye koyar, içine bir de 1772 tarihinde darbedilmiş iki peni atar, şişenin boynunu kurşunla mühürler ve ertesi gün onu, bulunduğu yerin yakınında bir taş yığınının üstüne, bizzat kendisi yerleştirmek ister. Fransız Burnu'nun [Cap Français] doruğuna çıkar ve orada "korkunç bir verimsizlik" izlenimi edinir.

Sonraki günlerde Cook, kuzey kıyısının kimi burunlarını açınsar ve Büyük Geçidin [Passe Royale] girişine kadar ilerler. Gördüklerinden, yanılmaz sezgisiyle Kerguelenler'in, kâşifinin sandığı gibi bir kıta değil, "pek geniş olmayan ve verimsizliği nedeniyle Elem Adası adını vereceği" bir kara parçası olduğu sonucuna varır. Üçüncü yolculuğunun öyküsü ölümünden sonra yayımlanmıştır. Anlatı, gerçeğe tam uygun değildir. Yayıncısı papaz Douglas'ın kaleminden çıkmış kimi eklemeler içermektedir. Saint-Paul katedralinin bu yüksek rütbeli görevlisi kendi düşüncelerini de metne sokuşturmuştur. Örneğin şunu eklemek özgürlüğünü bulur kendinde: "Fakat Mösyö de Kerguelen'e, buranın [Elem Adasının] onun adını taşıması onurunu çok görecek değilim."

Demek oluyor ki, eğer sözkonusu adalar Kerguelen adını taşıyorsa bunun nedeni, yeterince titiz sayılamayacak bir yüksek din görevlisidir. Aynı Amerika gibi, Kerguelen Adaları da bir denizci tarafından değil, bir meraklı tarafından adlandırılmıştır. Ama bu müdahaleci papaz en azından adil davranmaktadır. Kaldı ki, 19.

yüzyılın sonunda Kerguelen adı kabul gördüyse bunun nedeni tembellik ve de özellikle kayıtsızlıktır. İngiliz ve Amerikalı balina avcıları, uzun süre bu adalara Elem Adaları demekte ısrar etmişlerdir.

Cook'un yolculuğuna katılan ünlü ressam Weber'in tek renkli bir suluboyasında, deniz kulağında demirlemiş iki gemi resmedilmiştir. Burası Port-Cristmas'dır, dipte kemer görünmekte ve kapkara Kyklop gözüyle dalgaları yatıştırmışa benzemektedir. Cook'un, Elem Adalarına, küstahça güzel bir havada gerçekleşen kısa uğrayışında, Kerguelen'in talihsizliğini ve başarısızlığını vurgulayan bir zariflik vardır. Fransız denizci, iki ağır gemisiyle takımadanın çevresinde güçlükle volta seyrederken, İngiliz nerdeyse kıyıya sürtünerek yol almakta ve karaya çıkıp, önemsemeksizin bir iki tur atmaktadır. İlk bakışta herşeyi anlamış ve değerlendirmiştir; ama, daha şimdiden bu adaları aklından çıkarır ve doğruca Yeni Zelanda'ya yönelir. İki gemisinin adları bile cesaretini ve kararlılığını ifade etmektedir: Discovery ve Resolution; bu iki gemi ilkin kömür taşımacılığında kullanılmak üzere inşa edilmişti. Resolution'un süvarisi, daha sonra Bounty'ye komuta edecek olan William Bligh'dan başkası değildi. Şakadan kaçınmayan Cook, adanın kuzeyinde bulunan şimdiki Rendez-vous Adacığına, bu karanın biçimi yardımcısının şapkasına benzediği için, Bligh Cap *[Bligh Şapkası]* adını vermişti.

Bir gemiye uygun görülen ad hiçbir zaman anlamsız değildir. 1772 yılında ilk kez adaya elkoyacak olan Gros-Ventre her ne kadar bir kuş adı taşısa da, onun hantal, şişman ama aynı zamanda cömert yanı akılda kalmaktadır. O, şansı en az kapalı olan gemidir. Sefere katılan ikinci tekne bir savaş gemisidir. Adı uygundur: Fortune. Bu ad iyi ya da kötü talih anlamına gelir. Bu seferde Kerguelen'in talihi kötü olacaktır. "Topraklarına" yaklaşırken sanki gözleri bağlıymışçasına, komutan gibi tayfalar da Elem Adalarından hiçbir şey görmeyecektir.

Gros-Ventre doğuya, esrarlı Gonneville Topraklarına doğru yoluna devam eder. Bir ay sonra kum tepeleriyle kaplı bir kara çıkar karşılarına: burası Avustralya'nın batı kıyısıdır. Fransa, İngilizlerden çabuk davranarak, 19. yüzyılın bir bölümünde bu toprakları kendisinin sayacaktır.

Travers Vadisinde günler, biribirine karışarak akıp geçiyor. Genelde, geçmişle gelecek arasında bir bakışımlılık yaratan şimdiki an, bir terazi oku gibi, bir o yana bir bu yana salınıyor. Dostlarım beni tek başıma geri dönmekten caydırdılar. Örnek toplamayı tamamlamalarını beklemek zorundayım. Kemeri o kadar çok düşündüm ki, şimdi, düşlerimdeki o kocaman kemerin günün birinde yıkılmasından korkuyorum.

Öğle sonrasının geç saatlerinde kaplıcalarda banyo. Banyomun birkaç metre ötesinde, skua, bana düzenli olarak eşlik ediyor. Onu kovmak amacıyla yaptığım ani hareketlerden ürkmeksizin saatlerce beni gözlüyor. Kulübeye dönmek üzere sudan çıktığımda, sanki beni gözden kaybetmekten korkarmış gibi küçük adımlarla peşimsıra geliyor.

Bugün randevuya gelmedi. Banyodan çıkarken onun nerede olabileceğini anlamaya çalışıyor ve günbatışına fazla dikkat etmeden etrafta dolanıyorum. .

Bir taş döküntüsünün ardında bilmediğim bir dere keşfediyorum: kayboldum. Sıcak su kaynağına geri dönmeliyim; oradan kulübenin yolunu kolayca bulabilirim. Ama sıcak su kaynakları da yok oluyor. Aslında uzaktan görülebilen dumanlar uçup gitti.

Bir İskit savaşçısının sivri kalpağına benzeyen kayayı tanır gibi oluyorum: karşımda, karanlıkta, bana saldırmaya hazır, kıpırdamadan duran bir kaya ordusu var. Miğferleri nokta nokta parıltılarla mikalaşmış ya da pas lekeleriyle kaplı.

Gurup, binaların içten patlamayla yıkılmasını anımsatan yıldırım gibi bir serpilişle, günün üstüne devriliyor. Gölge, damarlı taştan savaşçıların üzerine beyazımsı lekeler düşürüyor.

Bütün biçimler canlanıyor. Kökenindeki volkanik şiddete yeniden kavuşan bazalt hareketleniyor. Geceye karışması gereken is rengi kaya, karanlıkta, kırılmış kömür kenarları gibi soluk ve yanardöner parlayarak titriyor, yükseliyor.

Heykeller arasında yolumu arıyorum. Sırtımı döner dönmez ilerliyorlar.

Hemen sonra, nerdeyse dikey yamaçlarla çevrili derin bir vadinin tabanına ulaşıyorum. Karanlık, biraz tereddütle üstüme doğru geliyor.

Kaya duvarlarda çok sayıda oyuk var. Gecenin nefesi onlara çarparak acılı bir ezgi yaratıyor. Bu inleyen seslerde biraz alaycı hatta kinli bir anlam sezer gibi oluyorum. Vadiden çıkmayı deniyorum. Artık kulübeyi bulamam, biliyorum.

Gördüğüm manzara hiçbir şeye benzemiyor: kırılmış taşlar, kaya döküntüleri, su dolu çukurlar. Kapkara sular çini mürekkebi gibi parlıyor.

Kulübeye dönen dostlarım, şüphe yok, simdi beni aramaya çıkmışlardır. Bağırmak bir işe yaramaz, dönerek çarpan rüzgâr sesimi mutlaka bastırır.

Duvarları el yordamıyla araştırdıktan sonra, dağın yamacında açılmış bir gedik farkediyorum. Kara bir kadifeye benzeyen gece, beni aldatarak kuşatıyor. Isı düştü.

Mağaram mezar gibi soğuk; rüzgâr ne kadar sesini yükseltse ve kulaklarımın içinde esse de kendimi çok yalnız hissediyorum.

Buradan çıkmalıyım. Dışarda gözlerim karanlığa alıştı. Gölgeler farkediyorum.

Bir çavlanın sesi, hızla demiryolu makasından geçen trenin gürültüsü gibi, uzaklardan bana ulaşıyor. Kesiksiz uzun bir gürüldeme bu.

O sırada, aşağıda çok uzakta, gecenin içinde, minnacık bir ışık

görüyorum. Yer değiştiriyor; kayboluyor, sonra öncekinden daha belirgin gene ortaya çıkıyor.

Günbatışında kararan gökyüzü, yer yer açılıyor ve yıldız kümeleri görünüyor. Işıkları, akarsuyun ya da turba bataklığının yüzeyinde yakamozlar yaratıyor.

Can çekişen bu ışığı merak ediyorum. Gökyüzünde bunca yıldız varken neden tek bir ışık titrek? Parıltısı, mavi ile kırmızı arasında tereddüt ediyor.

Ben aşağıya indikçe rengi eflâtuna dönüyor. Işığın kaynağından bir iki kilometre kadar uzakta olduğumu sanıyorum. Yerbiçiminin çok arızalı oluşu nedeniyle, doğruca ona doğru yürümem olanaksız.

Yürürken sık sık düşüyorum ve düşerken taşları da yerlerinden kaydırıyorum, karanlıkta sekiyorlar. Beni yolumdan uzaklaştıran bir yarığın çevresini dolandıktan sonra o hayal gibi ışığı bir daha bulamıyorum.

Aynı yoldan geri dönmeliyim, ama biraz önce geçişimi engelleyen o yar da ortadan kayboldu. Karanlıkta, yalnızlık bana iyice yaklaştı.

Şimdi yalnızlığa değiyorum, üzerlerinde sendelediğim taşlar gibi bana çarpıyor. Öylesine somut ki, birden, beni artık korkutmaz oluyor.

Karanlıkların yarattığı yanılsamalara kapılmamaya karar verdikten beri kendimi sakinleşmiş hissediyorum. Nerdeyse mutluyum.

Kaygılarımdan kurtulmak için Kerguelen Adalarının Robinson'u John Nunn'ı düşünüyorum. 1825 yılında bir balina avı sırasında bu İngiliz denizcinin teknesi batmış ve kendisi üç arkadaşıyla birlikte Kerguelen Adalarında kalakalmıştır. Fok derilerinden giysiler ve çarıklar yapmışlar, deniz fillerinin etiyle ve penguen yumurtalarıyla beslenerek hayatta kalabilmişlerdir. Tarih öncesinin insanları gibi, ateşi, fok yağı içinde özenle koruyorlardı. Denize albatros ödü ile yazdıkları

mesajları atıyorlardı. Sırtlarına birer levha asmak için kuşları canlı yakalıyorlardı. Bu onlar için bir oyuna dönüşmüştü. İnsanın hayatını kurtarabilecek kimi eğlenceler de vardır.

Dört Robinson ancak iki yıl sonra kurtarılabildiler. Üstelik onları bulan balina gemisi henüz yeni avlanmaya başlıyordu: dolayısıyla bu adalarda iki yıl daha yaşamak zorunda kaldılar. Robinson Crusoé hem âletlere hem de malzemeye sahipti, oysa John Nunn'ın elinde bir fitilli tüfekten, bir de Young'ın Geceler adlı kitabından başka birşey yoktu. Kendimi, o dizeleri iki yıl boyunca yüksek sesle okurken düşünüyorum. Böyle bir durumda insan her kitaba bağlanabilir.

Bütün savunma olanakları tükendiğinde, insan ancak kendi içinde varolandan destek alabildiğinde, insanı kurtaran acaba, kendi seçmediği bir kitap mıdır? Robinson Crusoé'nin bir Kutsal Kitabı vardı. Bu kitap onun için fitilli tüfekten ya da âletlerinden çok daha değerliydi. Bir sayfasını keyifle rastgele açar ve en küçük âyeti, Tanrının gönderdiği bir haber olarak parlak biçimde yorumlardı.

Hayatta kalabilen için her kitabın anlamı vardır. Onun içeriği önemsizdir. En küçük bir öykü bile insanı uyarır, çünkü özgür olduğu yanılsamasını doğurur. Yalnız değiliz. Olağan koşullarda anlaşılmaz ya da anlamsız görünenler artık öyle değildir. En basit şeylerle yetinmek zorunda kalan anlık, hemen nesnelerin özünü kavrayıverir, anlaşılmaz olanı aydınlatır, zavallı düşüncelerin yardımına koşar. Nerdeyse bir hiç ile nerdeyse herşey yaratılır.

İşte ışık az ötemde, yeniden fışkırdı; daha güçlü bu kez. Rüzgârda parlayan kor gibi, şiddetle titriyor. Geride bırakmış gibiyim sanki Hades'in kapılarını. Arkama bakmamalıyım.

Aydınlık, hoşgörüsüz bir gökyüzünde bulutların arasından sıyrılarak yaklaşıyor. Beyaz ayışığı, birden bire dereyi ve kulübenin bulunduğu çukurluğu aydınlatıyor. Eflâtun yalazlı ışığın kaynağı bir bütan gazı lambasıymış.

Bütan gazı, hayalgücünü her zaman perişan edecektir.

Ortaya çıkışım, dostlarımın sessiz birlikteliğini hemen hiç etkilemiyor: Georges yemeği hazırlamaktadır. Ocakta çorba, güçlü bir koku -sebze ve dumanlanmış domuz derialtıyağı kokusu- yayarak kaynamaktadır. Lâmba huzurlu bir ıslık çalıyor. Parkalı adam, şiltesine uzanmış, Son Umut Çapası'nı okuyor. Üçüncüsü, kamerasını kurcalamakta.

Ben gerçekten yolumu kaybetmiş miydim? Saat yirmi... Kaplıcaya gitmek için buradan ayrılışımdan beri sadece üç saat geçmiş. Oysa ben bunun iki misli yaşadığıma inanıyordum. Gezintim güzel miydi diye soruyorlar: "Az daha merak etmeye başlayacaktık"...

4

Şafak sökmezden az önce Travers Vadisinden ayrılıyoruz. Soluk sarı gökyüzü, vadinin üzerinde parça parça yüzen siyah tüllerle bölünüyor. Rüzgâr vadinin yamaçlarını dövüyor. Sert vuruşları, uzak boğazlara kadar ulaşan yıldırım çatırtısına benziyor. O boğazlardan, bir tür boğuk ve belirsiz gürleme yankılanıyor. Külün ve kükürtün bu alevlenişi, güneş yükseldikçe derinlik kazanıyor. Arkada bıraktığımız kulübeye dönüp bakmak istemiyorum. "Lot'un karısı başını çevirip arkasına baktı ve tuzdan bir heykele dönüştü" (Yaratılış).

Armora, som balığı üretiminin denendiği tesise gidiyoruz. Aventure adlı çatananın, Port-aux-Français'den haftada iki kez malzeme taşıdığı Armor, yolculuğumuzun başında, kıyısından geçtiğimiz o çok derin gölün ucunda yeralıyor. Bu kez en kısa yoldan gitmeye karar veriyoruz. Yarım saatlik bir yürüyüşten sonra bir ırmak yolumuzu kesiyor. Ama onu aşmaya kararlıyız, zaman kazanmak için değil, daha çok bir meydan okuma bu.

Buzlu suyun teması, çıplak ayaklarımı yakıyor, ardından baldırlarımı ısırıyor. Bu yakış bir dağlama etkisi yapıyor. Sinirleri körelmiş ten hiçbir şey duymuyor. Rahatsız edici değil bu. Hattâ dokunma duyusunun yokluğu zevk veriyor; vücudun bir bölümünün ötekinden farklılaşması, bir hafiflik izlenimi yaratıyor. Önümdeki suyu zorlukla iterek ilerliyorum. Ancak ırmaktan çıkınca, acı birden beni sarıyor.

Kerguelen Adalarında su her yerden akar; ortaya böylece, birbirine

karışan ve karmakarışık hale gelen ırmaklar ve göllerden bir arapsaçı çıkar. Su, toprağın geçirmezliği nedeniyle çok zor emilir. Bu tel tel akarsular, çoğu zaman, dev boyutlu hazneler oluşturan turba bataklıklarından doğar. Ama suyun egemenliği, hava tarafından tehdit edilmektedir. Bir sağanak, bir taşkın, birkaç nefeste herşeyi emen ve yutan rüzgâr tarafından anında silinir. Şiddetli yağmurların ardından, yaratılışın gürüldeyen enerjisi, toprağın gücüyle boy ölçüşmek için ateşini Kerguelen Adalarına akıtıyor. Bu enerji sakin duruyor gibi göründüğünde acele etmek gerek.

Irmağı aştıktan sonra, en sarp yamacından dağa yöneliyoruz. Rüzgârın koçkafası darbeleri, bir öküz derisi gibi gerilmiş yüksekliklere şiddetle iniyor. Hep, bu pes, bu sanki lâğımlanmış bir doruk patlayacakmış gibi, yeraltından gelen salvo gürültüsü. Dağın aklanında seke seke çağlayan sular rüzgârın acımasızlığı karşısında ansızın kurudu. Kasırganın etkisiyle yokedilen su, binlerce ateş böceği gibi tanecikler halinde savruluyor.

Bulutlar arasından fışkıran ışık, birden, küçücük damlacıkları aydınlatıyor ve dağ ile vadi arasına olağanüstü açıklıkta bir gökkuşağı atıyor. "Yeryüzünde bulutları biraraya getirdiğimde ve bulutlarda yay göründüğünde, benimle yer arasındaki ahdimi hatırlayacağım" (Yaratılış). Gökkuşağının renkleri öylesine belirgin ki, elimi tayf tonoza uzattığımda avucumda bir altın ve firuze yağmuru topluyorum. Elmaslar gibi sivri uçlar biçiminde traşlanmış damlaların soğukluğu, derimi tırmalıyor ve yanan yüzüme batıyor.

Rüzgâr öylesine buz gibi esiyor ki, doruğa ulaştığımda dinlenmeye fırsat bulamıyorum. Ter içindeki vücudumu bir anda soğutuyor. Önümüzde ıssız bir plâto uzanıyor; bu plâtoda, kurşuni gökyüzünün altında Yalnızlık Dağı yükseliyor. Burada hem yeradları hem yerbiçimleri yeterince açık. Hiçbir ima yok.

Sadece bir fen bilimci bu dağa "Yalnızlık" adını verebilirdi. Yalnızlık nasıl ölçülebilir? En hafif gürültünün yarattığı, önce boşlukta saşakalıp kendini yineleyen, hiçbir şey iletmeyen, sonra da sönüp giden o sürtünmeyle. Yalnızlık, sadece yerde ayak seslerinin ve şakaklarda kalp atışlarının duyulabileceği biçimde, sesleri yorgan gibi örten bu kalınlıktır. Onu duyuyorum; bu, manzarayı ezen ve yokeden bir tür ses gölgeliğidir. Ama ses dalgasının böylece hapsedilmesi sessizlik

demek değildir. Yalnızlığın kendine özgü bir tınısı vardır. Bu boşluk içinde bir kayıp gitmedir, bilinmeyen bir gücün zoruyla gerçekleşen maddesiz bir titreşimdir. "Bütün bedenler sussun Rabbin önünde" (Zekarya).

Yerbilimci Edgar Aubert de la Rue, 1928 yılında, bu dağı böyle adlandırmıştır. Ad seçiminin nedeni hakkında hiçbir açıklama yapmaz. Delépine şöyle yazıyor: "Fakat bu ad, akşamlardan birinde, helikopterin artık gelip kendilerini geri götürmeyeceğine iyice inanan topograflar tarafından onaylanmıştır."

1901'de doğan Aubert de la Rue, iki savaş arası dönemde Kerguelenlerin bilimsel yönden açınsanmasına büyük katkıda bulunmuştur. O, Bossière'lerin ve Rallier du Baty'lerin çizgisinde bir öncüdür; 1928 ve 1953 yılları arasında adaya yolculuklar yapmıştır.

Bütün yolculuklarında karısı da yanında bulunuyordu. Korkunç havalarda gecelerini çadırda geçirmişlerdir. Fransız asıllı bu Cenevreli, ahlâki doğruluğu yüzünden unutulmuş bir inanç ve ilke adamıydı.

Elem Adalarında İki Yıl adlı kitabında hiçbir yanlışını bulamazsınız. Kendisi sadece olgularla ilgilenirdi. Port-aux-Français'ye geldiklerinde, bakir bir toprağa ayak bastıklarını sanan cahilleri de hiç hoşgörmezdi.

Ama Kerguelen Adalarının garipliği gene de kendisini sarsmıştır.

Bu ağırbaşlı adam, Elem Adalarının nerdeyse soyut hırçınlığını ve "sonsuz hüznünü" sevmiştir. Aubert de la Rue'nün izini bulmayı çok istedim. Ama hayatta olup olmadığını bile öğrenemedim. Bana, Lozan'da inzivaya çekildiğini, hafızasını kaybettiğini söylediler. Ama Touffreville'de, Bossière kardeşler için yapılan dini tören sırasında papaz, ölüler için dua ederken Aubert de la Rue'nün adını da saydı. O günden beri ben de araştırmalarıma son verdim.

Topraktan, salya gibi damla damla dışa vuran çamur, çizmelerimizi var gücüyle içine çekiyor. Organik çökeltiler petrol yeşiliyle karışık pas rengi şeritler oluşturuyor. Durgun suyun kokusu burnumuza

geliyor: sütsü, biraz ekşi, uzaktan birayı anımsatıyor. Ama bu koku öylesine alışılmadık ki, yaradılışın başlangıcındaki çorbayı *[Big Bang kuramına göre, ışınlar ve parçacıklar deviniminin oluşturduğu o kaynaşım durumu]* -henüz kesilmezden önce- kokladığım sanısına kapılıyorum.

Kerguelenler bir yanardağın ürünüdür. Başlangıç patlaması gerçekleşmiştir. Harap olan dünya bir daha kendine gelememiştir. Yara kurumuştur ama hâlâ kabuk bağlamamıştır. Derisi yüzülmüş, parçalanmış bir toprağı çiğniyorum.

Kulaklarımızda uğuldayan rüzgâr, acı çeken birinin hıçkırıkları kadar rahatsız edici. Bayır yukarı tırmanırken yarı yolda durmak zorunda kalıyoruz; burgaçlar oluşturarak esen rüzgârın şiddeti karşısında güçlükle ayakta durabiliyoruz. Rüzgâr yüzümü yakıyor, elbiselerimi gönderdeki bayrak gibi şaklatıyor ve beni aşağı doğru itekliyor. Aşağıdaki ikiz göllerin kıpırtısız suları, bize saldıran fırtınayla karşıtlık yaratıyor.

İki gölden birinin adı Tristan, diğerinin Iseult. Vadiye inildiğinde, kükreyişler duyulmaz oluyor, yerlerini, bir orgun en uzun borularından çıkana benzeyen pes bir sese bırakıyorlar. Ses bir oktav yukarı çıktığında bu kez bir trompeti anımsatıyor. Azalmış hızıyla rüzgâr, bazalt borular üzerinde, güçlü bir akıcılıkla gam yapan orgçudur.

Bu çakılla kaplı vadi boyunca yürürken, uzakta beyaz bir nesne merakımızı uyandırdı. Uzunca bir süre nerdeyse durgun kaldıktan sonra, ansızın sıçrayarak hareketleniyor. İnsan mı, hayvan mı? Beyaz gölge sarsılmaya başlıyor. Sanki havada sallanan bir sırık; bu belki radyo anteni de olabilir. Düzenli gidiş gelişlerini açıklayamıyoruz. Biz yaklaştıkça bu sarsıntılar dalgalanma biçimini alıyor. Gittikçe daha fazla merak içinde, adımlarımızı hızlandırıyoruz.

Sonunda ne olduğunu görüyoruz: tek başına bir ren geyiği bu. Varlığımız onu ürkütmüyor. Aslında biraz şaşkın, ama daha çok merakla bize bakıyor. Belli bir uzaklıkta ihtiyatla duruyor, ama uzaklaşmak yerine kimi zaman bizi daha yakından incelemek için yaklaşmayı göze alıyor.

1955 ve 1956 yıllarında, takımadalarda iki yere, Yüksekada'ya ve Büyük Kara'ya ren geyikleri bırakılmıştı. Yüksekada'da sıkışıp kalan, oradaki likenleri ve azorella'ları (kayaların oyuklarında, yeşil ya da pas rengi kalın yastıklar oluşturan maydanozgiller) tüketen ren geyikleri, 1975 yılında yüzerek denizi aştılar. Genişliği bir kilometreden çok olan boğazı geçerek, Büyük Kara'daki sürüye katılmayı başardılar. Bugün sayılarının üç bin kadar olduğu tahmin ediliyor. Birçoğu ölüyor. Çiftleşme dönemlerinde çok faal olan erkekler, kışın hayatta kalmalarını sağlayacak yağı depolamayı ihmal ediyorlar.

Sürüsünden uzakta bu ren, burda ne arar?

Bizi şöyle bir tartıyor, duraksıyor, sonra suya atlıyor. Onu izliyor muyuz diye arkasına bakmak zahmetine bile katlanmıyor. Kolayca karşı yakaya ulaşıyor.

Tristan Gölü, Iseult Gölüne bir akarsuyla bağlıdır. Ren geyiği şimdi derenin öteki kıyısında duruyor. Bize güveni tam değil, kendisiyle bizim aramızda bir dere bulunmasını yeğ tutuyor. İşte öylece, ren iki saat boyunca bizimle birlikte sakin sakin yürüyor. Güzel ve hüzünlü gözlerini görüyoruz. Bize çok bağlandı. Boynuzlarının uzunluğu karşısında hayranlık duyduğumuzda, istediğimiz gibi seyredebilmemiz için başını yavaşça döndürüyor.

Ansızın ortadan kayboldu. Uzun süre gözle tarayarak onu arıyoruz. Gün batımında, bir tepenin doruğunda yeniden görünüyor; anıtsal, nerdeyse ürkütücü. O artık, biraz önceki bize dost hayvan değildir. Bilinmedik ve masalsı bir yaratıktır. Yolumuzu kesen, hareketsiz ve tehditkâr bir tür güneysel tekboynuzdur. Batan güneş ışınlarının aydınlattığı kocaman boynuz çatalları alev alev. Gözlerinin altındaki nemli yarık acayip büyük görünüyor. Kıvılcımlar saçan bu gözpınarının parıltısındaki süreklilik ürkütücü. Kıstırılan ama yakalanamayan o gizemli geyik gibi ortaya çıkan bu yaratığa yönelen ışınlar üstelik, sanki canavar özellikle etrafa korku salmak için o doruğa yerleşmiş gibi, şu andaki tek ışık kaynağıdır. Arkama bakmaya cesaret edemeden, sırtımda beni izleyen o karanlık bakışları hissederek, adımlarımı hızlandırıyorum.

Gece oldu, kaygılarım bitti. Akaena toplarıyla rüzgârdan korunan deniz kıyısındaki bir kovuğa çadırımızı kuruyoruz. Yarı uyur yarı uyanıkken, denizin düzenli hareketinin esen rüzgârın fısıltısını taklit ettiğini duyuyorum. Şafak sökerken çadırdan çıkıp, uyku torbamı gecenin nemlendirdiği kumsala seriyorum. Bakışlarım denizin üzerinde hareketsizleşmiş, nihayet uykuya dalacakken, güçlü bir çalkantıyla dalgalanan suyun yüzeyi birden yükseliyor. İki gövde sıçrıyor; öylesine beklenmedik ve öylesine güçlüler ki bir an için yarı uykumda düş gördüğümü sanıyorum. Bunlar, büyük ve siyah kafaları ve yuvarlaklaşmış göğüs yüzgeçlerinden tanınan Commerson yunusları. Dikey olarak suya dalıyor ve sonra ıslık çalarak fırlıyorlar. Damlacıklarla bezeli sedef renkli gövdeleri sabah serinliğinde titreşiyor. Gerçekleştirdikleri bale figürleri, suyun yüzeyinde uzun süre kaybolmayan, mükemmel düzenlilikte köpük çizgileri oluşturuyor. Bilinmeyen bir alfabeyle haber yazmak için gösterilen bu ısrarın çocuksu bir yanı var.

5

Uzaklarda Armor görünüyor. Gölle deniz arasına gizlenmiş bu elektrik santralı, şu dairesel balık yetiştirme havuzları, o depolar, işlikler, sanki çılgın bir bilgin tarafından, bir taş çölünün ortasına kurulmuş gizli üs izlenimi yaratıyor. İlginç olan şu ki, bu çağdaş tesisler manzaraya oldukça iyi uymuş. Yöre, evvelce tahrip olmuş, kırılıp dökülmüş, sonra yıkılışı birdenbire durdurulmuş gibi görünüyor. Kenarları yuvarlaklaşmış taş kütleleri, kırılmış kayalar, orda burda tümsek tümsek kabaran toprağı örtüyor. Kocataşların öylece etrafa yayılışı ile bu yeni yapılar arasında oluşan gizli ahenk nerden kaynaklanıyor? Sudan. Su, Brötanya'nın herhangi bir köşesine benzeyen bu manzaraya düzen ve huzur getiriyor. Deniz çiftliği bir gölün işgal ettiği vadi içine kurulmuş. Suyu fiyorda boşalıyor ve eğer suları yüzeyde fazlasıyla durgun bu göl olmasaydı, herhangi bir gürültüsüz konserve fabrikasından farkı olmayacaktı. Bir sal, kapalı bir karanlık oda gibi yüzüyor. Hiçbir kırışıklık sularda yansıyan manzaranın görünümünü bozmuyor.

Yamaçların akaena yeşili, Şeytan Yanardağının kayağantaş mavisi, kat kat kayalıkların bazalt kırmızısı, karanlık sularda, bir suluboyayı anımsatan yumuşatılmış renkler yaratıyor. Bu donuk yansımanın güven verici bir yanı var. Armor -Bröton dilinde bu sözcük "deniz

ülkesi" anlamına gelir-, çaresiz bir hüzünle yüklü Kerguelen manzarasının o yinelenişini kırıyor.

İşte, sonunda gerçek olmuş bir güneysel düş: Okyanus çiftliği! Bahçede, skua'ların ortasında tavuklar besleniyor. Skua'lar uzak duruyor ve kümes hayvanlarına verilen yeme göz koyarlarsa bir kanat darbesiyle uzaklaştırılıyorlar. Havuzlardan akan su, unutmuş olduğum bir şırıltı yayıyor. Ama bu su uygar; Kerguelen toprağını boğan denetlenemez selintiler gibi değil. Balık yavrularının sümüksü gövdeleri havuzlarda kıpır kıpır.

Vakit hayli geç. Mesken olarak kullanılan binanın kapısında birini farkediyorum. Çizmelerini çıkarmak için eğiliyor, terliklerini giyecek. Bu özenli hareket beni duygulandırıyor.

"Size tekrar görüşeceğimizi söylemiştim" diyor adam, işaret parmağının yardımıyla topuklarını terliğinin içine yerleştirirken. O an tanıyamıyorum. Başında artık Bask beresi yok. Port-aux Français'ye indiğimde beni karşılayan oydu. Yol arkadaşlarım kendisini coşkuyla selamlıyorlar.

İçerde yapay deri kaplı iki koltuk, bir kanepe ve Normandiya tarzında göz kamaştırıcı bir büfe var. Faubourg Saint-Antoine'da *[Paris'te möbleci dükkanlarıyla ünlü bir cadde-mahalle]* pek tutulan, ortaçağ şato zevkine göre yapılmış ağır iskemleler bütün odayı dolduruyor. Bu küçük burjuva oturma odası bana rahatlığın ve zarafetin doruğu gibi geliyor.

Port-aux-Français'nin kırk kilometre batısında, Morbihan Körfezinin sonunda bulunan Armor üssü, 1983 yılında, som balığını Kerguelen Adalarının sularına uyarlamak amacıyla kurulmuştur. Dört VAT (Teknik Yardım Gönüllüsü) bütün bir yılı orada geçirir ve balık yetiştirme tesisleri, elektrik santralı ve pompa istasyonuyla ilgilenirler. Bu yer, Armor Gölünü denize bağlayan kısa savak nedeniyle seçilmiştir. Bu savak, hem debinin düzenlenmesine hem de dönen som balıklarının iyi yönlendirilmesine izin verir.

Akşam yemeğinde pınarsomu var; soluk pembe renkli eti pek lezzetli.

Bask bereli adam gururla açıklıyor: "Bir Kerguelen pınarsomu". 1955 yılında alabalıkla birlikte takımadaya getirilen bu balığın öyküsünü anlatıyor. Kerguelen Adalarındaki tatlı sular mineralden yana pek zengin değildir, besleyici tuzlar ise çok az bulunur ve bu sularda birkaç küçük kabuklu türü yaşar. Onları yiyecek balıkların bulunmayışı çoğalmalarını kolaylaştırmıştır. Derin ve temiz suları seven pınarsomu, Savoie ve İsviçre göllerinde yavaş yavaş tükenmektedir. Oysa Kerguelenler'de çok boldur. Gezegenimizde yaşayan canlı türleri birbiri ardına, teker teker yokolup gitmezden önce belki de, uçsuz bucaksız güneysel denizlerde yüzen ve, unutulmuşluk içinde, yeryüzünde yaşamın devamını sağlayan bu Nuh'un Gemisi'nde, kendilerine bir sığınak bulacaklardır.

Eğer bir nükleer savaş Avrupa ve Amerika'yı tümüyle yokedecek olursa, Elem Adaları Dünyada, radyoaktif serpintilerden en iyi korunmuş yerlerden biri olacaktır. Adaya geldiğim günden beri, burada kışlayanlardan sık sık şu sözleri duyuyorum: "Kerguelenler en iyi atom sığınağıdır." Sanki kendilerini, herşeyden uzaklaşmanın bir ayrıcalık olduğuna inandırmak istiyorlar. Geçici olarak Armor'da bulunan ve atmosferden CO2 örnekleri alan genç bir jeofizikçi, hava dolaşımının özellikleri dolayısıyla, atmosferdeki mikrotozların Kerguelen'den uzak durduklarını ve daha çok dönence enlemlerine ya da Antarktika kıyılarına düştüklerini anlatıyor.

Nükleer ateşten korunan takımada dışında, yeryüzünün tamamında insan türünün yok oluşunu konuşuyoruz.

- "Düşünelim biraz. Acaba ne olurdu?" diye soruyor Georges.

- "Hayatta kalanlar bir süre daha yaşardı" diyerek söze katılıyorum, "ama insan soyu gene de tükenirdi, çünkü kadınlar yok." Tartışma hemen canlanıyor. Yaz çalışmaları sırasında iki ya da üç kadın fen bilimcinin takımadada birkaç ay süreyle kaldığı hatırlatılıyor. Georges ısrarla soruyor:

"Ya felâket, tam işte o dönemde meydana gelseydi ne olurdu?"

Biri, nükleer yangının şaşkınlığı geçtikten sonra, görevliler arasında

dayanışmanın kuvvetleneceğini ileri sürüyor. Ama kadınlar kimin olacak? Asker parkalı VAT, Havva'dan beri olageldiği gibi, kadınların kendi erkeklerini seçeceğine emin. Ama mücadele korkunç olacak. İlkel sürüye geri dönüş. Reisin, tek başına üç kadını da sahiplenmesi muhtemeldir. Ama geri kalan altmış kişi bu durumu kabul edecek mi?

Hayatta kalanların reisi kim olacak? Georges:

"Sanıyorum ki, başta bir süre için plâkçı reis olurdu" diyor. Şaşırarak soruyorum:

- "Plâkçı mı?"

"Evet disker!" Ona burada böyle derler, Bu, Kerguelen İlçesi yöneticisinin kısa adıdır.

Yanlışımı şimdi anladım. Adaya varışımda gördüğüm talkie-walkie'li o kararlı adam, merkezi yönetimin temsilcisiymiş.

- "Ondan sonra" diyor Georges, "herhalde diskeri öldürmek gerekecek." Tepkiler geliyor:

"Neden gereksin?"

"Çünkü o, eskiden geçerli olan düzeni, babayı temsil etmektedir" diye yanıtlıyor Georges. "Biliyorsunuz ki, her insan grubu,varlığını sürdürebilmek için ortaklaşa bir cinayet işlemek zorundadır."

Georges'un Freud'u okuduğu ortada. Kerguelenler'deki bu eğilim, belki de başlangıçlar her seferinde başarısızlıkla sonuçlandığı için, kendi kendine hep yeni bir başlangıç icat etme eğilimi, gerçekten çok gariptir. Tartışma kızışıyor. Şimdi takımadanın, birbirine rakip prensliklere bölünmesi tartışılıyor. Bunlardan birinin başkenti Port-aux-Français, diğerinin ise Armor olacak. Kerguelenler'de gemisi batan John Nunn'ı anıyoruz. O da, Robinson gibi, adada kendine birçok

"konut" düzenlemişti. Üç yoldaşıyla birlikte, doğuda, şimdiki Courbet Yarımadasında "Hope Cottage"ı kurmuştu. Evi, kalıp kalıp turba parçaları ile inşa etmişlerdi. Bu dört insan, uzaktaki dünya ile teması kaybetmediklerine kendilerini inandırmak için de simgeler kullanmışlardı. Kurdukları yeldeğirmeni, onlar için aynı zamanda yurtlarının işaretiydi.

İnsan herşeyini kaybetmişse, kendi kendine bolluğu icat edebilir; sahip olmak her zaman bir hayalgücü işidir. Gerçekte özgür insan hiçbir şeye sahip değildir. Herşey ondan uzaklaşır: kendisi, diğerleri, dünya. Bu sonsuz yoksunluk, özgürlüğün bedelini oluşturur. Deniz kazazedesi -ya da bir mahkûm-, daha da ender bulunan bir ayrıcalığa sahiptir. Eline geçen ıvır zıvırdan yararlanmasını bilir ve üstün bir zevk alır. Bir kitaptan, bir metal parçasından, bir manzaradan, kendi kendinden, koskoca bir dünya yaratır. Elem Adasının tarihinde, yalnızca Nunn ve adamları bu adaya sahip olmayı başarabilmişlerdir. Bir haritayı masanın üstüne serer gibi, adayı önlerine açmış ve olanaklardan öylesine titizlikle yararlanmışlardır ki, sonunda bir gün, ihtimal dışı görülenden bile fayda sağlamışlardır.

İhtimal dışı olan, günün birinde zıpkın yarası taşıyan bir yavru deniz fili olarak karşılarına çıkmıştır. Onu kim yaralamış olabilir? Demek ki adada biri var. Bu zıpkın darbesi Robinson'un rastlantı sonucu çakıllı sahilde keşfettiği bir insan izidir. Bir balina gemisinin mürettebatı kıyılarda avlanmaktadır. Kazazedeler sonunda o gemiyi bulurlar.

Bask bereli adam, ilginç bir türün insanıdır: Elem Adalarının gönüllü kazazedeleri. Sadece birkaç üyesi olan bir boyun, Kerguelenlilerin, ender temsilcilerinden biridir. Bunlar, karışmış bir halktır. Fen bilimciler familyasından, bir tür güneysel bozkır adamı yaratacak şekilde elde edilen melezlerdir. Kerguelenli, toprağa değil de yeni ve gizemli birşeylere tutkuyla bağlanmıştır. Pek iyi anlaşılamayan bir çağrı, onu hep adaya geri döndürür. O, kendi dünyasına dalmış ama faal biridir. Çoğunlukla, anavatanda umut verici bir bilimsel geleceğe sırt çevirmiş ve kendini mutlak biçimde Elem Adalarının incelenmesine ve anlaşılmasına vermiştir. Bask bereli adam hidrobiyoloji uzmanıdır. Takımadaya ilk kez 1969 yılında gelmiştir. Kerguelen Adalarına som balığını getirmeyi ve burada bir deniz çiftliği kurmayı düşünmüştür. İtiraf ediyor:

-"Benim için Armor, uzun süre, başımdan savamadığım bir dert olmuştur."

Dinginliği ve cesareti bana Kaptan Nemo'yu anımsatıyor. Jules Verne'in kahramanı kadar asık suratlı olmasa da, onun gibi aynı saplantıya sahiptir: denizi yenmek, onu kendisine som balığı vermeye zorlamak. Onun Nautilus'u Armor'dur.

Kerguelen Adaları, Jules Verne'in eserlerinde hep biryerlerde karşınıza çıkar. Denizaltında Yirmibin Fersah'ın kapalı yerlere (gemiler, mağaralar, adalar) kafasını takmış yazarı, takımadayı iyi biliyordu. 18. Yüzyılın Büyük Denizcileri adlı kitabında, buranın uzun uzun sözünü eder ve Kerguelen Şövalyesini savunur.

Esrarlı Ada adlı yapıtta hayatta kalan altı kazazedenin çıktıkları ada Kerguelenler'e benzer. Çok uzaktır, kıyıları çok girintili çıkıntılıdır, ıssızdır. Bu son nokta önemli, çünkü böylece yerliler sorunu ortaya çıkmaz. Kurtulanlar, ilkin, bu yaratılış öncesi karmaşasından korkarlar. Ama dağlara, ırmaklara, burunlara, yarlara birer ad vermeye başladıklarında yaşamları değişir.

- "Ve Armor'a benzeyen bir köy kurarlar" diye ekliyor, Bask bereli adam, alaycı bir sesle.

- "Evet. Armor gibi, savağın kıyısına. Gölü kuruturlar ve Granite House'u kurarlar. Siz yeni birşey yapmış değilsiniz."

- "Ne yazık ki gerçek, romanlarda olduğu kadar şiirsel değil. Armor, TAAF'ın talebi üzerine tasarlanmış bir araştırma projesinin parçasıdır; bir hayal ürünü değildir. Şu anda som balığı heryerde pek ucuz olabilir. Kerguelenler'in uzaklığı hesaba katıldığında bu işletme kârlı değildir. Ama Avrupa'da ya da Pasifik'te suların kirliliği tehlike eşiğini aştığında ve som balıklarının varlığı tehdit altında kaldığında, o zaman belki Armor'un gerçek değeri anlaşılacak."

Birkaç VAT bize katılıyor. Armor'a dört ay önce gelmişler. Onlar için kışlama dönemi sekiz ay sonra bitecek. Buradaki deyişle, her "Armor

yerlisi", deniz çiftliğindeki görevi dışında, ayrıca bir de ev işi yüklenmiş. Burası sanki bir falanster. Herkes kendi kişisel hayalini gerçekleştiriyor. Armor, çalışma ile boş zaman etkinlikleri arasındaki ayırımı bir bakıma ortadan kaldırıyor. VAT'lardan biri, bir yıl öncesine kadar Kerguelen Adalarının varlığından bile haberdar olmadığını söylüyor.

- "Kendimi sanki hayatta kalmış bir kazazede gibi görüyorum" diyor. "Şimdiden döneceğim günü düşünüyorum. Armor'da geçirdiğim bir yılın etkisinden asla kurtulamayacağım."

- "O kadar zor muydu?"

- "Hayır, Fransa'ya dönüşüm zor olacak."

6

Beni Port-aux-Français'ye geri götürecek Aventure adlı tekne, fırtına nedeniyle yola çıkamadı. Bekleyişler ülkesi Elem Adaları. Çatanayı bekleyiş, daha iyi bir havayı bekleyiş, Marion'u bekleyiş, Travers Vadisi yoluyla ulaşamadığım kemere varmayı bekleyiş, Sabırsızlanmaksızın umut etmektir bu. Günlerin, insanı şaşkınlığa sevkeden tekdüzeliği, zamanın akışını yok ediyor. Armor'da ben kaç gün kaldım? Üç gün mü, dört gün mü? Olaylar birbirini izlemiyor, hava durumuna göre, denetimsiz olarak dalgalara kapılmış sürükleniyorlar.

Zaman, rüzgâr ile gökyüzünün açık bıraktıkları bir aralıktır. Bu boşluğu doldurma gereksinimi hiç duyulmaz. Bekleyiş, gereksiz çabalarla, genellikle sabırsızca yorumlanan önemsiz işaretlerle kendini tüketmez. Kerguelen Adalarında, aylaklığa, duyumsuzluğun tersi olan bir uyuşukluk, bir tür hiçbir şeye yönelmeyen canlı tasasızlık katışır. Zihin ne olgulara ne de anlara bağımlıdır, ne geleceğin ne de geçmişin tutsağıdır. Günlerin sırası lağvedilmiştir. Hiçbir Kerguelenli "Bugün pazartesi (ya da salı)" demez. Şimdiki an yoktur: haftanın bütün günleri aynıdır. Sadece pazar, bu tekdüzeliğin dışına çıkar.

Kerguelen Adalarında zaman "öldürülmez", "kazanılmaz". Zaman bir despot değil; ketum, uzlaşılabilir, kendisiyle ilgilenilmesinden pek hoşlanmayan sevimli bir yol arkadaşıdır.

Hiçbir şey beklemediğim bir sabah, Şeytan Yanardağına [Volcan du Diable] doğru yola çıktım. Armor'a geldiğim günden beri, bir yanı çökük kraterinden binlerce kara taş dökülmüş bu yıkık dağı açınsamak için yanıp tutuşuyorum. Geniş döküntü yüzeyinde tırmanış kolay. İlerledikçe, adımlarım süngertaşı üzerinde madeni ve kuru bir ses çıkarıyor. Zaman zaman cüruf bütün bir yamaç halinde aşağılara kayıyor. İlerleyemeden yerimde sayıyorum.

Doruk, denize doğru uzanan bir yüksek burundur; orta plâtonun bütün güney bölümüne hâkimdir ve önünde göz alabildiğine bilinmeyen ufuklar uzar gider. Körfezler, adacıklar, ırmaklar, göller, deli dolu ışıklar altında kıvılcımlar saçmaktadır. Mavinin, kurşuninin, altın sarısının envai çeşidi ortaya dökülmüştür. Bunlar sadece hâleler, aylalar, taçlar, ışık demetleridir. Sanki, bir yerlerde İsa'nın insanlara görünüşünü ya da herhangi bir göğe yükselişi canlandıran sofu resimler dizisinden derlenmiş gibidir.

Renkli bir yelpazenin merkezindeyim; ince bir pus, benimle eğlenirmişçesine gelip gidip yelpazeyi ya kapatıyor ya da sonuna kadar açıyor. Gerçek yarlar, aldatıcı burunlar, düş ürünü doruklar, hangisi gerçek? Takımadaların arasında yayılan puslu deniz, adaların üstünde kubbeler, yarımküreler, lâmbalar oluşturuyor. Bütün güç gökyüzünden kaynaklanıyor: Denizi, kıyılar boyunca binlerce dalga sırtıyla pütürlüleştiren rüzgârın gücü; her an değişerek, ufukta, karmaşık uzantılı bilinmeyen koyları gözönüne seren ışığın canlılığı.

Evrensel körüğün düzenli akımı havayı öylesine sertçe temizliyor ki, mavi yansımalı çakıllar sanki gökyakut saydamlığındaymış gibi parlıyor.

Kayağantaş rengindeki plâtonun üstünde, pagan sunağına benzeyen, üstüste konmuş taşlardan bir yığıntı var. Bunu insanlar dikmiş. Hatta sayılarını bile biliyorum: elli kişi kadar. Armor da yaşayanlar tarafından sürdürülen bir geleneğe göre, Şeytan Yanardağının doruğuna ulaşanlar, piramide kendi taşlarını koyuyorlar. Amaç,

gerçeği anımsatma; alçakgönüllülüğe çağrı. Bu taş yığıntısı, buraya ayak basan ilk gezgin benim diyebilecek kişiyi, hakettiği yere yerleştiriyor.

Ne ak kâğıda ne de basımı bitmiş kitaba benzeyen Kerguelen Adaları, insanda, kökenlere ya da son ereklere yaklaşıldığı yanılsamasını uyandırıyor. Birçok gezgin, ne ilk ne de tek olduğunu öğrendiğinde hayal kırıklığına uğramıştır. Venüs'ün 1874 yılındaki geçişi sırasında çok sayıda gemi Kerguelen Adalarına gelmişti. Charles-Coldgate adlı Amerikan gemisinin komutanı, Kerguelenler'in "böylesine biliniyor" oluşundan hoşnutsuzlık duymuştur.

Sonra yeniden Armor'a doğru iniyorum. Rüzgâr, bir yağmur bulutunun ıslattığı çakılların nemli ve madeni kokusunu ulaştırıyor. Bu bir deniz kokusu değil, yüksek dorukların seyrelmiş rayihası; hümüs ile sileks karışımı, biraz ekşi ve canlı bir duyum. Elem Adasının taşlarından ender bulunur bir tat yayılır; bu, geviş getiren ve yaşayan bir dünyanın tadıdır. Çok saf, taş, toprak ve çakmaktaşı kokusu. Başka hiçbir koku onu bozamaz.

JEANNE-D'ARC LİMANI

"Kurtar beni çamurdan, batmayayım."

Mezmurlar, LXVIII, 15

1

Fırtınalı denize rağmen Aventure bu sabah Armor'a gelmek üzere Port-aux-Français'den yola çıktı. Baraj yakınında inşa edilmiş rıhtıma yanaşabildi. Morbihan Körfezinde durmadan gidip gelen çatana, kısa süre içinde rıhtıma bazı malzemeler bıraktı ve hemen Port-Jeanne-d'Arc'a doğru hareket etti. Oradan sonra da kimi adalara bilimsel çalışmalarda kullanılan araç-gereci ulaştıracak. Bu gecikme benim Port-Christmas yolculuğumu tehlikeye sokuyor.

İlk defa, şimdiki ânın artık benim için sınırlı olduğunu ve buradaki günlerimin sonuna yaklaştığımı düşünmeye başlıyorum.

Ancak hurcumu güverteye atacak ve küpeşteden atlayacak kadar zamanım var. Gemi tam yolla rıhtımdan uzaklaşıyor; uskur denizi şiddetle döverken yosunla dolu büyük bir köpük oluşturuyor. Teknede Binbaşı Couesnon'u ve Réunion'da benimle birlikte Marion'a binen yedi paraşütçüyü görüyorum. Port-Jeanne-d'Arc'in harabeliğinde bir ileri ordugâh kuracak ve oradan adanın güneyine doğru bir keşif seferi gerçekleştirecekler.

Çatana, Guillou Adası önünde seyrediyor. Bu ada, 1966 yılında Kerguelenler'de ölen bir denizcinin adını taşıyor. Ahmakıslatan altında bazalt kayaçların bronzu, eski zaman cengâverlerinin madeni hırkalarındaki gibi içiçe geçen demir halkaları anımsatan binlerce parıltılı noktayla hareleniyor. Güvertede paraşütçüler hareketsiz duruyor, rüzgâra ve yağmura ses çıkarmadan göğüs geriyorlar. Sığındığım dümenevinden, onları ortaçağ savaşçılarına benzeten kukuletalı kafalarını görüyorum. Teknenin pruvasında birlikte

durmuş, keyifsizce ufku gözlüyorlar.

Birden, yağmurlukların birinin içinden çıkan bir el, parmağını ileriye doğrultuyor. Uzaklarda bir hurda ve kalas yığını ile nokta nokta barakaları gösteriyor. Bunlar Port-Jeanne-d'Arc balina istasyonunun harabeleri. Aventure'ün serdümeni "Pejida" diye bağırıyor. O anda bu sözün anlamını kavrayamıyorum, ama bu, PortJeanne d'Arc'in kısa adı (PJDA). Kerguelenliler kısaltmalara ve son heceleri düşürülmüş sözcüklere (manip, disker, appro) bayılırlar.

Çatana kıyıya olabildiğince yaklaşıyor, gene de bizi suda yürümek zorunda bırakıyor. Askerler birkaç dakikada sandıkları, paketleri, torbaları kumsala taşıyıveriyorlar. Aventure yeniden yola koyuldu bile. Kim bilir ne zaman, yeniden gelip, beni Port-auxFrançais'ye ulaştıracak? Port-Christmas'a varabilmek için son şansım helikopterle gitmek.

İki bina hâlâ duruyor. Bunlardan biri iyi durumda. Diğeri, yıkılan çatının bir bölümünün duvarlara destek oluşturması nedeniyle ayakta kalabilmiş. İskeletinin öteki bölümü rüzgârla çökerken altta kalan herşeyi yerlebir etmiş. Port-Jeanne-d'Arc'ta günlerce kalacak olan paraşütçüler, beni, de, kuracakları barınaktan yararlanmaya davet ediyorlar. Tıknaz, kıdemli Başçavuş Le Lay, her hareketi fevkalâde ölçülü, deneyimli bir aşçı; erzak sandıkları içinde Kerguelenler'de bulunmayan malzemeyi -sarımsak, soğan, köri- getirmeyi ihmal etmemiş.

Ahşap baraka İskandinav tarzında. Bu hiç şaşırtıcı değil, çünkü Port-Jeanne-d'Arc, 1908-1909 yıllarında, ortaklarının çoğu Norveçli olan bir şirket tarafından inşa edilmiştir. Merkezi Cape Town'da bulunan Storm Bull şirketi Bossière kardeşlerden, Kerguelenler'de balina avlama hakkını almışlardı.

Norveçliler, Fransa'ya bir saygı işareti olarak, istasyon-fabrikaya Port-Jeanne-d'Arc adını verirler. Liman, denizden Uzunada'yla, batı rüzgârlarından da yüksek tepelerle korunmuştur. Avlanan balinaların getirilip basınçlı kazanlarda yağlarının eritildiği tesis şimdi dev bir paslanmış varil ve çürümüş kalas yığınıdır. Binalara dekovil hattıyla bağlanan iskeleden bugün geriye sadece, denize çökmek üzere olan iki

parça kalmıştır. Uçmuş çatılarına rağmen birkaç yapı, harabelere yerleşen ve açılan gedikleri büyüten rüzgârın yıkıcı etkisine direnmektedir. Rüzgâr koca bir kedi gibi mırıldanmakta, bir delik kapatılmak istendiğinde ya da ölü kuşlar gibi pencerelerden sarkan saclara dokunulduğunda hemen tehditler savurmaktadır.

Bir tarihte bu balina istasyonunda yüz kırk kişinin çalıştığı olmuştur. Bizim kullandığımız baraka personele ayrılmıştı; komşu ev Christiania (Oslo'nun eski adı) kökenli müdüründü.

Bir kanepenin ya da bir divanın yaylı oturma yeri, rüzgârın kurutucu etkisi altında yokoluşunu sürdürüyor. Döşeme kumaşı katılaşmış, kenarları yenmiş. Parçalanmış bir fırından sadece dökme demir tabanı artakalmış.

Gene de bu harabelerin hiçbir hüzünlü yanı yok. Bu sallanan döşemeler, kâğıttan çiçek dizileri gibi sarkan bu madeni hurdalar hareket halindeler; yerlerinden kopuyor ve bir ağacın yaprakları gibi titremeye başlıyorlar. Bu yıkıntılarda bir canlılık ve yürek çarpıntısı var. Yıkan, kurutan rüzgâr aynı zamanda koruyor ve yeniden yaratıyor. Lekeleyen, kemiren, paslandıran yağmur, hurda metal parçaları üzerinde şaşkınlık verici kızıl kahverengi ve turuncu ahenkler oluşturuyor. Balina yağı doldurulan variller çürüyerek delinmiş. Şimdi rüzgâr dolduruyor içlerini. Bir org gibi gürlüyor rüzgâr ve bütün klavyeleriyle cehennemi bir toccata seslendiriyor.

Geceyi, Norveçliler döneminden kalma ranzalı bir kerevette geçiriyorum. Bu nerdeyse tabut kadar dar bir tür tahta sandık. Benim uyku torbası-lâhitime çok uygun. Gecenin sesi, yıpranmış ahşap doğramanın aralıklarından şarkısını duyuruyor. Tahtalara çakıllar vuruyor. Rüzgârın basıncı altında kirişler haykırıyor, ahşap döşemeler çatırdıyor. "Pejida" patlamanın eşiğinde.

* * * * *

Binbaşı Couesnon ile birlikte balina istasyonu harabelerini geziyoruz. Port-Jeanne-d'Arc, Uzak Batı'nın terkedilmiş köylerine benziyor.

Etrafta sadece paslanmış borular, çiviler, demir dikmeler, çemberler, kablolar var. Metal külçeler hâlâ, sanki dev bir kaza sonucunda karaya vurmuş gibi, öbek öbek birbirine bağlı duruyor.

Üzerinde balinaların buharlı bir vinçle çekildiği eğik düzlem hâlâ görünüyor. Rüzgârla ve yağmurla çatlamış ve beyazlaşmış direkler, başlıkları düşmüş mermer sütunlara benziyor. Bu yığıntıda, sanki insanın eseri burada hiçbir zaman tam olarak gerçekleşeme miş gibi, büzülmüş ve buruşmuş birşeyler var. Dolayısıyla heyecan vermiyor.

Bu karışıklığın ortasında basınçlı kazanların silindir biçiminde gövdeleri yükseliyor. "İki yıl içinde hepsi yıkılır" diyor Binbaşı. Sadece balina yağının depolandığı tanklar sağlam durumda. Binbaşı, bunların imâl edildiği madeni eşya atölyesi ile dökümhaneyi belirlemeyi başarıyor. Port-aux-Français'yi benimle birlikte keşfediyor olsa bile, balina fabrikasının kuruluş biçimini hayranlık uyandıracak ölçüde biliyor. Toprağı kazıyor ve yerden contalar, civatalar çıkarıyor. "Burada yedek parçalar imal edilirdi. Bunlardan hâlâ bulunuyor. Herşey yağmalanmamış."

Sökülmüş makinaları üzüntüyle gösteriyor. Bunların markalarını ve yapıldıkları yeri belirten bakır levhalar bile koparılmış. Pencere pervazları bile çıkarılmış. Herşey parça parça edilmiş; bir anı saklamak için bir yeri talan etmek, tam Fransız hastalığıdır. Ama yağmalamak yetmez, imza atmak da şarttır. "Pejida"nın sacları, kalasları, devre devre kışlayanların çiziktirmeleriyle kaplanmıştır. Bütün bu sevimli yırtıcılar, bugün herhalde, çalışma masalarının bir kenarında duran, "Pejida"nın perdah aygıtlarından birinden koparılmış parçalardan üretilmiş bir kül tablasını ya da bir kâğıt ağırlığını hasretle seyrediyorlardır.

Yirmi yıllık bir aradan sonra, 1950'de, tekrar Port-Jeanned'Arc'a gelen Aubert de la Rue, burada Almanca yazılar bulunca şaşırır. Bunlar, 1941 yılında görünümünü değiştirmek için gizlice Kerguelenler'e gelen Alman korsan gemisi Komet'in mürettebatından kalmıştır. Port-Jeanne-d'Arc'ta karaya çıkan Almanlar, buldukları kalaylı çelik boruları, savak kapaklarını, kabloları, boyaları, perçin çivilerini, civataları ve benzer şeyleri, ayrıca benzin ve 150 ton da antrasiti alıp götürmüşlerdir.

Ne mutlu ki, en güzel kalıntılar çalınmak için ya çok ağır ya da çok oylumluydular. Basınçlı kazanların hemen yanında çapı en az iki metre olan bir değirmen taşı yatmaktadır. Öylesine ince yarıklarla dörde bölünmüştür ki, sanki yağmurların, fırtınaların çizdiği çizgiler sanılır. O kötü havalar, taşın cilalı yüzeyini delik deşik etmiş, üzerine, bir Aztek taş takvimine benzer biçimde menevişli garip motifler oymuştur.

Daha ötede kırık bir uskur yatmaktadır. Kanatları ortalarından kesilmiştir. Binbaşı Couesnon neden "kırılmış hayaller"den sözediyor? Harabelerin orta yerinde göktaşı, Port-Jeanne-d'Arc'in ölü özü gibidir.

Yves de Kerguelen, Bossière kardeşler, Rallier du Baty, bunlar gerçeği umursamayan insanlardı. Yoksa, Kerguelen Adalarının ancak yanılsamanın gücüyle varolabileceğini anlamışlardı. Yalnızca Rallier du Baty tuzaktan kurtulmayı başardı. Kerguelen gibi o da iki yolculuk yaptı ve sonra Fransa'ya geri döndü. Yaşamının geri kalan bölümünü, bilgece, "anılarıyla gözlerden uzak yaşayarak", araştırmalara hasretti. Doksan yedi yaşında ölmüştür; serüveni mutlu bir sonla biten tek kişi odur. Ayrıca Kerguelenler'de hep iyi zamanlarda bulunmuştur. Kitabında anlattığı gibi, nerdeyse bir raslantı sonucu Port-Jeanne-d'Arc'ın kuruluşuna şahit olmuştur.

Rallier, on aydan beri, beş arkadaşıyla birlikte, başka hiç kimsenin bulunmadığı adada yaşamakta olduğunu anlatır. Günlerden birinde, mürettebattan Agnès ile birlikte bir sel yatağını açınsarken uzaklarda bir duman görür. Bu bir gemidir. Tütünü bittiği için günlerden beri çok sıkıntıda olan Agnès, umutsuzluğun verdiği enerjiyle gemiye doğru küreklere asılır; ama iki adam o yabancı tekneye ulaşmayı başaramazlar. Üzülerek vazgeçerler. Ertesi gün J.-B. Charcot'ya geri döndüklerinde o vapurun da kendi gemilerinin yanına demirlediğini görünce çok şaşırırlar. Bu, Kaptan Ring'in yönetimindeki Jeanne-d'Arc'tır. Kaptan, balina istasyonu için uygun yer aramaktadır. Norveç gemisi ayrıca bir torba da mektup getirmiştir; Rallier buna çok sevinir. "Uzun bir uykudan uyanıp yeniden yaşama dönen Rip Van Winkles ya da bir mezar sessizliğinde uzun süre mahpus kaldıktan sonra çıkan ve kapatıldıklarından beri yeryüzünde olup biten herşeyi birden bire öğrenen mahkûmlar gibiydik."

Sonraki günlerde Norveçliler, J.-B. Charcot'nun küçüklüğü karşısında duydukları şaşkınlığı saklamazlar. Böylesine narin bir tekne nasıl olmuş da Fransızları bu kadar uzaklara getirebilmiştir. Rallier'ye, Port-Jeanne d'Arc'ın kuruluş yerinin doğru bir seçim olup olmadığını sorarlar. "Harika bir yer. Kumsal güzel, bir tatlı su deresi akıyor, ama -ve bu (ama) onları biraz tedirgin etmişe benzer- korkarım ki Büyük Geçidin [Morbihan Körfezinin girişi] iç tarafında balina bulamayacaksınız. Bu sözler onları üzdü ve daha sonra doğruluğunu kendileri de gördüler."

Kerguelen Adalarında balinalar, Travers Vadisinin yakınındaki İrlanda Körfezi taraflarında bulunurlar. Rallier, günlerden birinde bir balina sürüsüne rastladığını anlatır; sürü öylesine kalabalıktır ki "sırtlarının ve yüzgeçlerinin renklerinden deniz simsiyah olmuştur." Ve şunu ekler: "Her yandan su püskürtüyorlardı ve nereye bakarsak bakalım uzun kaygan gövdelerinde güneşin yansımalarını görüyorduk."

Port-Jeanne-d'Arc harabelerinde, balina filikaları hâlâ görülebilir. Balina gemisinin bordasına asılan bu hafif ve hızlı tekneler, kıyının yakınlarında bir yana yatmış durmaktadır. Gizemli bir benzeşmeyle bunlar şimdi eski kurbanlarının görünümünü almışlardır. Kumsala vurmuş bir kaşalot sürüsü sanırsınız. Ortaları şişman karınlı, uçları ince -böylece hem ileri hem geri seyretmeleri mümkün oluyordu- bu kayıklar, seksen yıldan beri burada can çekişmektedir. Evvelce aynı yerde parça parça kesilen balinalar gibi, zamanla omurgaları parça parça dökülmektedir. Rüzgâr tarafından yüzülen birçoğununun sadece postaları kalmıştır. Karina kemerelerinin çoğu yok olmuştur. Kaplamaları sütsü bir beyazlıktadır, onların üzerinde az çok düzenli, çiçek biçiminde lekeler oluşmuştur. Bir balina ölmek üzereyken ve nefesi kanla boyanmışken, denizcilerin "güller kırmızıdır" demesi gelenektir. Port-Jeanned'Arc mezarlığının beyaz gülleri, ölü teknelerin üzerinde, zariflikten uzak bu dağınıklığa duygulu bir gölge veren güzel bir porselen beyazıyla girift örgüler yaratmaktadır.

Binbaşı, dalgın, mırıldanıyor: "Balina istasyonu, hiç şüphe yok, döneminin en modern tesisiydi. Beş yıl sonraysa, artık modası geçmişti: fabrika-gemiler daha kârlı hale geliyordu. Port-Jeanned'Arc'in talihi bir göktaşına benzemiştir. 1913 yılında Storm Bull şirketi kapanmıştı. Sadece iki Norveçli 1914 yılına kadar istasyonda bırakıldılar."

Port-Jeanne-d'Arc'a ardı ardına gelen ziyaretçilerin bıraktıkları çöplere rağmen, balina istasyonu pis değil. Rüzgâr temizliğin büyük ustasıdır. Tahtayı sürterek özünü yokedinceye kadar kazır, oyar. Kalaslar öylesine hafiftir ki, ilikleri boşaltılmış sanılır. Yaprak yaprak çözülürler. Yağmur bütün pürüzleri aşındırmış, buna karşılık damarları, budakları, urları daha belirginleştirmiştir. Suyla yıkanan bütün bu çizgiler gülbezekler oluşturur. Kimi budakların göbekleri yerinden fırlamış ve kalasın orta yerinde çeperi mükemmel bir delik bırakmıştır.

Harabelerin arasında gizlenen çöpler kurumuştur. Yağmur yağdığında mukavva kutular, kâğıtlar iyi kötü eski görünümlerine kavuşurlar. Bunlar yapay çöpler haline gelmiş, pisliklerinden arınmış atık taklitlerine dönüşmüştür. Port-Jeanne-d'Arc'ın çöpleri dünyanın en temizleridir.

Barakamız az çok konforlu sayılır: ahşap masalar, gaz, yiyecekler, hattâ yakındaki çağlayandan uç uca eklenmiş borularla getirilmiş akarsu bile var. Bağlantı yerlerinden sızan sular, karkuşu ya da kıngagaların pek hoşuna gidiyor. Bu sahte güvercinler hiç de saf yürekli değiller. Hatta çok yüzsüzler; başka kuşların yuvalarına konup yumurtaların içini emiyor ve yavruları öldürüyorlar.

Öğleden sonra kıdemli Başçavuş Le Lay, Çavuş Neto'ya birkaç tavşan avlamasını emrediyor; niyeti yahni pişirmek. Daha sonra çavuş üç parça avla geri dönüyor. Biri hâlâ canlıydı; onu da elini diklemesine vurarak öldürdü. Neto'nun yüzü ince, gözleri canlı, burnu bir yırtıcı kuş gagasına benziyor. Az konuşuyor. Tavşanları tuzaklardan topladıktan sonra, yamaç paraşütünü alıp tepeye çıktı ve harabelerin üzerinde bir skua gibi süzülmeye başladı.

Rüzgâr kimi zaman onu çok yukarılara çıkarıyor. Yavaşça döne döne yeniden alçalıyor. Arada bir gövdesini, ayaklarından asılmış biri gibi gevşeterek bırakıyor, yuvasından çıkmış başı yumuşak biçimde yere doğru sarkıyor.

Bizi tarayan, sakin ve zeki akdoğan bakışlarını hiç unutamam.

Kendisini alkışladık. Kuş kanatlı sfenks esrar dolu tebessümünü bozmuyordu. Sonra birden denize doğru uçmaya başladı. Uzunada'ya sürüklenmesinden korktuk. Ama geri gelerek bize doğru alçaldı. Sonra kıyının yakınına kondu. Paraşütünün uzun kanatları üstüne kapandı. Onları bir ayak darbesiyle açtı.

Kemikli ve uzun elleri yırtıcı kuş pençelerine benziyor.

2

Aventure bir daha ne zaman gelecek?

Port-Jeanne-d'Arc'ta günler geçip gidiyor. Öylesine uçucu ki günler, paraşütçüler onları bir zamandizine yerleştirmeyi başaramıyorlar. Bugün pazartesi mi yoksa salı mı? Zaman bir anlaşmazlık konusu oluyor.

Bir akşam telsizci, Fransa Uluslararası Radyosunu yakalamayı başardı. Bir başka dünyanın bu sesi bize sahte gibi, alaycı bir taklit gibi geliyor. Özenli ve her an komşu istasyon tarafından yutulma tehdidi altındaki kalımsız sözcükleri dinliyoruz. "Körfez Savaşından", Kerbelâ ve Necef kutsal kentlerindeki ayaklanmalardan söz ediliyor. Sonra bir uzman konuşmaya başlıyor. Hiçbir şey anlamıyorum. "Kanıtlardan sadece birini belirtmek gerekirse", "işte o nedenle" gibi günün gözde deyimlerini kullanıyor ve her cümleye "gözlemim o ki" sözcükleriyle başlıyor. Neden bu sözcükler bana bu kadar boş ve kötü niyetle yüklü geliyor? Bu kadar uzaklardan ulaşan bu konuşma bana dostça gelmeliydi. Zavallılığı beni neden sarsıyor? Bu adam hiçbir şey şöylemiyor, hiçbir şey düşünmüyor. Herşeye yanıt buluyor. Uzmanla görüşen gazeteci beni sinirlendiriyor. Hep tekrarladığı şu: "Tamam. Pekiyi, somut olarak şimdi ne olup bitecek?"

En sonunda şu soruyu sorabilecek birini hayal ediyorum: "Soyut olarak şimdi ne olup bitecek?" Şaşırtıcı bir sorudur bu, ama belki de gerçeği anlaşılmaz hale getiren şu sözde somuta kıyasla, daha fazla bilgi elde etmeye yarayabilir. Kaldı ki somut [concret] sözcüğü başlangıçta sağlam, koyu, ağır, yapışkan olanı niteliyordu. Kerguelen Adalarının çamurunda debelenirken, işte bu anlamda somutun içindesiniz. Oysa

Kerguelen Adaları "somut" değildir.

Gerçekliğin dışına kaçarlar, onlara sadece hayal gücü egemen olabilir.

Somut, hani şu, "konunun en can alıcı yanına" değinme yanılsaması, şeytansı bir icattır. Herşeyi gerçekliğe indirger, sadece ona boyun eğer. Çölde ayartılmak istenen İsa aklıma geliyor. İblis ona: "Somut olarak, eğer sen Tanrının Oğlu'ysan emret de bu taşlar ekmek olsun" der. İsa ona, insanın sadece ekmekle değil, "Tanrının ağzından çıkan her bir sözle" yaşayabileceği yanıtını verir. İsa, sözün yani sözcüklerin nesneleri dönüştürdüğünü ifade etmektedir.

* * * * *

Port-Jeanne-d'Arc'ın arkasındaki tepenin üstünde, akaena öbeklerinin altında kaybolmuş mütevazı bir mezarlık vardır. Aynı yöne eğilmiş üç beyaz haç rüzgâra hâlâ direnmektedir. Bir dördüncüsüyse kırılmıştır. Onu sabitleştiren taşlar etrafa dağılmaktadır. Sadece küçük bir tahta parçası, zeminde iki taş arasında sıkıştırılmış durmaktadır.

Mezarlar, Elem Adalarında insanın bıraktığı ender izlerden biridir. Ölüm, korudan yoksun bu toprakları, rüzgâra karşı dikilen bu mezar taşlarıyla ağaçlandırmıştır. Mezarlar, uğuldayan yeraltı ile etrafa dağılan havanın arasını bulur.

Binbaşı Couesnon ve ben, dördüncü haçı yeniden dikmeye karar verdik. Etraftan, muhtemelen sonsuza kadar yok olmuş başka mezarlardan artakalmış, boyası pul pul dökülmüş birkaç tahta parçası topladık. Bunlar eskiden Norveçliler tarafından vasıfsız işçi olarak çalıştırılan Zulu'ların ve Kâfirlerin, şu "Cape Boys"ların mezarlarıdır. Haçlardan birinin üzerinde hâlâ birkaç rakam okunabiliyor: 1896-193... Bir başkasının üzerinde bir önad, Karl ve bir sözcüğün son bölümü ...ansen. Herhalde bir Norveç soyadı.

Tahta parçalarını onarmak için götürüyoruz. Çavuş Neto, birkaç saniyede harabelerin arasından paslanmış bir testere bulup çıkarıyor ve istavrozu onarıyor. İşini bitirdiğinde onu bir büyücü gibi elinde

sallıyor. Karışık duygularla kendisine teşekkür ediyorum.

Binbaşı Couesnon istavrozu omuzuna dayamış önden gidiyor. Golgota'ya yürüyüş: tepeye tırmanırken rüzgâr onu devirecek gibi oluyor. Büyük taşlar aramaya koyuluyorum, o sırada arkadaşım haçın alt ucunu gömmek için bir çukur kazıyor. Kaç yıl dayanır ki?

Evvelce, Port-Jeanne d'Arc'ta 1924'te dikilmiş ve sonra yok olmuş büyük bir haç vardı. Onu aramamızı öneriyorum. Yolda, Binbaşı, onu diken adamın öyküsünü anlatıyor: Le Havre kentinin Doğa Tarihi Müzesinin müdür yardımcısı Etienne Peau.

* * * * *

Peau, Kerguelen Adalarına, sağlığı bozuk olan oğlunu iyileştirmek için gelmiş ve 1920 yılından sonra eski canlılığına kısmen yeniden kavuşan Port-Jeanne-d'Arc'ta bir süre yaşamıştı. Etienne Peau'nun oğlu Kerguelen Adalarından sağlığını kazanarak dönmüştür. Babası acaba, bu adak haçını oraya, Tanrıya şükretmek için dikmiş olabilir mi? Dönüşünden sonra yazdığı monografide Etienne Peau, haklı olarak takımadanın diriltici havası üzerinde durur. Güç ve sağlık kazandırdığını, iştah açtığını özenle belirtir. Burada havanın temizleyici duruluğu, sertliği, yüksek dorukların rayihasına benzer: canlı, kıpır kıpır, ayrıca Kerguelen Adalarına özgü o biraz mayhoş tat.

1874 yılında Venüs'ün Güneşle Dünya arasından geçişini gözlemek için adaya gelen bilginlerin gemisi Challenger'in kaptanı Sir John Nares şöyle yazıyor: "Kerguelen Adası çok sağlıklı bir yer, burada sadece fazla iştahtan yakınılır." Aubert de la Rue de bunu doğrular. "Hava duru ve serttir, hiçbir bulaşıcı mikrop bulunmaz. [...] Burada nezle hemen hemen bilinmez." Ayrıca kuzey bölgelerinin afeti sivrisinek takımadada görülmez.

Yukarı taraflarda akaena öbekleri arasında yürürken bir taş yığıntısına rastlıyoruz. Çevresinde, tuğla parçalarından oluşturulmuş desenlerle süslü bir düzlük var. Acaba haçın dikili olduğu yer burası mıydı?

Etienne Peau, şişe içinde bir de mesaj bırakmıştı. Bu yazıda, anıtın kendisinden sonra Kerguelenlere gelecek olanların korumasına bırakıldığı belirtiliyordu. Elem Adalarının fırtınalı semalarının altında, tepenin üstüne dikilmiş o dev boyutlu istavrozu düşlüyorum.

Etienne Peau yoksuldu. Yolculuk için gerekli parayı güçlükle sağlayabildi ve Oural adlı buharlı bir sarnıç gemisinin yaptığı seferden yararlandı. O gemi, Kerguelen Adalarına kömür ve başka mallar götürecek, sonraki deniz fili avı kampanyasında elde edilecek yağı getirecekti. Oraya vardığında Peau, bu deniz hayvanlarının kitlesel kırımı karşısında kızgınlık duymuştur. Dönüşünde Fransız makamlarına şikayette bulunur. Yazdığı rapor, takımada kıyılarının bazı bölümlerini ulusal park olarak tescil eden 30 Aralık 1924 tarihli kararnamenin çıkarılmasını sağlamıştır.

Bu iradeli adam da, Kerguelenler konusunda olmayacak düşlere kapılmaktan kurtulamamıştır. Aslında çok ciddi raporunun sonunda şöyle yazıyor: "Bu topraklara pekâlâ aileler yerleşebilir; orada, başka hiçbir yerde görülmedik bir bolluk (et, yumurta, vs.) içinde rahat edecek, kolaylığa ve gönence kavuşacaklardır. Ayrıca çeşitli sebzeler, patates gibi Avrupa ekinlerinin de bir miktar yetiştirilmesi bunu daha da arttıracaktır." Bu güzel tablo gerçeklere uymuyor. Aslında, dört yıl sonra Le Havre'lı birkaç aile Port-Couvreux'de bir koloni kurmayı denemiştir. Ama bu girişim üzücü bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kerguelenler'de sebze yetiştirmeye gelince, Port-aux-Français'de serada yetiştirilenler dışında, bunu şimdiye kadar hiç kimse başaramamıştır.

Aubert de la Rue, 1932 yılında Revue économique française'de yayınlanan ve Kerguelen Adalarına dört beş yüz kişinin yerleştirilmesini, bunların besi çiftlikleriyle köylere dağıtılmasını ve yerleşim yerlerinden birinin de Port-Jeanne-d'Arc'ta kurulmasını öneren bir makaleden ince alayla sözeder. Makalenin yazarı, tavşanları yoketmek için adaya tilkilerin getirilmesini ve Trappist tarikatından keşişlerin yerleştirilmesini önermekteydi. Aubert de la Rue, bunu, "tamamıyla Jean-Jacques Rousseau doğrultusunda" saçma sapan bir düşünce olarak niteler.

1982 yılında Sosyalist Partinin Réunion Adası örgütü, Réunion'daki işsizlikle mücadele etmek için, Kerguelenler'e, "ikliminin Malvinas Adalarındakinden daha zor olmadığını" belirterek, "sürekli yaşayacak

insanlar yerleştirmeyi" plânlıyordu.

* * * * *

Güneş tepelerin ardında alçalmaya başlıyor. Kızıla bakan hafif bir pus uzaktaki adaları örtüyor. Yeniden kıyıya indik. Karaya çıktığımız yerin hemen yakınında iyi durumda bir mezar dikkatimizi çekiyor. Istavrozun üzerinde bir ad ve bir tarih var "Isak Steiner", 1920. Muhtemelen bir Norveçli. Istavrozun dibine erguvan renginde bir çiçek bırakılmış, kırmızısı solmuş gelinciğe benziyor. Dokunulduğunda çiçeğin dokusunu yadırgıyorsunuz. Plastik bir yapma çiçek olduğu hemen anlaşılmıyor. Kim getirmiş olabilir?

Bu Steiner kimdi? Ailesi var mıydı? Neden tepeye değil de sahile gömüldü? Bu taş yığınından, uçları sivri haçın biçiminden, ölüm işçileri gibi aceleyle ipuçları çıkarmaya çalışıyoruz. 1920 yılı, işte, Bossière kardeşlerin balina avlamak üzere yeni bir İngiliz-Norveç şirketiyle, Irving ve Johnson'la anlaşma imzaladıkları yıldır. Le Havre'lı armatörler kendilerine adanın kuzey kısmını ayırmışlar ve bu şirkete de adanın güneyinde bir alan tahsis edilmiştir.

Belki de Isak Steiner Port-Jeanne-d'Arc'ın onarım çalışmalarına katılıyordu. Kıyıya çarçabuk, aceleyle gömülmüş izlenimini ediniyoruz. Oysa Norveçliler Port-Jeanne-d'Arc'ı, öyle beklenmedik bir anda terketmiş değiller. Ancak 1924 yılında, derialtı yağlarını doğrudan bir fabrika-gemide işlemek amacıyla balina istasyonunu bırakmaya karar verdiler. Bossière kardeşler de, kendi hesaplarına balina avlamak amacıyla Fransız sermayeli bir şirket kurmalarına rağmen bu yavaş ölümü engelleyemediler. Port-Jeanne-d'Arc'in tesislerinden yararlanmış, Austral ya da Espérance gibi gemiler satın almış olsalar da, üç yıl sonra Port-Jeanne-d'Arc kesin olarak kapatılmış, Port-Couvreux ise terkedilmiştir. Ondan sonra yıllarca, Kerguelen Adalarında tek bir insan yaşamamıştır.

Binbaşı Couesnon, Bossière kardeşlerin yaşamı üzerine bir kitap hazırlıyor. Kendisine, iki kardeşin gömülü bulunduğu Touffreville'de yapılan dini töreni anlatıyorum. Bu törene bir ölçüde o zemin hazırlamıştır. Gerçekten René Bossière'in mezarını bulmak amacıyla yapılan çalışmaları başlatan odur. Couesnon, imtiyazın 1979 yılında

sona ermiş olduğunu öğrenince muhterem peder Bossière ile temas kurar. Papaz Bossière, mezarları onarmayı ve iki amcasının anısına bir tören düzenlemeyi kararlaştırır. Binbaşı bu tören için bir söylev hazırlar ama Réunion'da görevli olduğundan törene katılamaz.

- "Bossière kardeşlerin davranışını yönlendiren kâr arayışı değildir" diyor Binbaşı. "Daha çok riziko, serüven arayışıdır." Kerguelen Adalarının kralı olmak istemiş olamazlar mı? "Fransa Malikânesi - Kerguelen Adaları" türünden resmi mühürler bastırmışlardır. Ayrıca bunun eski örnekleri de vardır. Geçen yüzyılda Périgord'lu biri, Antoine de Tounens, kendini Patagonya kralı ilân etmişti.

Bossière kardeşler bir kral soyu değil bir krallık kurmak istemişlerdir. Kendileri için değil Fransa için bir krallık. İki kardeşin tutkusu, Kerguelen Adalarını, Patagonya örneğindeki gibi değerlendirmek olmuştur. Babaları Patagonya'da bir fok yağı eritme tesisi işletmekteydi. İki kardeş 1881 yılında oraya gitmiş ve Patagonya'nın Kerguelen Adalarıyla birçok ortak özelliği bulunduğunu gözlemişlerdir. Koyun besi çiftliklerini gezmişlerdir. Hattâ René Bossière, koyunları Kerguelen Adalarının iklimine uydurma yollarını incelemek için Arjantin'de beş yıl kalmaya karar vermiştir. Malvinas Adalarında İngilizlerin besicilik yöntemlerini incelemiştir. 1913 yılında bu adalardan, Port-Couvreux'ye götürmek üzere bin kadar koyun satın alır. Bu sürü, 1914 yılında savaş nedeniyle kaderine terkedilmiştir. "Malvinaslı" koyunlar, düşük fiyatla alınmış yaşlı dişilerdi ve birçoğu yolculuk sırasında telef oldu.

- "Bossière kardeşler sık sık yanlış kararlar aldılar" diyor Binbaşı. "Ama bütün yaşamları boyunca Kerguelen Adalarının Fransız toprakları olarak kalması için uğraştılar. İki yıl önce posta yönetimi onların resmini taşıyan bir pul bastırmakla haklarını teslim etmiş oldu. Port-aux-Français'ye konulacak bronz levha bir iade-i itibarın başlangıcıdır."

Takımadada gözetim görevi yapan karakol gemisi Albatros, Touffreville'e, kaymaktaşından yapılmış iki kavanoz içinde, iki kardeşin mezarlarına konmak üzere Kerguelen toprağı getirmiştir. Toprak ve ölüler...

Binbaşı, benim, çimentodan basit bir direk sandığım bir işaret taşının önünde duruyor. Üzerine bazı işaretler kazınmış. Bu Antarès'in yolculuğundan kalma bir anı. Ad seçiliyor, bir de tarih: 1931...

Harfler silinmekteler. Birkaç yıl içinde, hükümetin, oradaki egemenliğimizi vurgulamak için Kerguelen Adalarına gönderdiği bu savaş gemisinin ziyaretinden hiçbir iz kalmayacak.

Bu tam bir Fransız alışkanlığıdır: güç gösterisi için bir savaş gemisi gönderilir. Arkası gelmez. 1939 yılında Bougainville de aynı biçimde takımadanın çevresini dolanmıştır. Ama sonraki on yıl boyunca tek bir Fransız Kerguelen topraklarına ayak basmayacaktır. Her seferinde yeniden başlamak gerekir.

Biz yıkıntılar arasında dolaşaduralım, yamaç paraşütüne asılmış Çavuş Neto, yorgun meleklerinkine benzeyen uzun kanatlarını çırparak karşımıza çıkıyor. Burada, rüzgârın sırrını keşfeden tek insan o olmasın? Rüzgârı hayvanlara özgü bir sezgiyle kullanıyor ve elverişli her esişten yararlanıyor. Rüzgâra egemen olmuş değil, onu anlamış; bu mucizevi körük onu göğe yükseltiyor.

- "Kerguelenler'in kralı işte o!"

Kıyı boyunca uzanan yeşil laminarya çayırlarına yöneliyor. Bunlar öylesine yoğun ki, kar kuşları, karada dolaşırmışcasına üzerlerinde zıplıyorlar.

Kuş adam, uzaklardaki volkanik tepelerin çizgisini yumuşatan akşamın huzuru içinde süzülüyor. Yeniden bize doğru yaklaştığı sırada, Port-Jeanne-d'Arc'ın toprağı ansızın, binlerce ok ok kıvılcımla parıldıyor. O anda bu mucize karşısında şaşkınlığa düşüyoruz. Ama bizi seyreden sfenksin bunda bir payı yok. Olağan durumlarda çıplak gözle görülmeyen cam parçacıkları birdenbire aydınlanıyor. Kırılmış pencerelerden kalan bu cam kıymıkları sayısız minicik yongalar biçiminde toprağa saplanmışlar. Bu görkemli ışık büyük kuşu kör ediyor. Şaşakalıyor, duraksıyor. Kanatlarının gücü tükenmeye başlıyor. Aşağıda göz kamaştıran titreyişi görmüştür: beceriksizce yere konuyor, gözleri yaralı.

Bir sarsıntı geçirmiştir.

3

Beni Port-aux-Français'ye götürecek olan Aventure'ü hâlâ bekliyorum. Bir sabah paraşütçüler, direnç denemesine başlamak üzere yola çıkıyorlar. Karlar Vadisine [Vallée des Neiges] kadar, birkaç saat onlarla yürüyeceğim.

Kayaların arkasından bir kedi fırlıyor: gözlerinden somağına doğru uzanan sivri ve ak bir lekeyle çizilmiş kara kafasını görüyorum. Ak leke, bir domuzunki gibi kesik burnunu ikiye ayırıyor ve kafasını korkunçlaştıracak ölçüde daraltıyor: sanki bir cin, şimşek çakışı sırasında görünen şeytan.

Kerguelenler'de bir kedi! Takımadada binlerce var. Fok avcılarının ve burada kışlayanların kaderlerine terkettikleri evcil hayvanların soyundan geliyorlar. Bilginler için uzun süre çözülemeyen bir giz oluşturdular. Yabanıl yaşama geri dönüşleriyle birlikte, beklenenin aksine, kafataslarında bir küçülme meydana geldi. Evcil hayvanlar doğaya terk edildiklerinde ve hayatta kalmayı başarabilirlerse, genellikle beyin güçleri artar. Araştırıldığında, bu büyük leşçi türünün, hiçbir başka leşçi hayvanın kurbanı olmadığı görüldü. Yabanlaşmış kedi, kuşların yerde yuva yaptığı bu ağaçsız topraklarda binlerce fırtına kuşu yavrusunu yutmaktadır. Ayrıca bol bol tavşan yavrusu da yer. Hiçbir rakibi yoktur; gıdasını hiçbir çaba harcamadan sağlar. İşte "zekâsındakı" gerileme bundan kaynaklanmaktadır. Çok kuşkuludur: yirmi yıl kadar önce, ada yönetimi, öldürülen her on kedi için bir litre pastis veriyordu.

Taşlarla kaplı bir yüksek düzlüğe ulaşıyoruz, sanki toprak bunlarla bombalanmış gibi. Diriltici ve duru bir rüzgâr esiyor. Haritada da zaten buranın Rüzgâr Plâtosu [Plateau du Vent] olduğu kayıtlı.

Taşlar arasında pas rengi lekeler merakımı uyandırıyor. Yarımküresel tepecikler biçimindeler. Bunlar azorelle; çok yoğun öbekler halinde

toplandığı için, kaya yosunu gibi görünen bir maydanozgil. Dokunulduğunda, verdiği yumuşaklık izlenimi pek keyifli. Yere özenle bırakılmış bu kadife yastıklar, manzaranın sertliğini bir ölçüde azaltıyor.

İlerimizde, kahverengine çalan sarı kumla örtülü bir başka yüksek düzlük görüyoruz. Taşlardan sonra rahat gelen bu kumlu yüzeye ayağımı basar basmaz, baldırımın yarısına kadar gömülüyorum. Görünmeyen bir suyla doymuş toprak, beni, belli belirsiz içine çekiyor. Ve boşalan bir musluk haznesini anımsatan bu emiş sesi, dibe, gittikçe daha akışkan bir çamura doğru sürüklendiğim izlenimini veriyor. Çamura parmaklarımı geçiriyorum ama asılmayı başaramıyorum. Titreyen kumun kıyısında duran Binbaşı bana elini uzattı. Sıvının içinden, bütün gövdem kurşuni, biraz yağlıca bir zarla kaplı olarak çıktım; sebuma bulanmış bir yenidoğan amniyon sıvısından nasıl çıkarsa, işte öyle.

Yüksek yerlerde devingen kumların varlığı, yağmurla ve karların erimesiyle taşınan kayaların yavaş yavaş parçalanmasından kaynaklanıyor. Katı ve kuru gibi görünen bu parçacıklar, bir çöküntüyü dolduruyor ve bunun yüzeyinde hiçbir su birikintisi bulunmadığından iyice aldatıcı biçimde birikiyorlar. Kerguelen Adalarının Robinson'u John Nunn'ın anlatısında okumuştum: arkadaşlarından biri ördek avlarken bu çamurun içinde az kalsın ölüyormuş. 1922'de takımadanın bu yöresinde bir başlarına gezintiye çıkan, balina istasyonunun iki görevlisi bir daha hiç dönmemişler. Onları bulmaya yönelik bütün çabalar sonuçsuz kalmış.

Gittikçe yoğunlaşan bir pus bize doğru yaklaşıyor. Yükselen ve çevremizi kuşatan sis hayli kalın: kısa süre içinde birkaç metreden ötesini göremez oluyoruz. Hava nerdeyse gün batımında olduğu kadar karardı. Yüzbaşı, kaya bloklarının arkasında durmayı emrediyor. Manzara endişe verici. Isırıcı çisinti ince bir doluya benziyor. Düşen yağışın, üzerlerinde köpüklü suların dalga dalga yayıldığı kayaların arasından usulca bir fısıltıyla aktığını duyuyoruz. Yükseklerin sessizliğinde rüzgâr, boğuk ve acılı bir sesle esiyor. Solukları çok ani. Bastırılmış gerilmelerle yineleniyor.

Sekiz asker, önümden gidiyorlar. Yağmur geçirmez, cilâlı ceketleri gövdelerini ve özellikle de başlarını yusyuvarlak gösteriyor:

bilinmeyen bir gezegende, buhar fıskiyeleri arasında hızlı küçük adımlarla yolalan astronotlar. Elinde bir değnekle yürüyen Binbaşı Couesnon durup bana bir Kerguelen lâhanasını gösteriyor. Bu bitki, çok sıkışık yapraklardan oluşmuş yumru göbeğiyle bir mısır koçanını andırmıyor değil. Bu lâhanadan pek hoşlanıyorum. "Lâhana gibi aptal" derler. Oysa Kerguelen Adalarının lahanası hiç aptal değil. Nereden geldiği bilinmiyor. Muhtemelen çok sıcak bir dönemden kalma, o nedenle daha sonra soyunun tükenmiş olması gerekirdi. Ama, takımadanın iklim koşullarına uyum sağlayarak hayatta kalmayı başarabilmiştir. Yapraklarında, iskorbüt hastalığına kesin çare olan askorbik asit bulunuyor. Bizim o güzel Avrupa lâhanamız ve onun şaşkın yapraklarıyla hiçbir ilgisi ilişkisi olmayan bu Pringlea antiscorbuta olmasaydı eğer, birçok denizci ölmüş olacaktı. Güneysel Topraklar armasında Kerguelen Adalarini simgelemek üzere seçilen bitki budur. Elem Adalarının mucize yaratan bitkisi oraların adamotudur; olağandışı durumlarda herşeyden yararlanılabileceğinin kanıtıdır.

Şükran duygusuyla yapraklarından birini tadıyorum. Biraz acı, hatta çok biberli. Köksapı sanki daha lezzetliymiş gibi geliyor; turpta ya da bayırturpunda olduğu gibi, hoş bir acılığı var. Bu lâhananın salatasının mükemmel olduğu, ama suda haşlamaktan kaçınmak gerektiği söyleniyor. 50'li yıllardan kalma bir anlatıda okumuştum: suda haşlandığında, "garip bir şekilde, Cezayir'in eski mahallesindeki, en az erdemli kızların kokusuna benzeyen bir misk kokusu" yayarmış.

Bir yandan hiçbir ağacın bulunmayışı bir yandan da sis, duyulan seslerin özelliğini belirliyor. Bu çıplak plâtoda hiçbir hışırtı yok. Sadece insan sesleri. Rüzgâr mi bu, yoksa yol arkadaşlarımın sesi mi? Tepemde, havadaki cinler gibi, görünmeyen bir takım varlıklar mırıldanıyor. Bir gölge seziyorum. Binbaşı Couesnon değneğiyle bana işaret veriyor. Yeryüzü Cennetinden kovulanların önünde, alev saçan kılıcın ateşini havaya tutan melek gibi.

Manzara sanki başlangıçtaki eksikliğin izlerini taşıyor. Yaratılış, burada, balıklar ve kuşlardan sonra, beşinci gününde durmuş gibi. Belki de Kerguelen, bu lânetlenmiş bölümü sezmiştir. Brötanya topraklarının gizemli ve ürpertici puslu havasından çıkıp gelen bu hayalci ve sabırsız Bröton, nihayet, Lumière'lerden çok Ossian'a yakındır. Bougainville'den farklı olarak, döneminin bilgin ve düşünür çevrelerinden uzak durmuştur. O yalnız adamdır, elemlidir. Bu adalar

başlangıçtan beri onun adaları olmuştur.

Nerden geldiğini öğrenmek istedim, çocukluğunu yaşadığı toprakları merak ettim. Dünyaya geldiği çiftlik, glazik ülkesinin tam ortasında, Quimper'in birkaç kilometre uzağındadır. Bu çiftlik, 1734 yılında Yves Joseph de Kerguelen'in doğduğu günden beri hemen hemen hiç değişmemiştir. Trémarec şatosu, taş kafesli pencerelerle aydınlanan altıgen kulesi ve granit ile kayağantaşın o soylu yalınlığıyla, Brötanya'nın geleneksel kır konaklarının bir örneğidir. Kerguelen, çobanpüskülü yurdu (Ker Kelenn), bu soylu ailenin simge sözüne esin kaynağı olmuştur: "her zaman yeşil". Hiçbir savaşçıl yanı olmayan bu söz, bugün de Kerguelen Adalarının armasında yeralmaktadır. "her zaman yeşil", ama aynı zamanda o çobanpüskülü yaprakları ve yüzümü delip geçen bu sert damlalar gibi ısırgan. "Gonneville Toprağını" keşfetmek üzere yola çıkan bu Brötanyalı soylu için ne kötü bir darbe! İki buçuk yüzyıl boyunca bütün denizcileri tutkulandıran masalsı kıta, sadece bir harap top- raktır.

Kralın Kerguelen'e verdiği talimat çok açıktır.

"Saint-Paul ve Amsterdam adalarının güneyinde ve 45 derece güney enleminden kutup dolaylarına kadar, yeryüzünün henüz hiç girilmemiş çok geniş bir bölümünde yeralan, çok büyük bir kıtanın varlığı konusunda önemli işaretler vardır. Ayrıca Bay de Gonneville'in 1504 yılına doğru oraya ulaştığı ve altı ay kadar orada kaldığı da yeterince kesinleşmiş gibi görünmektedir... " Bugün, Gonneville'in ulaştığı esrarlı toprağın Brezilya kıyıları olduğu biliniyor.

Bize dokunaklı gelen, Kerguelen'in ilk yolculuğundan dönüşünde takındığı o heyecanlı tavırdır: "Orası Dünyanın bir beşinci parçasıdır ve Güneysel Fransa adını verdiğim bu toprak Hindistan, Moluk Adaları, Çin ve Güney denizleri üzerinde egemenlik sağlayacak bir konumdadır." Onu, "Avustralasya"sının tuzağına düşüren kendisidir. Yazdığı bir dilekçede, "Bugün Fransa'nın değişik yerlerinde en korkunç sefalet içinde yaşayan zavallı Akadyalılardan" *[Akadya: Kanada/New Brunswick bölgesi]* elli ailenin oraya gönderilmesini önermektedir. Kerguelen, kendi keşfinin kurbanıdır!

Onun gizini bulmak için dünyanın ta öbür ucuna gitmek gerekli

miydi? Bu giz belki de Trémarec şatosunda saklıdır.

Kerguelen çok yazı yazardı; ayrıca yazdıkları sadece kendini savunmaya yönelik değildi. Bahriye Nezaretine, İngilizlerle savaşma yöntemleri konusunda yararlı öneriler içeren, ya da gemi donanımına ilişkin şu ya da bu ayrıntıyı konu alan, ardı arkası kesilmeyen yazılar gönderirdi. Hattâ üstlerine bir bocurgat modeli bile önerdiği olmuştur. Yazdıklarının çoğu henüz tasnif edilmemiştir ve çiftliğinde öylece durmaktadır. Bu çiftlik günümüzde hâlâ onun ailesinin mülkiyetindedir. Ben, davranışını açıklayacak unsurların henüz yayımlanmamış bu belgelerde bulunabileceğine inanıyorum.

15 Mayıs 1775 tarihinde hükmünü veren savaş divanı: "değişik önem derecelerindeki dokuz ayrı konuda, suçunun sabit görüldüğünü" ilân etmiştir.

Kerguelen "dokuz suç" işlemişti. "Bir genç kızı kurallara aykırı olarak ve gizlice gemiye almaktan" ve yolcularıyla "ahlâksızca ilişki kurmaktan"; "gemiye muhtelif ticari mallar yüklemek ve başkaları adına ya da kendi hesabına ticaret yapmaktan"; Güney Burnu uğrağında geceyi karada geçirmekten; "gemisinde, Majestelerinin emirnameleriyle konulan inzibat ve adalet kurallarını uygulatmamış olmaktan"; "birçok durumda yetkesini kötüye kullanmaktan"; "fırtınada bir direk kırılması sırasında yanlış davranmaktan"; "Nategat Adasını aramayı ihmal ederek verilen buyruklara uymamaktan"; "keşif seferinden vazgeçtiğine ilişkin bir zaptı, subaylarına ayrı ayrı imzalatmaktan"; nihayet "iftira dolu bir muhtira yazıp bunu mahkemeye sunmaktan" suçluydu.

Bütün bu nedenlerden ötürü Kerguelen'in rütbesi geri alınmış ve "bugünden başlayarak bahriye subaylığından ihraç edildiği, kralın bahriyesinde hiçbir zaman hizmet edemeyeceği ve bu sınıfa ait bütün ayrıcalık ve onurlardan yoksun bırakıldığı" ilân edilmiştir. Ayrıca altı yıl hapse mahkûm olmuştur.

Kerguelen Şövalyesi, 30 Mayıs 1775 günü sabah saat üçte hücresinde uyandırılmış ve Saumur kalesine götürülmüştür. Orada üç yıl boyunca tutuklu kalacaktır.

Yargılama süresince, Kerguelen'in yazısı giderek okunaksızlaşır. Asıl soru hâlâ yanıtsızdır: acaba Kerguelen bir oyuna mı kurban gitmiştir? Ben uzun zaman, davanın yanlı yürütüldüğünü düşündüm. Şimdi o kadar emin değilim. Ama haksız yere mahkûm edildiği açıkça bellidir. Sorgulama, tanıkların dinlenmesi, sanıkla yüzleştirme, müfettişlerin çok titiz araştırmaları genel olarak hukuka uygundur. Kaldı ki, Kerguelen'in de usul hakkında pek itirazı olmamıştır; nitekim daha sonra, kamuoyunun "yansız biçimde" bir kanıya varabilmesi için dava zabıtlarının "tamamının", masrafları kendisi tarafından karşılanmak üzere, yayımlanması için yargıçlara ricada bulunmuştur.

Kabul etmek gerekir ki, Kerguelen, sık sık hata yapmıştır; ama tek tek ele alındıklarında "suçlarının" çoğu basit kusurlardır. Talihsizliği bunları biraraya getirmiş olmasıdır. Bunca kurallara aykırı davranış, tek bir kişi için fazladır. Louison'un gemide bulunuşu yasa dışıydı, ama o dönemde bu tür uygulamalar çok yaygındı. Kerguelen'in felâketi, bu hanımın varlığının, gemideki genç subayların ona düşmanlık duymalarına yolaçmasıdır. Kötü örnek oluyordu. Kusurlu olduğu için oyun-düzen ve entrikaya tepki göstermeyi başaramayacaktır. Cezalandırmaya karar verdiğinde ise bunu beceriksizce yapacak ve rakibi olarak ortaya çıkan bir subayına herkesin önünde hakaret edecektir.

Onu suçlayanlardan biri tanıklığı sırasında şöyle konuşmuştur: "Duyduğu yakınlıktan çok, çıkar nedeniyle kendisine bağlı olan Louison'un davranışlarına dikkat etmesi gerekirdi." Sorumlu tutulduğu diğer sekiz olay konusunda hemen her zaman inandırıcı biçimde kendini savunmasına rağmen, Louise Seguin konusunda ilginç bir sessizliğe bürünür. "Bu sürüklendiğim bir kusurdur" der.

Kerguelen gizinin bir bölümü bu tümcede yatmaktadır. Ne anlama gelir bu tümce? "Sürüklenmiştir." Başka türlü söylenirse, verdiği bir sözle, bir yeminle kendini bağlamıştır. Ama ne sözü vermiştir? Kime söz vermiştir? Daha fazla konuşmayacaktır. Yargıçların huzurunda sadece şunu belirtir: "Kendisine bir manastırda ödemekte olduğum 300 gümüş lira nafaka, yaşamım boyunca bana bunu anımsatacaktır." Louison'a bu borç nereden kaynaklanmaktadır? Ama gene de, Fransa Adasından Elem Adalarına doğru yola çıkmazdan önce, uğrak sırasında, ondan kurtulmayı denemiştir.

Kerguelen'in tek önemli kusuru hiç şüphe yok, ikinci yolculuğuna özensizce hazırlanmasıdır. Daha, yeniden yola çıkmazdan bile önce, başarılı olmaktan neden vazgeçti? Yepyeni bir gemiyle, Roland ile, gitmeyi neden kabul etti. Teknenin henüz fazla yaş ahşabı, özsu kusmaktadır. Ambarlar rutubetlidir. Geminin dibine yerleştirilmiş yiyecekler çürür. Elem Adalarına geldiklerinde yiyecekler kurtlanmış bulunuyordu. Aceleyle Madagaskar'a dönüşünde bu âfetin payı büyüktür. Roger Vercel şu soruyu soruyor: "Kerguelen, bu deneyimli denizci, bu gözüpek kâşif, ikinci yolculuğunda neden bu ölçüde yeteneksizce davrandı?"

Güneysel Fransa kâşifinin talihi yaver gitmez. Gerçi cezasının tamamını çekmeden kral tarafından özgürlüğüne kavuşturulur ve tekrar denize açılır. Ama yeniden "Bahriye Topluluğuna" geri dönmesine izin verilmez. Onun üzerine Kerguelen korsanlığa başlar. Uğursuzluk peşini bırakmaz. Gemisine İngilizler tarafından elkonulur; ikinci kez hapse atılır. Hemen herşeyini, donatımı kendisine çok pahalıya malolan gemisini ve özellikle Versailles'da saray çevrelerinde yeniden itibar kazanma fırsatını kaybeder.

Özünde Kerguelen, koşullara uymakta becerikli, oyun-düzen kurmakta usta kişiler için söylendiği gibi, tornistan etmeyi bilen bir adam değildir. Trémarec'teki çiftliğine çekilecek, işsiz oluşundan yararlanarak Güneysel Topraklara yolculuklarını yazacak ve suçsuzluğunu ilân edecektir. Amacı, olayı kendi bakış açısından anlatmak ve, daha önceden yolculuğun kendine göre bir öyküsünü yayınlamış bulunan, Pagès'e bir yanıt vermektir.

Paris'te Knapen tarafından basılan "La Relation de deux voyages dans les mers australes et des Indes" bugün, kitapseverlerce çok aranan bir yapıttır. Kral tarafından 1782 yılında yayınlanmasına izni verilen kitap eski meslekdaşlarını ve yargıçlarını öfkelendirmiştir. Sonraki yıl, Adalet Nazırı tarafından satışı yasaklanmış ve toplatılarak yokedilmesi kararlaştırılmıştır. Ama bu karar pek ciddi bir biçimde uygulanmamış olmalı ki, hemen bütün büyük kütüphanelerin eski koleksiyonları arasında bulunabilmektedir.

Kitabın son tümcesi aklımı hep kurcalar durur: "Kendimi savunma zamanı daha gelmedi; ama bu savunma yayımlanacaktır, benim için

daha mutlu bir dönemde ya da ölümümden sonra."

4

Pusu aşabilen birkaç sarı ışın demeti, onu sütlü kahverengine döndürüyor. Paraşütçüler birdenbire önümüze çıkıyorlar. Yağmur giysileri yepyeni görünüyor. Bu giysiler önce sanki pul pul oluyor, sonra bu pullar, kendi yerlerine silinip giden sis kuşakları bırakarak yok oluyorlar. Gökyüzü bir anda açılıveriyor. Genç yüzbaşı haritasına eğiliyor. Yüzbaşı ile kendisini biraz geride tutan Binbaşı Couesnon arasında gerçek bir arkadaşlık bağı var. Kaldı ki Binbaşı paraşütçü değil, süvari.

Bulunduğumuz noktayı harita üzerinde belirlemedeki güvenine hayranlık duyuyorum. Jeanne-d'Arc Yarımadasının kuzeybatısında, Karlar Vadisinin hemen yakınındayız. Deliderenin suyu saydam; bu saydam su dev gibi kayaların arasından fışkırıyor. Bu ırmağın kıyısında yol arkadaşlarımdan ayrılıyorum; onlar seferlerini güneye doğru sürdürecekler. Onların, bir tepenin ardında gözden kayboluşlarını biraz da hüzünle izliyorum. Binbaşı Couesnon bana son kez el sallıyor: iyi bir yol arkadaşıydı.

Son bir gece geçirmek için, Port-Jeanne-d'Arc'a tek başıma geri döneceğim. Yarın sabah Aventure adlı çatana, hava elverirse eğer, gelip beni alacak ve Port-aux-Français'ye götürecek.

Akaena çayırlarını aşarken, demetler arasında ilk kez bir kıpırtı ve onu izleyen ve o anda belirleyemediğim delice bir kaçış farkediyorum. Akaena sapları en az elli santimetre yüksekliğe ulaşır. Daha beklenmedik ikinci bir sürtünüş, iki odunşu ve kuru kökün arasından, yapraklar içinde yıldırımlar çizen bir tavşanı görmeme olanak veriyor. Ayaklarımın altında muazzam bir dehlizler ağı var. Toprak, akaena köklerini yavaş yavaş kemiren yüzlerce kazıcı tarafından delik deşik edilmiştir. Sonunda rüzgâr, akaena'ları kopararak bitki örtüsünde delikler oluşturur ve tavşanların yeraltındaki oyunlarını gözler önüne serer. Tavşanlar sadece Büyük Kara'daki lâhanayı yoketmekle kalmamışlar, aynı zamanda kökleri kazıcılar tarafından kemirilen azorelle'i de tüketmişledir.

Ayaklarımın dibinde tavşanlar zigzaklar çizerek kaçışıyorlar. Kimi zaman rüzgâr, akaena'lar üzerinde büyük gölgeler dolaştırı yor. Çayırlar üzerinde bu geniş lekeleri oluşturan, gelen geçen bulutlar değil, hafifçe içbükey yapraklarının biçimidir. Dış yüzleri parlak, ardları ise soluktur. Onları eğen ya da kaldıran rüzgârın etkisiyle, akaena tarlası denizin kaba dalgaları gibi salınır durur.

Bu savanda, haz içinde sendelemekteyim; ayaklarım çotuklara çarpa çarpa, kimi zaman rüzgârın göçürttüğü oyukların tuzağına boylu boyumca düşe kalka gidiyorum. Belime kadar yükselen otlardan, toprağın ıslak ve ağırlaşmış kokusuna karışan o güzel ekşi rayiha yayılıyor. Rüzgârın görünmeyen varlığını dinliyorum; güneysel yoncaları, hasattan hemen önceki buğday başakları gibi salındırıyor. Kendimi özgür hissediyorum. Kerguelen Adalarında patika yoktur, gide gele alışmış ayakların oluşturduğu izleklere rastlanmaz. Hiçbir şey işaretlenmemiştir. Bilgilendirme, o yerlerin doğasını bozar.

Sıra sıra bağ çubuklarının tam önüne dikili bir levha, sanki zorunluymuş gibi buranın "Bağlar" olduğunu, Bordeaux'nun güneyindeki çamlıkların yanına dikilen bir başkası da, oranın, "Landes Ormanı" olduğunu ilân eder. Otoyol şöyle bir yükselmeyegörsün, bir tabelâ, "tepe"yi duyurur; sanki insanlar bir ırmağın, bir kilisenin, bir şatonun ne olduğunu bilmezlermiş gibi.

Kerguelen Adaları bu tehlikenin tehdidi altında değildir. Harita üzerinde bir yığın yer adı konulmuştur, ama bunlar çok bir şey ifade etmiyor. Joffre ya da Foch yarımadalarıyla, Marne ya da Clemenceau körfezleriyle Elem Adaları, Fransa'nın herhangi bir yöresi olduğunu kanıtlamak isteğindedir. Oysa Kerguelen Adaları, Fransa'ya o kadar az benzer ki! Bu adalar insan için ne uygundur ne de aykırı; bu adalar sadece insansızdır. Şu çimen tarhları gibi yeşil akaena alanlarından sözederken ben "çayır" ya da "otluk" dışında sözcük bulamıyorum. Oysa bu alanlar otla kaplı değil. Ve buradaki rüzgâr hiç benzemiyor dönen fırtınaya, hortum kasırgalarına ya da tayfuna; o biraz bayağı şiddet görünümlerine. Nefesi kreşendo çıkıyor. Burada, başka dünyanın sesiyle uğulduyor rüzgâr. En şiddetli anlarda bile, muazzam bir borunun içindeki hava sütunu gibi titreşimlerle tınlıyor.

Martılar ve fırtına kuşları orgun körüğünü örtemiyorlar. Sizi

alkışladıklarını ya da yuhaladıklarını sanıyorsunuz. Bitmez tükenmez doğa, her isteyene kendini cömertçe sunuyor. Kerguelen Adalarında güçlüler güç buluyor; zayıflar tükeniyor; hayalciler, düşlerine sığınıyorlar. İnsanın taşıyıp getirdiği herşey çok çabuk çoğalıyor: tavşanlar, hayaller...

80'li yıllarda, basında, Kerguelen Adalarında nötron bombası deneyleri yapılacağı yolunda haberler yayınlandığı zaman yaşadığım heyecanı anımsıyorum. Verilen bilgi yanlıştı. Ama birileri, bu uzak, bakir ve hiçbir yerlinin yaşamadığı topraklardan yararlanılabileceğini düşünmüş olmalıydı. Söylentilere bakılırsa, Mururoa'daki nükleer üs kapandığında, deneyler Kerguelenler'de yapılacakmış. Bunlar şimdilik sadece birer dedikodu. Ama, Cezayir Savaşının sonunda Büyük Sahra'daki tesisleri terketmek gerektiğinde, nükleer denemelerin Elem Adalarında sürdürülmesi General de Gaulle'e önerilmişti. Askerler Pasifikteki adacıkları yeğlediklerinden, kendisini bundan vazgeçirdiler. Gene de bilim adamlarının görüşüne bakılırsa, takımadanın jeolojisi yeraltı patlamaları için pek elverişlidir.

Kerguelen Adalarının bahtsızlığı pekçok şeye "elverişli" olmalarındadır. Daha 70'li yıllarda orada füze denemeleri yapılıyordu. Jeofizikçiler, Port-aux-Français'nin biraz uzağına çok modern bir istasyon kurdular. Dünyanın bu yöresinin, insan varlığına bağlı elektromanyetik bozulmalardan uzak ve ölçümleri etkileyebilecek her türlü kirlenmeden korunmuş özelliğini övüyorlar. Yves de Kerguelen de, keşfinin bilime sağlayacağı yararı belirtmekteydi: "Diğer kıtalarla hiç bağlantısı olmamış ve apayrı bir dünya oluşturan bu uzak kıta, yerkürede gerçekleşmiş dönüşümler konusunda aydınlatıcı bilgiler sağlayacaktır".

Antarktika'nın merkezi ve Orta Pasifik'teki birkaç takımadayla birlikte Kerguelen Adaları, gezegenimizin ayrıcalıklı üç yerinden biridir. Gerçekten buraları, atmosferin bileşiminde, insan varlığından kaynaklanan etkilerin en az duyulduğu yerlerdir. Kerguelenler aynı zamanda, Argos ve Sarsat uydularının yerlerini belirlemeye olanak verecek yörünge betimleme işaretleri için de çok elverişli bir noktadır. Kısa bir süre sonra, Ulusal Uzay İncelemeleri Merkezi'nin (CNES) buradaki tesisleri, Hélios ve Spot 4 uydularının gönderecekleri verileri alma ve bunları INTELSTAT sistemiyle Toulouse'a iletme olanağını sağlayacaktır.

Bütün bu tehditler keyfimi kaçırıyor. Şu parlak renkli çakıllar, günün birinde plastik bidonlarla, mazotla kirlenmiş yağlı kâğıtlarla örtülecek.

Port-Jeanne-d'Arc yıkıntılarına ulaştığımda nerdeyse gece olmuştu. Çökük iskelenin yakınında birkaç gölge farkediyorum; hemen paslı fıçıların ardında kayboluyorlar. Yaklaştığımda hafif homurtular duyuyorum. Bunlar bir öbek penguen. Sayıları on kadar ve benden pek korkmuş görünmüyorlar. En az bir metreye ulaşan boyları beni şaşırtıyor. Karınlarının üzerinde beyaz önlükleri, alaycı ve biraz da kasıntılı, metrdotelle dalga geçen kahve garsonları gibi dimdik duruyorlar.

Ev boş. Geceleyin rüzgâr yeniden delice esmeye başladı. Karanlığın ağzı, kulağıma, yakınmaya benzer iç çekmeler ve şarkılar fısıldıyordu. Tepede gömülü Kâfirleri, Isak Steiner'i düşündüm; yakaran gölgeler, yalnızlıktan titreyen hayaletler.

* * * * *

Gecenin ortasında duvarları sarsan darbelerle uyandım. Mumu yakıyorum. Alev, yüksek sesle söylenmiş sözler gibi gürültüyle çıtırdayan kıvılcımlar saçarak, anlaşılmaz şeyler mırıldanıyor. Hava akımları onu, asetilen mavisi minicik bir nokta haline getirip, saniye sonra büyütüyor.

Kendimi dünyadan kopmuş hissediyorum. Kerguelen Adalarıyla karşılaşmamın zamanı şu an mı? Adalar benim çevremde bir boşluk yaratıp, Port-Jeanne-d'Arc'ta bir gece, bu yüzyüze gelişi hazırlamış olmalılar. Yuhalanmalar ve gölgeler, itirafın bir perdelenişi mi, bir oyun gibi sahnelenişi mi? Elem Adalarının hayaletleri, bu gece, beni sorgulamaya geldiler. Onların varlığını duyuyorum. Biraz ekşi nefeslerini yüzüme doğru üflüyorlar. Buraya neye geldim? Çocukluk düşlerimden sözediyorum onlara ve sanki yanıtım pek anlamsızmış ve daha başka yolların denenmesi gerekecekmiş gibi, endişe verici, üzüntülü bir sessizlik fark ediyorum. Yves de Kerguelen'in yaşadığı yalnızlığın trajedisinden sözediyorum. O, keşfinin yarattığı hayal kırıklığıyla, Güneysel Fransa aldatmacasıyla, subaylarının düşmanlığıyla, dava edilmenin ve hüküm giymenin onur kırıcılığıyla

tek başına çarpışıyor. Elem Adaları hep onun olmuştur. Aynasına doğru ilerliyor ve son anda, gördüklerinden irkilerek geri çekiliyor. Kendisini korkutan şeyi yeniden görmeye mahkum edilecektir. Geri dönmek herşeyi kaybetmektir.

Buyuran ses, Yves de Kerguelen'in ardına saklanmaktan vazgeçmem gerektiğini bildiriyor. "Buraya, kendimi tecrit etmek için, yalnızlığı yaratmak için, yıkılanı yeniden yapmak için geldim."

Dışarda yağmur kuduruyor. Fırtına, sanki temelinden söküp atmak istermişçesine barakaya saldırıyor. Oluksuz dam, tıkanan bir soluk gibi kesik kesik sarsıntılarla düşen ve sıçrayan yağmur suyunun boşalmasına bile imkân vermiyor. Ev sular üzerinde sürükleniyor. Canlılar dünyasına bağlanan palamarlarını koparıyor.

"Nuh, içinde pek az kişinin su sayesinde kurtulduğu gemiyi inşa etti" (Petrus'un Birinci Mektubu).

5

Gökyüzü kurşuni, deniz dalgalı. Şafak söktüğünden beri çatanayı gözlüyorum. Şiddetini sürekli arttıran rüzgâr, herhalde Aventure'ün yola çıkmasını engelledi. Port-Jeanne-d'Arc'ta fazladan bir gün daha geçirmek zorunda kalacağım; belki de daha çok. Kemeri acaba görebilecek miyim?

Biraz önce haykırışa benzer bir ses duydum, tiz ve yinelenen bir bağırış. O an hayvan sesi sandım. Kayağantaş rengi denizde, Uzunada'nın yakınlarında bir cisim ortaya çıktı. Zarafetten yoksun bir biçimde dalgalara vuran çatananın hantal çizgilerini tanıdım. Serdümen Paulo, dümenevinden bana el sallarken hoşgeldin demek için geminin düdüğünü çalıyor. Aventure'ün ikinci dümencisi sesi soluğu çıkmayan bir Tahitili. Kocaman elleriyle yolcuyu sıkı bir şekilde kavrayıp, fikrini sormadan onu güverteye bırakıveriyor.

Haber kötü. Port-aux-Français'ye dönmezden önce Aventure ilkin Yüksekada'ya gidecek, sonra tekrar güneye inip Mezarlık Adasına

uğrayacak. Serdümen, vakit geçirmem için beni birkaç saatliğine Rasathane Körfezine bırakmayı öneriyor; orada, bu yüzyılın başında Almanların kurduğu bir kamp yerini gezebilirim. Yüksekada'da, Kerguelenler'e 1957 yılında getirilmiş olan yaban koyunları yaşıyor. Paulo'ya bakılırsa bunlar, anavatanları Korsika'nın iklimine hiç benzemeyen bu iklime iyi uyum göstermişler. Kerguelen lâhanasını yok ettikten sonra şimdi de azorelle'i tehdit ediyorlar. Sığ kayalıklar ve geçitlerden oluşan bir labirentte çatanasını maharetle yöneten Paulo: "Yüksekada'da toprak tamamen çoraklaşmıştır; Ay yüzeyine benzer" diyor. Bütün körfezlerde, denize doğru basamak basamak inen düzlüklerden oluşan aynı yerbiçimi görülüyor. Mazgallı duvarlar, ve kırık merdivenli anfitiyatroların eteklerinde, dev boyutlu kaya döküntüleri birikiyor.

Biz yaklaştıkça, kuş sürüleri uzun ve sessiz kanat çırpışlarıyla uzaklaşıyorlar. Hava sert; gökyüzü, Kerguelen Adalarının özelliği olan o mercimek biçiminde bulutlarla dolu. Tabak yığınları gibi üst üste sıralanmışlar ve rüzgâra rağmen saatlerce hareketsiz kalabiliyorlar.

Rasathane Körfezini şimdi gördük. Buraları gezebilmek için sadece birkaç saatim var. Bir paket peksimeti kararlı bir şekilde elime tutuşturan serdümen: "Umarım hava elverir de, biraz sonra sizi tekrar buradan alabilirim" diye şaka yapıyor. Kıyıya atladığımda şaka yapmadığını fark ediyorum. Birkaç saatlik bir gezintiye çıkanın yanına yiyecek verilir mi? Peksimet, denizcilerin hayatta kalmalarını sağlayan ekmekleri değil midir? Ayrıca Paulo, beni bir mezarın yanıbaşında karaya çıkartma muzipliğini de ihmal etmedi. Ama pek güzel bir mezar bu; Kerguelen Adalarında görebildiklerimin en sanatlısı.

Şekillerle süslü istavrozun üzerindeki yazı, burada, 1874 yılının 14 Aralık günü yirmi üç yaşında ölen, Volage gemisi mürettebatından bir denizcinin gömülü olduğunu belirtiyor. Adı silinmiş. Istavrozun yağmur ve rüzgârla zımparalanmış tahtası olağanüstü kaygan ve parlak. Almanlardan önce, Volage gemisiyle gelen bir İngiliz bilim heyeti Venüs'ün geçişini izlemek için üç ay süreyle burada kalmıştı.

"Çoban Yıldızı" ya da Venüs, geceleri gökyüzünün Ay'dan sonraki en parlak nesnesidir. Güneşin önünden geçişini hiçbir yerde, Kerguelenler'de olduğu kadar mükemmel biçimde izlemek olanağı yoktu. İşte o 1874 yılında, takımadanın sularında, balina gemileri

dışında en az on kadar gemi vardı. Almanlar savaş gemisi Arcona'yı ve özellikle kuzey-doğu kıyılarında çok hassas hidrografi ölçümleri yapan Gazelle gemisini yollamışlardı. 1940 yılında su ikmali yapmak ve gemilerinin görünümünü değiştirmek için Kerguelenlere sığınan Alman korsanları, yetmiş yıl önce, Gazelle'nin açınsama seferi sırasında çizilmiş haritaları kullanıyordu.

Coğrafyacılar ülkesi Almanya, Kerguelen Adalarıyla yakından ilgilenmeye Fransa'dan çok daha önce başlamıştır. Antarktika'dan dönen Valdivia 1898 yılında bir süre burada kalmıştır. Almanlar Kerguelenler'de neyin peşindeydiler?. Mutlaka benim aradığım şeyin: gizli bir gerçeğin ortaya konması! Şu farkla ki, onlar için bu gizli gerçek bilim alanına aitti. Takımadayı sabırla incelediler ve onun kaygı verici aykırılığını iyice kavradılar. Bütün gözlemler bunu ortaya koyuyor. Örneğin Valdivia seferine komuta eden Karl Chun, Kerguelen Adalarının ona "bir cennet parıltısı içinde" göründüğünü yazmaktan çekinmiyor. Port-Christmas'ın "düşşelliği" ile büyülenmiştir; bu garip ülke konusunda ardı ardına sorular sorar. Ne zaman oluşmuştur? Neden bu kadar yeşildir?

1902 yılında yapılan keşif yolculuğunun kökeninde, hiç şüphe yok, Karl Chun'un sorduğu sorular yatmaktadır. Almanlar bu kez, takımadada bir yıl geçirecek bir heyet göndermek suretiyle, burayı ayrıntılı biçimde incelemeye kararlıdırlar. Kerguelen Adalarının tarihinde bu ilk bilimsel kışlamadır. İki gemi, bitkibilimci Emile Werth, coğrafyacı Karl Luyken, doktor Josef Enzenperger ile hizmetçileri Urbanski ve Wienke'yi Rasathane Körfezine bırakır. Ayrıca Çinli işçiler vardır. Heyet, 1874'te İngiliz gökbilim araştırmacılarının konakladığı alana yerleşir.

* * * * *

Yağmur altında kamp yerinin izlerini arıyorum. Bir saat kadar dolandıktan sonra nihayet yere konmuş bir taş görüyorum. Kerguelen taşı olmadığı açıkça belli. Küp biçiminde yontulmuş beyaz bir taş bu, üzerinde bir yazıt var: "MW 15W". Kaya yığıntıları arasına yerleştirilmiş, gökten düşen, orantıları mükemmel bu taşın, Kerguelen Adalarının gizini temsil ettiğini düşünüyorum: taş sandık, öteki sandığın ikizi. Diktörgen taş, yerde bir tür bekleyiş içinde. Bu bir şeyin temeli; ama neyin?

Anlaşılmaz yazıtlı taşın az ötesinde, bir tepenin ardında kampın kalıntılarını buluyorum. Bir çatı omurgası ile iskeleti, iki küçük sepet ve toplar halinde yer muşambaları. Başlangıçtaki yerleşim noktasının çevresinde çok geniş alanlara yayılmış darmadağınık eşya döküntüleriyle dolu Port-Jeanne-d'Arc'a hiç benzemiyor. Burası, hiçbir şeyin ayakta kalmadığı zavallı bir yıkıntı, harabeden çok kül yığınına benzeyen tozsu bir artık. Aykırılığı içinde muhteşem tek bir kalıntı dikkat çekiyor: boş şişeler yığını. Uzun boyunlu şişman karınlı şişeler, eski tarzda üflenmiş, mahruti biçimli, muhteşem Bordeaux şarabı şişeleri, koleksiyoncuların rüyâsına girebilecek, halkalı, ağır Bourgogne şarabı damacanaları. Bazıları su dolu. Enzenperger'in günlüğünü okuduğum için biliyorum, üç Alman çok içki içiyordu. Böyle bir delikte insan başka ne yapabilir? Anlatısının başında Enzenperger, günlerini ve çalışmalarını keyifle nakletmektedir: kitaplığın inşası, köpeklerle yapılan gezintiler, gündelik meteorolojik ve manyetik ölçümlerin okunması. Sonra, günün birinde felâketle karşılaşır. Alman bilgin, bacaklarının şişmiş olduğunu fark eder. Aklına ilk gelen B vitamini eksikliğinden kaynaklanan beriberi hastalığıdır. Bu hastalıktan daha önce iki Çinli işçi ölmüştür. Umutsuzluğa kapılmak yerine, yıkımına Stoacı bir yaklaşımı yeğler. Kendinden daha çok, aynı hastalığına yakalanan iki arkadaşına acımaktadır.

Yurdunu bir daha göremeyeceğini bilen bir adam tarafından yapılmış hastalığın bu soğukkanlı betimlemesi çok etkileyicidir. Ölümle yüzyüze bu kapalı oturumda, halinden hiç yakınmaz. Çalışmayı sürdürür, köpeklere bakar, "ne olup bittiği anlaşılabilsin" diye günlüğünü tutmaya kendini zorlar. Ödem bütün vücudunu sarmıştır. Sonunda, uzuvlarının tamamının suyla şişmesini önleyebilecek bir yatay duruş bulmaktan ötürü sevindiğini yazar. Günlüğünün son tümcesi budur. Buna, Enzenperger'in gömüldüğü yeri belirten bir not eklenmiştir.

Terkedilmiş bu kampın orta yerinde, tek başıma, şu üst üste konulabilir karyola kalıntıları karşısında kendimden geçiyorum. Enzenperger belki de bunun üstünde öldü. Yağmur suları, karyolanın madeni kasasının oyuklarından süzülüp, kocaman damlalar halinde, sertçe ve sinir bozucu bir tekdüzelikle şaklayan muşambanın üstüne düşüyor. Bir süre sonra, rüzgâr tarafından şiddetle savrulan yağmur artınca tepenin ardına sığınıyorum. Yağmur kırbaçlarından korunmuş

sığınağımda bitkin durumdayım. Zaman geçirmek için Rallier du Baty'nin ve Delépine'in kitaplarını karıştırıyorum. Delépine'in kitabından, Enzenperger'in günlüğü konusunda ilginç birşey öğreniyorum. Uzun zaman basılmadan kalan bu anlatı, 1924 yılında nihayet yayınlanır. Ondan sonra da, Nazilerin, Genç Almanların "manevi" aydınlanışı için belirledikleri ünlü "Ordenburgen" kitaplığı içinde en önlerde yeralır.

Rallier, J.-B. Charcot'nun üç gemicisinden biri olan Eugène Larose'la birlikte, bir rastlantı sonucu bu kamp yerini bulduğu sıradaki izlenimlerini şöyle anlatıyor: "Bu terkedilmiş evde biraz tuhaf ve ürkütücü birşeyler vardı." Şunu ekliyor: "Kapkara pencereler, oyulmuş göz çukurlarının dibinden boş gözler gibi bakıyordu." Eve girdiğinde buranın "içindekiler tarafından, sanki alışageldikleri yaşamı sürdürürlerken ani bir saldırı karşısında kalmışlar gibi, hiçbir şeylerini almaya dahi vakit bulamadan" aceleyle terk edildiğini fark eder. "Bu evde oturanlar, sofrada, son yemeklerini yerken yakalanmışlarmış gibi, tencereler, yemekler ve tabaklar öylece duruyordu. Ama bilinmeyen bir nedenle bu yemeğe dokunulmamıştı. Döküm kazanlarda hâlâ üstü kalın bir küf tabakasıyla kaplı ve sayısız basil türüyle dolu, yahniye benzer birşeyler vardı."

Rasathane Körfezi'ne ilişkin bu bölüm gariptir, bunaltıcıdır, Edgar Poe tarzında bir düşsellik içerir. Orada, bir askılığa asılmış elbiseleri gördüğü o sahnede olduğu gibi, herşey dengesizdir: "Günbatışının ışıkları kulübeye akıp geldiklerinde, bu giysiler insan biçimini aldılar ve göreni yanıltacak ölçüde, çengellere asılmış vücutlara benzediler." Ama en tedirgin edici bölüm, benim bulunduğum kayanın birkaç metre ötesinde, tek başına kaldığı bir geceyi anlattığı yerlerdir.

"Akşam yemeğimi hazırlamakta ve kap-kacağımla uğraşmaktaydım. Alacakaranlık kulübenin üzerine inmişti ve dışarda, gündüz kuşlarının gece için konduğu, gece kuşlarınınsa henüz uyanmadığı anlarda, geceden hemen önceki o ağır sessizlik hüküm sürmekteydi. Bir şarkı mırıldanırken, orada, dışarda, biri dolaşıyormuş gibi, hafif bir gürültü duyduğumu sandım. Insan yalnız yaşadığında duyuları öyle sanıyorum ki, biraz yaban hayvanlarda olduğu gibi, daha keskin oluyor. İşte öylece, ses çıkarmadan, havada kalan elimde bir tabak ya da ona benzer birşey, hareketsiz bekledim. İninde yakalanmış bir hayvan gibi dikkatle sesi dinledim. Ama bulunabilecek en mükemmel yalnızlığın içindeydim. İşime devam ettim; sonra yeniden durakaldım ve bir

korku -bilinmeyenin verdiği korku- direnmeme rağmen beni kuşattı. Kapımın önünde mutlaka çok usulca hareket eden birşey vardı.

"Çılgın tahayyülümü denetim altına almaya çalışarak, bu düşünceyi kafamdan attım. İşte o zaman, hangi nedenle bilmiyorum, bakışlarım pencereye ve onun kırık camlarına yöneldi ve korkunç bir duyguya kapıldım. Orada bana bakan biri vardı!

"Soluk bir suratın ortasında şaşkın gözler bana çevrilmişti. Korku salan bu solgun yüz merakla beni gözlüyordu. Sonra kayboldu ve ben yeniden, evvelce dikkatimi çeken o usulca gürültüyü duydum. Zor nefes alıyordum, boğulacak gibiydim, sanki taş kesilmiştim. Gene kendi kendimle mücadele etmek zorunda kaldım.

"Bu mümkün olamazdı! Herhalde bazı ışık oyunları beni aldatmış olmalıydı ya da belki duyularım bana oyun oynuyordu. Çıldırıyor muydum? Acaba bu uzun yalnızlık günleri bana fazla mı gelmişti? Bu ahmakça korkuyu dağıtmak için gülmeye çalışarak, öylece duruyordum. Ve o anda, beyaz surat, sarı bir ışığın raksettiği sabit gözleriyle bu hayalet kafa, -bir kez daha- pencerede göründü.

"Bir şey kaptım -ne olduğunu bilmiyorum- ve bastırılmış bir haykırışla kapıya doğru atıldım. Aklımı bütünüyle yitirmeden hiç olmazsa o nesnenin ne olduğunu iyice görmeliydim. Silâhim havada, bir adımda kapının eşiğini aşarken, karanlıkta uzaklaşan beyaz bir cisim gördüm. Bir hayvan görünümündeydi, ama ben Elem Adasında, deniz filleriyle balinalar dışında herhangi bir hayvanın varlığından sözedildiğini duymamıştım. Peşinden koşarken, beyaz cisim bir hamlede uzaklaştı ve ne olduğu ortaya çıktı. O anda onu açıkça görebildim. Bu bir köpekti! Beyaz postlu, şişman ve görünüşe bakılırsa iyi beslenen bir Eskimo köpeği. Sanki gerçekten bir hayalet görmüş kadar etkilenmiştim, çünkü Elem Adasında bir köpeğe rastlamak en azından hayret vericiydi. Ondan sonraki iki üç gün boyunca, beni ve davranışlarımı çok meraklı bakışlarla uzaktan izleyerek, Almanların kulübesinin sesle ulaşılabilecek kadar uzağında durup bekledi.

"Belki yüz defa dostluğunu kazanmayı denedim. Sevgi dolu sözler söyleyerek ona doğru yavaşça yürüyordum. "Güzel köpeğim benim! İyi köpeğim! Gel benim güzel köpeğim!" Ama yaklaşık yirmi adım kadar

yakınına vardığımda sıçrayarak kaçıyordu ve ne yaptımsa onu, benimle arkadaş olmaya razı edemedim. Adanın bu yöresinde geçirdiğimiz süre boyunca Eskimo köpeği bizi heryerde ama hep uzaktan izledi; onu Almanların evinin kilometrelerce uzağında gördük. Elizabeth Körfezinde, Kerguelen Adalarında çok bol bulunan tavşanları avlayarak yaşıyordu ve herhalde soyunun hayatta kalmış son üyesiydi."

* * * * *

Her ne kadar Rallier'nin bu olayda boş yere korktuğunu düşünsem de, bu harabelikte, bir tehlikenin karanlık ve ürkütücü belirsizliği var. Saat onyedi ve Aventure hâlâ görünürlerde yok. Soğuk bir pus Rasathane Körfezinin üzerine çöktü. Kara ve deniz, aynı kurşuni ürperti içinde birbirine karışıyor. Eğer Aventure gelmezse geceyi nerede geçiririm? Havanın artık benden yana olduğunu sanmıştım, oysa şimdi anlıyorum ki onun o fazla iyilikseverliği, kara kemerden beni uzaklaştırmak için bir aldatmacadan ibaretmiş. Yeniden cesaretimi toplamak için, Rallier'nin yıldızların altında geçirmek zorunda kaldığı onca geceyi anımsamaya çalışıyorum. Soğuktan tir tir titrer ve hiç yakınmazdı.

El yordamıyla sığınağımdan çıkıp, tam karaya ayak bastığım yerde, kendimi gösterecek şekilde duruyorum. İleri baktığımda zavallı denizcinin istavrozundan başka birşey görünmüyor. Istavrozun kırılmış sağ kolu, kesik bir uzvu çağrıştırıyor. Bu katılık, bu sessizlik, bu pus, bu saklı kayalar, düşen bu gümüş gözyaşları... Ölüler ülkesinin ağır tabut örtüsü üzerime kapanıyor. Enzenperger'in arkadaşı Werth'i düşünmekten kendimi alamıyorum; o da az kalsın ölüyordu. Üçüncü adam Luyken de çok sağlıklı değildi. Onlar da benim gibi geminin gelişini dört gözle beklemekteydiler. Sağ kalabilmiş olanlar, 30 Mart 1903 günü vapurun düdüğünü duydular. Gelen Stassfurt gemisiydi. Ölmek üzere olan Werth, özenle gemiye alındı. Kampta herşey olduğu gibi bırakıldı. Terkedilen eve beş yıl sonra giren Rallier du Baty'nin şaşırmasının nedeni işte budur.

Alman heyetinin mutsuz sonunu düşünürken, soluk soluğa çırpınan ve ardından kaybolan bir gürültüye dikkat etmemişim. Denizde dalgaların çatlayıp sonra öne doğru yıkılmalarından kaynaklandığını sandığım ses, bir motor gürültüsüymüş. Çatana karşımda.

Paulo, yazgısına boyun eğmiş, yönetilmesi zor gemisine bağımlı olduğunu belirtir biçimde, elini bana doğru açıp bağırıyor: "Sizi az kalsın unutuyordum. Sis inince burada olduğunuz aklıma geldi. Görüyorsunuz, sizi gelip alabilmek için bütün tehlikelere meydan okudum." Bakışları, yardımcısı Tahitilinin bakışlarıyla karşılaşınca endişelendi. Sesini değiştirdi. "Dikkatli olmak gerekecek. Biraz önce bulunduğumuz Yüksekada'nın doğal limanına gideceğiz. Geceyi geçireceğimiz yer orası."

Al bir aksilik daha! John Nunn'ın, Elem Adasında iki yıl boyunca ordan oraya dolanıp durmuş arkadaşlarını düşünüyorum. Takımadanın kıyılarında nefesleri kesilene kadar koşup ufukları gözlüyorlardı. Fransızcada, tahammül gücünü niteleyen harika bir sözcük vardır: longanimité; düzanlamıyla canı dayanıklı olmak (long-animité) demektir. Esrarengiz bir biçimde mızrakla yaralanmış deniz filini gördükten sonra daha da hızlı koşmaktadırlar. Solukları tükendiğinde, koskoca bir albatrosu seyretmeye koyulurlar. Kayaların üstünde dönüp durmaktadır. Kazazedeler kuşun uçuşuyla büyülenmişlerdir. Ansızın içlerinden biri bağırır: "Tanrı beni kutsasın! John, bu bir kotra gizi!" Soluk soluğa kıyıya yaklaşırlar. Kazazedelere görüldüklerini haber vermek üzere, direğe Union Jack toka edilmiştir.

* * * * *

Motor düşük devirle çalışıyor. Geminin pruvasından neredeyse başı suya değecek kadar sarkmış Tahitili doğruluyor ve kollarını indiriyor. Paulo, alışkanlığın yarattığı bu semaforu, duraksamadan yorumluyor. Çatana öylesine yavaşça gidiyor ki dalgalara kulak verdiğini sanabilirsiniz. Bir duvara sürtünür gibi ilerliyoruz, çatana kararlı bir biçimde bu duvarın kenarını izliyor; karanlık sular tekneyle kayaç arasında fokurduyor. Motor, suyu emip öyle usulca tükürüyor ki, gürültüsü karabatakların suya dalışlarıyla karıştırılabilir. Paulo, bu duvarın Midyeli Ada olduğu kanısında.

Sis, körfezin üzerine nasıl birdenbire çöktüyse, gene öyle birdenbire çekiliyor. Havada uçuşan incecik yapraklara bölünüyor, sonra da birkaç kısa parıltılı ışının etkisiyle yok oluyor. Bu ışınlar, dumanı hiçbir iz bırakmaksızın tüketiyor. Ortaya çıkan, bir maden ocağında

görüldüğü gibi koca koca tabakalar halinde koparılmış, çıplak, cilâlı, bir kara parçasıdır. Burası Yüksekada, yaban koyunlarının toprağı. Bütün bitki örtüsünü biçmişler. Uzakta, tepenin ortalarına doğru, soyulmuş toprağın üzerinde bir hareket fark ediyorum. Bu zor algılanan kurşuni lekeler aynı yönde titreşiyorlar. Tahitili: "Yaban koyunları" diye bağırıyor. Tek sıra halinde, yirmi kadar koyun, dimdik denize inen bir yarın tepesinde dengede duruyorlar. Tahitili karaya çıktı ve kayaların ardında kayboldu. Kerguelen adalarında Korsika yaban koyunları! Nasıl geldiler buraya. İşte bir giz daha. İncelediğim az sayıda belge bu konuda kesin bilgi vermiyor. 1961 tarihli bir rapor, anlaşılmaz biçimde, bunun "yalnızlık izleniminin" sonuçlarından biri olduğunu belirtiyor. Ama, yaban koyunu insana arkadaşlık eden bir hayvan değil ki. Koyunlar hayatta kalmakta güçlük çekiyorlar; yosunlarla beslenmek zorundalar ve birçoğu kışın ölüyor.

Demirlediğimiz koy batı rüzgârlarından korunuyor. Tahitili elinde bir bohçayla geri döndü. Tuhaf bir şekilde gülümsüyor ve bohçasını dikkatle birazcık açıyor. Bir kucak dolusu, tüylü kafalı, pembe mantar. İnanamıyorum; taze bir maya ve anason kokusu yayan ipeksi ve nemli etlerine dokunuyorum. Tahitili, ocakta bir yahni hazırlıyor ve bunu pilava katıyor. Bilmediğim bir baharla özenle acılandırılmış mantarların tadı ve diriliği yemeğin lezzetini artırıyor.

Hava yeniden açtı: ilk yıldızlar adanın doruğuna değer gibi duruyorlar. Rüzgâr çıkıyor ve bütün gece boyunca uğulduyor. Boğuk rüzgâr darbeleri çatanayı yalayıp geçerken, geminin ahşap kasarasında yankılanıyor. Kimi zaman rüzgâr birdenbire kesiliyor ve gecenin sonsuz harelerinde sessizliğin kıpır kıpır yüreği ortaya çıkıyor.

Kerguelen Adalarının sessizliği, gürültü yokluğundan çok bir perde arasıdır. Yoğunluğunu belirginleştiren tınılar olmasaydı eğer, sessizlik burada, yalnızca bomboş ve kapkara bir karanlıktan ibaret olurdu. Rüzgâr, gürültüleri öğüten o dev değirmen taşı, ona olanca derinliğini kazandırıyor. Sakinleştiği ya da durduğu anlarda, Elem Adasının gizli ve görkemli tekdüzeliğini ortaya çıkarıyor. Aynı, Piranesi'nin, dipsiz uçurumların sessizliğinden iç çekmelerin, inlemelerin ve gizemli esintilerin yükseldiği, Zindanlar'ındaki gibi. Kerguelenler'in sessizliği muhteşem bir dil konuşur. Rüzgârın gevezeliklerinin hiçbir zaman bütünüyle bastıramadığı, ağırbaşlı ve acıveren bir sesi vardır. Bu ses maddesi, harabelerin karanlık toprak altından çıkıp gelir. Derinliğini ölü taşlara, devrilmiş sütunlara iletmiştir.

Kerguelen Adalarındaki taşlar ile sessizlik arasında sonsuza kadar sürecek antlaşma, karanlıklara ve dipsiz uçurumlara ilişkindir. Kulağınızı kayaçlara dayarsanız, mahpusun havalandırma penceresinden duyduğu soluk soluğa sesleri, o vahşi boşalmayı algılarsınız. Bu bir makaranın boğuk gacırtısıdır. Uğultu, dönen bir değirmen taşının gürültüsüne benziyor; kayaların bütün gözeneklerinden fışkırıyormuş sanırsınız. Geceyi bastıran gürültünün ördüğü duvar öylesine bunaltıcı ki, denizin yeniden kıpırdanışını duyduğumda özgürlüğüme kavuşuyorum.

* * * * *

30'lu yılların sonunda, sanki yaklaşan savaş nedeniyle insanlar takımadadan kaçmışlarmış gibi, Elem Adasında yaşayan tek bir kişi kalmamıştır. Ama savaş çıkınca, bu kez başkaları, yeniden Issızlaşmış adada kendilerine sığınak aramışlardır. 14 Aralık 1940 günü, açıkta bekleyen bir gemiden gönderilen filika sahile yaklaşmaktadır. Sessizlik öylesine endişe vericidir ki, müfreze, bir tuzaktan kuşkulanır. Dokuz denizci askerdir ama sivil giyinmişlerdir. Filikanın içinde, ilk tehlike anında kullanılmak üzere hazırlanmış silâhlar gizlidir. Kıyıya ulaşan komandolar, orada barakalar bulurlar ve yapıların arasında hareket eden gölge fark ederler. Yavaşça silâhlarını hazırlarken siluetin yeniden kıpırdadığı görülür: deniz fili olduğunu anlarlar.

Bu askerler, Kriegsmarine'nin denizcileridir. Açıkta onları bekleyen gemiyse, en ünlü Alman korsan gemilerinden biri, daha sonra amiral rütbesine ulaşacak Albay Rogge komutasındaki Atlantis'dir. Atlantis kısa bir süre önce Bengal Körfezinde, onüçüncü kurbanı bir İngiliz şilebini batırmıştır. "Vurmak ve ortadan kaybolmak", seferin ilkesi budur. Görünümü değiştirilmiş şilep sekiz aydan beri karaya yanaşmamıştır. Tatlı su sıkıntısı başlamıştır ve Atlantis'in kimi onarımlara ihtiyacı vardır. Nerede demirlemeli? Büyük Britanya'nın ulaşım hatlarının dışında bir yer bulmak gereklidir. İşte bu noktada Rogge, Kerguelen Adalarına Almanlar tarafından yapılmış keşif gezilerini anımsar; hattâ, 1874 yılında Gazelle tarafından çizilmiş haritalar elindedir. O zaman rotasını takımadaya çevirme kararını verir. Atlantis, adanın orta kesiminin kıyılarında, Dökümhane Boğazının önünde, demir atar. Rogge endişelidir; Ingilizlerin adayı işgal etmiş olmasından korkmaktadır.

Filikaya komuta eden denizci Ulrich Mohr, 26 Mart 1942 tarihli Berliner Illustrierte Zeitung'da, bu konaklamanın öyküsünü yayımlamıştır. Port-Couvreux'deki tesisleri gördüğünde o da, Rallier du Baty'nin Rasathane Körfezindeki kampta karşılaştığı sahnenin aynını anlatır. Alman denizci, herşeyi olduğu gibi bırakıp oradan ayrılan eski sakinlerinin acelesi karşısında şaşkınlığa düşmüştür. Duvarda, Pernod içen bir şarışın dilberin resmiyle süslenmiş takvim asılıdır. Yaprakları 8 Kasım 1936 gününden sonra koparılmamıştır. İlginçtir, yarım somun ekmek olduğu gibi durmaktadır. Mohr bu ekmeğin hâlâ yenilebilecek durumda bulunduğunu yazıyor.

Herhangi bir tehlike olmadığı kesinleşince Atlantis, Dökümhane Boğazına doğru ilerler. Gemi bir kayaya çarpar ve çelik gövdesinde, su almasına neden olan bir delik açılır. Karaya oturan Atlantis hareket edememektedir. Üç gün boyunca gemiyi yüzdürmek için herşey denenir. Yükün yeri değiştirilir; motorların gücüyle . gelgit etkisini birleştirerek Atlantis'in kurtulmasına çalışılır ama sonuç alınamaz. Bizzat Rogge, dalgıç tulumunu giyip hasarın derecesini görmek için dalar ve perişan bir şekilde geri döner: Atlantis gerçek anlamıyla kayanın üstüne oturmuştur. Gülünç bir kaza nedeniyle, bütün savaş süresince Kerguelen Adalarında beklemeye mahkûm olacak mıdır? İşte o sırada, üçüncü gecede, rüzgâr onu kurtarır. Esintiler öylesine şiddetlidir ki tekne aniden döner. Ama henüz tehlike geçmiş değildir, fırtına sürmekte ve tekneyi kıyıya ve görünmeyen sığ kayalıklara sürüklemektedir. Atlantis mucize kabilinden tehlikeden uzaklaşır ve Gazelle Koyuna girmeyi başarır. Orada onarım çalışmaları günlerce sürer.

Noel arifesinde üzücü bir olay meydana gelir. Bernhard Herrmann adlı bir gemici, geminin bacasını boyarken düşer ve dört gün sonra atardamarı tıkanarak ölür. Söylenenlere bakılırsa, Atlantis'in bin ton su aldığı çağlayanın yanında kazılmış mezarı hâlâ görülebiliyormuş. Mohr'un sözlerine bakılırsa bu çağlayanın suyu, "o güne kadar içtiği en soğuk ve en duru su"dur.

Almanlar ünlü Kerguelen lâhanasından da toplamışlar. Ama onu pişirmekle yanlış iş yapmışlar. Lâhana öyle bir koku yaymış ki gemi yaşanmaz hale gelmiş. 10 Ocak 1941 günü, Atlantis, bir başka adla Gazelle Koyundan çıkar: Tamesis; savaştan hemen önce Dantzig'te inşa

edilmiş masum bir ticaret gemisidir. Kuzeye doğru yolalan sahte Tamesis, on beş gün sonra Seychelles Denizinde Büyük Britanya bayraklı Mandasor şilebini batırır. Ama 22 Kasım 1941 tarihinde Ascension Adası yakınında, bu kez, Atlantis denizin dibine gönderilecektir. Birkaç ay sonra Kerguelen Adaları başka Alman korsan gemilerine, Komet'e ve Pinguin'e sığınak oluşturacaktır.

Ulrich Mohr, Gracie Delépine'e yazdığı bir mektupta, Atlantis'in Kerguelen Adalarındaki gizli konaklamasına ilişkin ilginç ayrıntılar vermektedir. Ele geçirilen değerli yükleri, "boş yere denizin dibine yollamaktansa" Kerguelen Adalarında depolamayı, takımadadan böylece yararlanılmasını üstlerine önermiş olduğunu belirtmektedir.

Bu son nokta her zaman, ama özellikle Alan Sillitoe'nun "Les Aventuriers de l'Aldebaran" adlı romanını keşfettiğimden bu yana, benim aklımı karıştıragelmiştir. "La solitude du coureur de fond" adlı eserin yazarı, bu romanda, takımadanın fiyordlarından birinde savaş sırasında batmış ve Nazi altınları yüklü bir U-boat'u bulmak için, bir deniz tayyaresiyle Kerguelen Adalarına giden altı eski RAF *[İngiliz Hava Kuvvetleri]* üyesinin serüvenini anlatır. "Kerguelen Adalarının kuzey kıyılarındaki bazalt dantelleri görmezden önce üç boyutlu bir bulut takımadasını aştık. [...] Sadece kendi yaşadıklarından ötürü, çamur sıçramaları gibi biçimlenmişe benzeyen bu adanın yaratılışına katılmış olduğunu düşlüyordu; onyıllarca süren ve acılarla dolu bir hasretten sonra şimdi buraya geri dönmüş gibiydi. Bu ada benim, sadece benim."

Alan Sillitoe'nun Kerguelenler'e hiçbir zaman adımını atmadığı kesin. Sözünü ettiği adaların, koyların hemen hepsi uydurma. Bununla birlikte Elem Adasının atmosferini ustaca veriyor. Sillitoe, sessizlik ile rüzgâr arasındaki o garip suç ortaklığını sezmiş. Bunu kahramanlarından birinin, öyküyü anlatan kişinin ağzından ifade ediyor. Bu kahramanın mesleği ise, işte, tam da sesler arasında dolanmak. O, deniz tayyaresinin telsizcisidir, Kerguelen Adalarının üstünde, uzaydan gelen şarkılara asılmış uçmaktadır. Kulaklıkları kulaklarına yapışmış, parazitlerin cızırtısı ile havanın ıslığı arasında, Kerguelen sessizliğinin olağanüstü derinliğini yorumlamaktadır.

Ama daha da şaşırtıcı olan, Sillitoe'nun kendi girişimidir. Kerguelen Adalarını seçmesinin nedeni, hiç şüphe yok, yarattıkları masalsı

çağrışımlardır. Bir hazinenin ancak böyle bir yörede saklanmış olabileceğini tasarlamış, dolayısıyla ilginç bir biçimde, burada bir define adası kurmak istemiş olan Mohr'un düşüncesine varmıştır. Sillitoe için Nazilerin altınları, gerçekten değerli tek Eldorado'nun, serüvenin, eğretilemesinden başka birşey değildir. Ama en sonunda kahramanın söylediği gibi, "Tanrı, son meteliğe kadar kazanmak ister. Bir rüya yaşanır, sonra onun bedelini ödemek gerekir".

* * * * *

"İşini bitir, sonra geldiğin yoldan geri dön." Kerguelen, zaferle geri dönüşünü kutlayan bu dizelerden çok etkilenmiştir. Oysa, daha 12 Şubat 1772 tarihinde hüzün verici biçimde "uzanan karalar silsilesini" ilk gördüğünde, kaderinin dönüm noktasına ulaştığını bilmekteydi. Sonunda görmediklerine bile inanacak hale gelir. Durumunu ifade edecek başka sözcük yoktur: Kerguelen batmaktadır; yanlış bir adımla sendeleyen birinin, yeniden sendelemekten kurtulamayışı gibi. Ama ilk seferinde ucuz kurtulmuştur. İşin içinden hemen hemen sıyrıldığı anda, korkunç bir şüphe onu kavrar: acaba yanlış mı gördüm? Bana iyi yürekli yabanıllardan ve büyüleyici adalardan sözeden bu bilginler muhtemelen haklıdırlar. İşte onun üzerine geri döner, arkasına bakar. Güneysel Fransa, aynı Eurydike gibi, ikinci kez ölür. "Sapana el vurup da arkasına bakan bir kimse Allahın topraklarına yakışmaz" (Luka).

Kerguelen'in sadece iki portresi mevcuttur. Birincisinde, deniz teğmeni üniforması içinde genç bir adam görünmektedir; XV. Louis'nin çağdaşı biri için uygun olacağı gibi, biraz bitkin bir ifadeyle poz vermiştir. Eli yeleğinin cebinde kaybolmakta, kanatları fazla kalın tutulmuş perukası ona çıtkırıldım bir görünüm vermektedir. Bakışı yumuşak ama nüfuz edicidir. İnce yüzü sıkılgan bir görünümdedir. Birbirini ezen dudaklarında ve sivri çenesinde, bir tür gizli inat ifadesi vardır. En ilgi çekici ayrıntı, sola doğru çarpık burnudur. Bu eğri burun yüzünün bakışımlılığını bozsa bile, Kerguelen'e özel ve baştan çıkarıcı bir sevimlilik vermektedir.

Trémarec şatosunda bulunan öteki tablo, öylesine farklıdır ki başka bir adamın resmi sanılabilir. Ordan oraya savrulan burnu nerdeyse yerinde durmaktadır. Siyah gözlerinde, çizgilerindeki tombullaşmanın yumuşatamadığı, endişe verici bir parlaklık vardır. Yüzünün, aslında soylu ifadesinde, şiddet ve buyurganlık içeren birşeyler sezilmektedir.

Acımasız öfkeler saçabilecek bu gözler, gene de dışa vurulmayan bir hüznü, bir iç sıkıntısını yansıtır. Bu portre, iki yolculuk arasında, demek ki Kerguelen şöhretinin doruklarındayken yapılmıştır. Bakışında, ansızın ışığa yeniden kavuşmuş birinin gözlerindeki parıltı vardır.

Trémarec şatosunda asılı bir başka portre daha bulunur. Dunkerque'li zengin bir aileden gelen karısı Marie-Laurence de Bonte'un portresidir bu. Kerguelen onunla 1758 yılında evlenmiştir. Bu evlilik hakkında pek az şey bilinir. Görevle Flandres bölgesinin o limanına gönderildiğinde tanışmışlar. Kerguelen'in onu kendi isteğiyle eş olarak seçtiği şüphe götürmez; çünkü, babası 1750 yılında ölmüştü ve o tarihten beri aile reisi kendisidir. Narin görünümü ve okşayıcı bakışlarından ne anlam çıkarılabilir?

Marie-Laurence 1784 yılında ölür. Vasiyetnamesi açıldığında şaşkınlık yaratır. Anlaşılmaz eşine yönelik pek de örtülü sayılamayacak sitemler içermektedir: "Monsieur de Kerguelen'e, anaların en değerlisi tarafından kendisine verilen ilk terbiye ve erdem ilkelerini anımsaması için yalvarıyorum. [...] Tanrıya, Monsieur de Kerguelen'in eski haline dönebilmesi amacıyla, kalan değerli günlerini aydınlatması için yakarıyorum."

Çocukları konusunda da şunu ekler: "Onların yokedilen geleceklerine beslenen umutları düşündükçe, analık şefkatiyle ben, çok gözyaşı döktüm."

Tutkusunun tutsağı Kerguelen, düşerken acaba, yakınlarını da beraberinde mi sürükledi? Faust türünde bir kişidir o. Sonu: felâkete katlanmaya razı olur ve susar. Nasıl bir antlaşma imzalamış olabilir? "Bir rüya yaşanır, sonra onun bedelini ödemek gerekir".

6

Gün ağarırken Port-aux-Français'ye gitmek üzere demir alıyoruz. Aventure ilkin Port-Raymond'a, ardından Mezarlık Adasına uğrayacak. Saint-Malo Körfezinin kıyıları boyunca Gustave Doré'nin tablolarına benzer bir manzara uzayıp gidiyor: duvarları başdöndürücü

yükseklikte kaleler, anıtsal arenalar, ışıklandırılmış bulutlar. Port-Raymond körfezin sonunda yeralıyor. Sabahın ısırıcı havası, manzaranın en küçük çizgisini bile çelik kalemle kazınmış gibi belirginleştiriyor. Bu muazzam yayılım içinde, yosunluklara dalan Aventure'ün motoru, olduğu yerde çabalıyor ve dümensuyunda ince bir duman bulutu bırakarak güçlükle kendini kurtarıyor.

Kerguelen Adalarındaki limanların çoğu gibi Port-Raymond da bir körfezin sonunda, kıyısında bir kulübesi bulunan bir demirleme yerinden ibarettir. Önceleri gökbilimi gözlemleri için bir barınak işlevi görüyordu. Adını, Kerguelenler'de ölen bir denizciden, Raymond Guillou'dan almıştır. Bu denizci, soyadını da Morbihan Körfezindeki adalardan birine vermiştir. Çok değerli sayılan ya da çok sevilen biridir. Bir "Serdümen Kayası"nın önünden geçiyoruz. "Delépine'in Kitabı" bu kayaya adını veren serdümenin Raymond Guillou'dan başkası olmadığını belirtiyor.

Daha sonra çatana Mezarlık Adasına yöneliyor. Deniz yumuşak ve beyaz. Suyun yüzeyi, Aventure'ün dümen suyuyla yavaşça yoğrulan bir hamura benziyor. Güneşin altında yosun öbekleri.

Hareketsizliğin içinde ansızın, suyun üstünde duran çok büyük bir gemi ortaya çıkıyor. Çok yüksek teknesinde, su kesiminin izi iyice görünüyor. Durumunda bir tuhaflık var. Suyun üzerinde ama yüzmüyor. İşte o zaman, bu geminin kıyının yakınında karaya oturmuş olduğunu fark ediyorum. Denize indirilmek üzere olan bir gemi gibi, çakıllı sahilde hareketsiz, dimdik duruyor. Suya indirilmesi yakın bu ölü tekne korkunç bir görünüm sunuyor. Sanki yeniden yaşama dönecek, alçalacak ve okyanusa dalacak sanırsınız. Fakat bu hep beklenen ama gerçekleşmeyen devinim, bu geriye bırakılan diriliş, ölümden de kötü. Paslı ve kuş pislikleriyle sıvalı bu lanetlenmiş gemi, kendisini yaşatabilecek denizin önünde Tantalos'unkine benzer bir işkence çekerek, sonsuza kadar orada kalmaya mahkûm gibi görünüyor.

Yaklaşınca geminin adını okuyorum: Alberta. Alman korsan gemisi Komet'in komutanı Eyssen'e, hayatının en büyük korkularından birini yaşatan işte bu gemidir. Atlantis'in buraya uğrayışından iki ay sonra, şilep görünümü verilmiş bir başka Alman gemisi Kerguelen Adalarının önünde demirlemiştir. Norveç'in Bergen limanından yola çıkan Komet,

Pasifik Okyanusuna ve Hint Okyanusuna, Atlantikten geçerek değil de Sibirya ve Bering Boğazı yoluyla ulaşmak başarısını göstermiştir.

Komutan Eyssen de, takımadada İngilizlerin bulunmasından kuşkulandığı için karaya bir filika göndermişti. Kedi Adasına yaklaşan komando birliği uzakta bir gemi farkeder. Bunun bir düşman gemisi olduğuna inanan filikadaki adamlar aceleyle Komet'e geri dönerler. Komet derhal demir alır ve korkusuzca, kimliği bilinmeyen gemiye yönelir. İşte ancak o zaman Almanlar, yanıldıklarını anlarlar: bu bir gemi leşidir. "Gemide bir isyan çıkmışa benziyordu; ya da isyan çıkınca mı gemi karaya oturmuştu? Bu konuda hiçbir şey öğrenemedik" diye anlatıyor komutan Eyssen.

* * * * *

Alberta'nın içine giriyoruz. Dümeni, lumbuzları, havalandırma manikaları, iç bölmeleri, herşeyi koparılıp götürülmüş. İçi boşalmış Leviathan gibi gemi, ayak seslerimizi yansıtan bir sarnıçtan başka şeye benzemiyor. Suyla dolu karinaya tek tek düşen ürkütücü damlalar, bunaltıcı bir müzik yayıyor. Bir karabatak sürüsü teknenin pruvasında yuvalanmış.

Bu gemiden pek az şeyi alıp götürebilen ama daha sonra Port Jeanne-d'Arc'ta tam bir talan gerçekleştiren komutan Eyssen şöyle anlatıyor: "Her taraf enkazla doluydu, kırık bıçaklar, parçalanmış eşyalar, bilerek hasara uğratılmış seyir aletleri. Görünüşe bakılırsa mürettebat karaya çıkmış olmalıydı; ama nereye gitmiş olabilirlerdi? Etrafta fareler dolaşıyordu."

İşte o 1941 yılında Kerguelen Adaları, Almanlar için, anlaşılmaz derecede boş bir yöreydi. Buralarda dolandığı sürece Komet'in kaptanı hep tetikte kalacaktır. O arada, başka iki Alman gemisiyle 12 Mart günü, kıyıdan uzakta buluşma kararı alınır. Alstertor Almanya'dan Komet için 27 posta çuvalı getirmektedir. İkincisi bir korsan gemisidir: Pinguin. Onun avlanma alanıysa Güney Georgia Adalarının çevresidir.

Ertesi gün Pinguin, Gazelle Körfezinde demir atar. Kerguelen Adalarının önünde seyir defterine şunlar yazılmış: "Topraksız bu

kayaların karşısında denizciler sessizlik içindeler, havada dostça olmayan birşeyler var ve fırtınanın dövdüğü bu düşman çöl, adamlara hiç keyif vermiyor."

Ziyaretimizden sonra biz de aynı rahatsızlık duygusuna kapılıyoruz. Teknesinde adı okunan hayalet gemi bizimle alay ediyor. Karşımızda duran Alberta değil, Espérance. İkinci kez kullanılan bir parşömen yüzeyinde olduğu gibi, geminin sonraki adı kısmen silinmiş ama hâlâ okunabiliyor. Alttan çıkan yazı eski adı; herhalde daha dayanıklı boyayla yazılmış olmalı. Alberta, 1928 yılında Bossière kardeşlerin Güneysel Balıkçılık Şirketince, Austral'a yardımcı olmak üzere satın alınan bir Belçika gemisiydi. 1931 yılında karaya oturdu ve 1941 yılında da Australia kruvazörünün buradan geçişi sırasında kullanılmaz hale getirildi. Bu Avustralya gemisi, düşman gemiler tarafından kullanılabilecek kimi demirleme yerlerini ve geçitleri mayınlamaya gelmişti. Nitekim şu anda mıknatıslı mayınların bırakıldığı bölgenin pek uzağında değiliz.

Bir süre sonra Mezarlık Adasına [L'Ile du Cimetière] çıkıyoruz. Kıyıda dalgacıklar çakıl taşlarını cam bilyeler gibi yuvarlıyor. Adada bir denizci mezarlığı olduğunu biliyorum. Yarım saat kadar yürüdükten sonra taşlı bir alan görür gibi oluyorum. Toprağa dikilmiş bu taşlar aslında ahşap levha parçaları. Yuvarlaklaştırılmış tepeleriyle İngiliz mezarlıklarında görülen taşlara oldukça benziyorlar. Mezarların sıralandığı tepe bir körfezin kovuğunda yeralıyor; ayrıca, kıyıları denize dimdik inen bir adacık tarafından da korunuyor.

Mezarların kimlere ait olduğunu belirlemeye çalışırken, sterna'lar yırtıcı çığlıklar atarak bana saldırır gibi yapıyorlar. Oyunlarına çabuk alışıyorum. Rüzgâr ve yağmur, mızrak ucu ya da çivi biçiminde kimi işaretler dışında yazıları silmiş; geriye, okunması olanaksız köşeli harfler kalmış. On dört mezar yerinden okuyabildiğim sadece birkaç sözcük: "In memory of Died..." Şiddetli yağmurların kazıdığı tahta, rüzgârla dövüle dövüle beyazlaşmış. Üzerinde tüylü gibi görünen yol yol çizgiler var. Bu çizgiler, artık tümsekleri iyice düzleşmiş bir izden, toprağın yüzeyinde ancak hafif bir kabarıklıktan başka bir şey olmayan mezarlara gerçek anlamını veriyor. Anlamlı tek yazıt işte, fırtınaların kazıdığı o titiz güzel yazı. Mezar-adalarda doğa, kendi bildiğince işlemiş ölüler kütüğünü. Bu, Kerguelen Adalarında ölenlerin kitabıdır.

Birkaç yıl içinde, çakıllı yerle aynı düzeye gelinceye kadar eriyen bu tümseklerden hiçbir şey kalmayacak geriye. Rallier du Baty 1909 yılındaki ziyareti sırasında, istavrozlardan bazılarının bugün artık kaybolmuş bakır çivilerden yapılma çapalarla süslü olduğunu görmüştü. On yaşında bir çocuğun mezar yazıtı ise onu perişan etmişti: "o kadar uzaklardan buraya ölmeye gelmiş, zavallı bir küçük miço"."

Mezarlık Adası evvelce Grave Island olarak bilinirdi. İngilizce adların birçoğu aynen Fransızcaya çevrilmiştir. Ama bilim heyetlerinden kalan Almanca yeradları konusunda o ölçüde titizlik gösterilmemiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Bismarck, Roon, Kaiser, Kronprinz adları yokedilmiştir. Ama, Baudassin Körfezinin adı, Huguenot kökenli bir Alman amiralinin adı olduğu bilinmediğinden atlanmıştır.

CHRISTMAS LİMANI

"Bir düşü yokeden, onun gerçek olmadığını bilmek değildir."

Jean Grenier, Les îles Kerguelen.

1

Courbet Yarımadasının güneyinde yol alırken, kaygı içinde, PortChristmas'a yapacağım yolculuğu düşünüyorum. Şu anda Port-aux-Français'ye geri dönmekteyim. Herşey yeniden başlıyor. Sanki, buraya Marion ile ilk kez geliyormuş gibiyim. Üs, birkaç hafta önce beni bunca hayal kırıklığına uğratan aynı sevimsiz görünümü sunuyor.

Karaya ayak basınca, unutmuş olduğum bazı kokulara yeniden kavuşuyorum: rüzgârın mutfaktan taşıyıp getirdiği kızartma kokuları, kışlalar ya da yatılı okullar gibi kadınsız mekânların yaydığı havalandırılmamışlık kokusu. Aynada kendime bakınca, bir Kerguelenliye benzemeye başladığımı fark ediyorum. Sakalım hayli uzamış, saçlarım yağmur altında yürümeye alışık olanlarınki gibi kıvır kıvır olmuş, giyimim, elinde ne varsa onunla giysilerini onarıp yamayan bir güneysel Robinson'unkine benzemiş. Kerguelenlilerin kendilerini koyuverdikleri sanılmasın; sadece birbirlerine bakmazlar ya da kimsenin kendilerine bakmadığına inanmışlardır.

Teknik hizmetlerden sorumlu VAT'ların binasına çağrılıyım. Erkekler toplumu Port-aux-Français, yemek öncesi içki kuttöresine göre düzenlenmiştir. On kadar mekâna bölünmüş toplumsal yaşam zengindir. Her bina bir meslek grubuna tahsis edilmiştir ve orada her kışlayanın kendi odası vardır. Benim kaldığım L8, iki helikopterin mürettebatına ayrılmıştır; L7 bahriyenin binasıdır; L4 jeofizikçilerindir. Yemek saatleri dışında bomboş kalan yemekhaneden başka, kışlayanların buluşabilecekleri bir ortak yerleri yoktur.

Teknik hizmetlerle görevli VAT'lar, makine ustası, dülger, elektrikçi, otomobil tamircisidir. Kendileri hep üsde kalıp araç gerecin bakımını sürdürmek zorundayken, sık sık saha çalışmaları için yolculuğa çıkan fen bilimleri uzmanlarına imrenirler. Tesisler her tarafından dökülmektedir: doğramalar yıpranmış, menteşeler kırılmıştır, pencereler kapanmamaktadır, su tesisatı paslanmış, tıkanmıştır. Beni ağırlayanlardan biri gülerek şöyle söylüyor: "Port-aux-Français, hafifçe onarım demektir. Her dönemin mensupları, bir öncekilerin şöyle bir onardıklarını üstünkörü onarmakla yetinir, böylece bir sonrakilerin de sıraları geldiğinde onarabilmelerini sağlar."

Ağır bir ahşap masanın çevresine yerleşiyoruz; duvarlardan biri, sonbaharda bir koruluğun içini gösteren çok büyük bir fotoğrafla kaplı. Yaprakların arasından etkileyici hâleler görünüyor.

Yemekte ren geyiği eti var. Biraz sinirli ama lezzeti yerinde. Karaca etine benziyor fakat av eti tadı daha az belirgin. Yemekhane bir sac binada bulunuyor. Dip tarafında yeralan ve çok büyük country tarzındaki bara rağmen ruhsuz bir yer. Kışlayanlar, yemekten sonra burada hiç oyalanmıyorlar. Körfez Savaşının sona erdiğini bildiren haberler ilân tahtasına asılmış. Kimse bunlarla ilgili yorum yapmıyor. Bir VAT omuz silkiyor. "Ben Kerguelenler'e televizyondan kurtulmak için geldim. Saat 20 haberlerini izlemek zorunda olmamak ne büyük bir kurtuluş! Orada, insan kendini haberleri izlemeye mecbur sanıyor." Birkaç ay önce terkedilmiş bu orayı not ediyorum.

Odama dönmezden önce, eski meteoroloji istasyonu binasına yerleştirilmiş üs kitaplığını geziyorum. Burası Port-aux-Français'nin kuruluş yıllarından kalma güzel bir ahşap yapı. Birkaç yıl önce az kalsın geçmişin bu son kalıntısını yıkacaklardı. Oysa güneysel köyün tek estetik ögesi o. Merkez işlevi görüyor.

Orada bozulup kalmış paletli bir araç eski destansı dönemleri anımsatıyor. Özellikle kar için tasarlanmış Weasel, Kerguelen Adalarına uygun düşmemişti. Taşlı alanlarda kullanılması öngörülmemiş paletler çok çabuk bozuldular. Eski meteoroloji istasyonunun çevresinde bir göbek oluşturulmuş, hemen altında da bir "Charles de Gaulle Meydanı" var. Burada, üzerinde üç renkli bayrağın dalgalandığı gönder yeralıyor. Bayrağın rüzgârda gururla şakladığını

belirtmeye gerek yok. Hattâ o kadar gururla şaklıyor ki kısa sürede paramparça oluyor. Ama üssün bayrak stoku yeterli.

Kitaplık, eski kâğıt, toz ve kışın deniz kıyısındaki köylerde kapalı mekânlarda duyulan o iyot kokusuyla dolu. Ciltler raflarında pek sık rahatsız edilmiyorlar. Birçok cep kitabı 50'li yıllardan kalma. Naif resimli kitap kapaklarını ve burada rastlamayı beklemediğim yazarları duygulanarak yeniden buluyorum: Rosamond Lehmann, Elizabeth Goudge, Daphné du Maurier. Ama unutulmuş izlenimlerimi bana en çok anımsatan, şu tavanarası kokusuyla, pencerelerden sızan rüzgârın fısıltısı. Geçmişi yeniden yaşamak için Kerguelenler'e mi gelmek gerek? Eskimiş kapaklı bu kurumuş kitapları, bir kavanozun kapağını kaldırıyormuş gibi açıyorum. Nemin birbirine yapıştırdığı yaprakları parmaklarımla aralıyor, ayırıyorum. Kâğıttan inatçı bir kalem kutusu kokusu yayılıyor. İlkokul öğrencisiyken sahip olduğum kalemliğin kokusu, ona silginin kokusu karışmış: yıllanmış ciltlerin sırtından bir reçine gibi sızan tutkalın rayihası bu.

Dışarı çıkınca kasırgayla kendime geliyorum. Üs, küre biçiminde sokak lâmbalarıyla aydınlatılmış. Bunlar, rüzgârın şiddetinden ötürü yanıp sönüyormuş izlenimi veriyor. Sönmek üzere olduklarını sanabilirsiniz oysa parıltıları değişmiyor. Üssün biraz dışında, Notre-Dame du Vent Kilisesi, 60'lı yılların başında inşa edilen beton kiliseler tarzındaki, incelikten yoksun kübik yapısının asık suratlılığını iyice vurgulayan soğuk ve beyaz bir ışıkla aydınlatılmış.

Denizin ve dağların yakınlığı Port-aux-Français'yi, onulmaz bir hüzünden koruyor. Kerguelen Adalarının en yüksek noktası Ross Dağının ince sivri tepesi (1.850 metre), üssün yerleştiği alçak kıyıları zarafetle sınırlandırıyor. Bu dağ, güneysel kasabanın boş topraklarının üzerinde, tam yerine konmuş bir inceltme işaretidir; belirtir, vurgular, dikkatleri toplar. Bu bir işarettir; eski denizcileri uyaran ve yönlendiren noktadır. Denizle köy koyun koyuna. Hiçbir yükseltinin bulunmayışı, karşılık beklemeksizin kıyıyı döven dalgalara tam bir özgürlük sağlıyor.

Port-aux-Français, uçuşmasın diye üzerine rasgele birkaç çakıltaşı konulmuş bir havludur, ama günün birinde rüzgâr onu mutlaka havalandıracaktır.

Geceleyin dışardan gelen seslerle uyandım. Saat sabahın üçü. Öbek öbek insanlar bir binadan diğerine sakince söyleşmekteler.

Gökyüzü, İngiltere Savaşını konu alan filmlerde görülen uçaksavar ışıldaklarınınkine benzeyen ışın demetleriyle taranıyor. Işınlar, bir uçağı yakalamak istermişçesine birbirleriyle kesişmeyi deniyorlar. Işık dalgaları kısaca parlıyor, sonra daha ötelerde yeniden ortaya çıkıyor. Gökyüzünde, lâmbaların, söndürüldükten sonra da akkorluğunu birkaç saniye koruyan telleri gibi, parlak ve kısa çizgiler çizen bu ışıklar beni büyülüyor. Sokak lâmbalarının tümü birden söndürülünce heyecan doruğa ulaşıyor. Elektrik santralindeki görevliler, seyirciler gökyüzünü daha iyi görebilsinler diye kendiliklerinden bu kararı alıyorlar.

Gördüğüm bu ilk güneysel ışık..

2

Port-Christmas benim için bir saplantıya dönüştü. Kemerin Edgar Poe tarafından betimlenen o oyuğundan başka birşey düşünemez oldum. Kerguelen'in ikinci yolculuğunda Rochegude'ün karaya ayak bastığı bu koy, takımadanın en uzak yörelerinden biridir. Oraya ulaşmak çok güçtür. Kuzey-doğu bölgesi Büyük Kara'nın en az bilinen bölümüdür. Son şansım oraya helikopterle ulaşmak. Bana, önümüzdeki günlerde gerçekleşecek bir nöbet değişiminden söz ettiler. Ama disker'in onayını almam gerek... Sabırlı olmayı öğrenmiş olabilir miyim? En azından sabırsızlıktan kurtuldum. Bir tür oyun oynayarak, beklentilerimi akıp giden bu zamandan ayrı tutmayı başardım. Sadece kendim için uydurduğum bir gösteri bu: dönme dolapta olduğu gibi, eğer bir dönüşü kaçırırsanız bir sonrakinde mutlaka yakalarsınız. Zamanın tokmak darbelerini insan, ancak işte böyle zavallı hilelerle savuşturabilir. Düşmanla yakın dövüşten kaçınma sürekli bir dikkat ve çeviklik gerektirir, sonunda gücün tükenmesine yol açan gereksiz bir düellodur bu.

Williams'in, 1840 yılında Erebus'la birlikte Kerguelen Adalarına gelen Terror gemisini gösteren gravürü, benim için, sonsuz yinelenişi belirtir. Bu gravür, savuşturulacak bir felâketi yeniden anlatmaktadır. Gemi, randa yelkeni tam açık, kemere sürtünerek geçmektedir, rüzgârı

sancaktan alarak ilerlemekte ve her an yarlara sürüklenme tehlikesi içinde bulunmaktadır. Kazanın hemen öncesi. Son anda kurtulur.

Altı yıl sonra Terror ve Erebus Antarktika'da kaybolacaktır. İzleri hiç bulunamamıştır.

Üç direkli gemiden çok, beni kemer ilgilendiriyor. Yüz üç metre yüksekliğinde: Arc de Triomphe'un *[Paris'teki Zafer Takı]* iki katı! Oiseau Koyuna ilk giren denizcilerin hepsi, bu anıtsal kemer karşısında duydukları hayranlığı dile getirir. Edgar Poe, "Birçok doğal liman vardır ve en elverişlisi Christmas Harbour'dur" diye yazar. Aslında Port-Christmas, Kerguelenler'in en berbat demirleme yeridir. Ama gene de iki yüzyıldan beri gemiler orada demirlemekten vazgeçemez. İkinci yolculuktaki subaylardan Pagès'in söyleyişiyle o koca "avlu kapısı", denizcileri çok uzaklardan davet eder.

Bunun mimarı denizdir, ama işin büyük kısmını gerçekleştiren ustabaşı rüzgârdır. Çok titizlikle yapılmış bir ince iştir ve onu gördüğünde Sir James Clark Ross'un nefesi kesilmiştir. 1840 yılında Kerguelen Adalarına yapılan ilk bilimsel araştırma seferini yöneten Ross, Erebus ve Terror adlı gemilere komuta ediyordu. İki gemi Port-Christmas'da altmış sekiz gün boyunca demirli kaldı. Kıyıda manyetizma gözlemleri yapmak üzere bir kulübe inşa edilmişti. Kerguelen Adalarının geçmişte ormanlarla kaplı olduğunu ilk anlayan kişi, sefere katılan bilginlerden biri, Doktor Mc Cormick olmuştur. Yakındaki Havergal Dağında, fosilleşmiş bütün ağaç gövdeleri bulmuştur. Şakacı biriydi: çevresindekileri, bunların yetmiş yıl önce Kaptan Cook tarafından yakılan ateşin kalıntıları olduğuna inandırmıştır.

Port-aux-Français'de iki ağaç görünce şaşırdım. Üşüyerek bir barakanın kenarına büzülmüşler, duvar onları bir zırh gibi koruyor. Bunlar iki Lambert selvisi, Brötanya kıyılarında çok yaygın, tuza dayanıklı bir türdür. Pul pul yaprakları duvara doğru uzanıyor. Bu ağaçlar analarına sokulmuş küçük hayvanlara benzemişler, burunlarını uzatma düşüncesi bile onları dehşete düşürüyor. Rüzgârla kesilmiş tepeleri çatıyla tam aynı düzeyde. Hiçbir dal daha fazla yükselmeyi başaramamış.

1976 ve 1977 yıllarında, bir dönençeler bölgesi ağacı olan demirağaç ile birkaç kozalaklı türünü, Kerguelen Adalarında yetiştirme gibi garip bir düşünce ortaya çıkmıştı. Bu girişim, gülünç olduğu kadar pahalıya gelen bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Ardından Port-aux-Français'nin serasını keşfediyorum. İki plastik kubbe altında, sıra sıra domates, yeşil salata, hıyar karıkları uzanıyor. Sebzelerden sorumlu VAT bana maydanoz, kekik, nane ve kuzukulağı da gösteriyor. Geceler çok soğuk olursa, bir alarm ısıtma cihazını harekete geçiriyor. Yeşil salatalar bir buçuk ayda oluyor. Ama bostancının en büyük gururu, her gün topladığı yirmi otuz kilo domates. "Herkes rüzgârı sorumlu tutuyor, ama toprak da onun kadar sert. Fazla asitli, kireçle dengelemek zorundayım. Eskiden gemiyle toprak taşınırdı. Şimdi bu yasaklandı. Kümesin gübresiyle yetinmek zorundayım."

* * * * *

Port-aux-Français o kadar geniş bir alana yayılmış ki, taşıt araçları getirmek gerekmiş. Arabanın gidebileceği izlek, üssün dört kilometre ötesinde son buluyor. Meteoroloji istasyonu ile jeofizik binasından sonra hiçbir şey yok. Courbet Yarımadasının, Dombes'takilere benzer sayısız göllerle delik deşik, bataklık ovası göz alabildiğine uzanıyor.

Burada bir Renault 4 kullanmak, önemli biri olduğunuzun işareti. İyi araba kullanıyor olmak zorunlu değil ama iyi park etmesini bilmek mutlaka gerekli. İstenilen yere park edilebilir, ama kapıların rüzgâra karşı açılmalarına özen göstermek gerekiyor. Biraz önce meteoroloji istasyonunda şoförüm, arabasını rüzgârın yönünü dikkate almadan yerleştirmişti. Kapısı bir çırpıda yerinden koptu ve yaprak gibi havaya savruldu. Lak kadar parlak taşların üzerine düştüğünü, sonra tekrar sıçradığını duydum. Sakince gidip kapıyı aldı geldi. "Bu rüzgâr, meteoroloji çalışmalarında da bizi perişan eder. Yağışları ölçmekte çok zorlanıyoruz, yağmurölçerlerde hiçbir şey birikmiyor, sadece rüzgâr."

Arabayı kullanan arkadaşım, benim fark edemediğim bir ayrıntıya daha dikkatimi çekiyor: Port-aux-Français'de çatılarda yağmur oluğu yok. Bunlara gerek duyulmuyor: şiddetli rüzgârın etkisiyle burada yağmur yatay düşüyor. Konuştuğum kişinin uğraşı meteoroloji; kırılan

rekorları anlatıyor: rüzgâr o ünlü 265 km/saat (70 m/saniye) eşiğine sık sık ulaşıyor. Bu hızdan sonra ölçü âletleri yetersiz kalıyor. 1970 yılında 290 km/saat düzeyindeki mutlak rekoru aşmış olduğu belirtiliyor. Arkadaşım buraya, Paris'e yağan yağmurdan daha fazlasının yağmadığını (ortalama 811 mm) ve Port-aux-Français'nin Lille kentinden biraz daha çok güneş aldığını söylüyor.

Meteoroloji istasyonunun yakınında, Ulusal Uzay İncelemeleri Merkezi (CNES) için inşa edilmekte olan binalar yükseliyor. Bu beton yapı üssün en modern yapısı olacak. Oysa diğer binalar çoğunlukla, madeni bir iskelet üzerine yerleştirilmiş plastik elyaflı çimento levhalarla kurulmuş. Réunion Adasından gelmiş inşaat işçilerini yöneten şantiye şefi iskeleden iniyor. Yaptığı işi bozmak için türlü yollar bulan rüzgâra lânetler yağdırıyor. "Sanki betonun üzerine bir kara yazgı örtmüş sanırsınız. Durmadan ıslatmak zorundayım, çünkü rüzgâr kurutup çatlatmaktan vazgeçmiyor."

Üssün tamamının en iyi görülebildiği yer, yapımı süren bu bina. Port-aux-Français'nin yerleşim yerinin neden bu kadar sevimsiz geldiğini birden anlıyorum. İşin başında buraya bir havaalanı inşa edilmesi düşünülüyordu. Bu proje gerçekleşmedi. Ama günün birinde uçaklar Port-aux-Français'ye inecekler. O zaman benim tanıdığım Kerguelenler olmayacak. Güneysel köyün düzlüğü ve belirsizliği birdenbire beni hüzünlendiriyor.

Kıyı boyunca yürüyerek geri dönüyorum. Önümdeki kayalar birden hareketleniyor: tehditkâr homurtularla uyanan deniz filleri bunlar. İçlerinden biri, hantal hamlelerle ve korkunç ağzını kocaman açarak bana doğru geliyor; sonra harcadığı çabadan nefesi kesilip orda kalıyor. Esneyerek, boylu boyunca çamura uzanıyor. En az üç ton çeker. Balçığın içinde dikkatle ilerliyorum. Uykuda homurdanan ya da gürültülü biçimde horlayan onlarca deniz fili; şimdilik zararlı değiller; ama aşk mevsiminde tehlikeli olabiliyorlar. Her erkeğin bir haremi var, dişilerin sayısı on defa daha az olduğundan, paşa, onları yanında tutabilmek için vuruşmak zorunda. Ekim ayında erkek, bütün zamanını, sırtını döner dönmez dişilerini tohumlamaya yeltenen taliplere karşı savaşmakla geçirir. Deniz filleri arasındaki mücadele çılgınca sürer. Yara izleriyle kaplı derileri büyük diş izleri taşır.

Disker'le konutta buluşacağım. Konut, üssün biraz dışında,

yükseklerde yeralıyor. Cephesi, Kerguelen ailesinin armasıyla süslü: "her zaman yeşil". Girişe, eski zamanda balina avcılarının yağı erittikleri dev boyutlu kazanlar yerleştirilmiş. Gemilerde kullanılan türde bir konsol, derin koltuklar, biblolar, duvarlarda gravürler, evin içi sonradan görme bir serüvencinin evi gibi döşenmiş. Comédie humaine'in Pléiade baskısı *[Gallimard yayınevinin cilt kapaklı özel dizisi]* kitaplıkta sergileniyor.

İş tamam! Port-Christmas'a helikopterle gidebilmem için, disker, elinden geleni yapacağını söyledi. "Son kararı meteoroloji verecek." Bu yetki rekabetinden pek nem kapmışa benzemiyor; insanları yönetme ve iklime uyma konusunda deneyimli, yaşlı sömürge görevlilerinin hoşgörülü yazgıcılığını ortaya koyuyor.

Disker, TAAF yönetimi tarafından, bir dizi görüşme ve testlerden sonra seçilir. Adaylar çok olur. İlçenin yöneticileri genellikle askerdir, ama bu bir kural değildir. Hem bilginlerin hem de askerlerin ve VAT'ların birarada bulunduğu bir görev heyetini yönetmek kolay iş değildir. Port-aux-Français bir askeri kışla değildir. Görevliler, bir yıllık sürgünü kendi rızalarıyla kabul etmiş olsalar bile, bir sıradüzenin baskısına katlanmak istemezler.

Kerguelen Adaları valisinin yanından ayrılmak üzereyken, odalardan birinde, kayışla bağlanmış dosyalar görüyorum. Disker baktığımı fark ediyor. "Bunlar Kerguelenler'in arşivi. Dosyaların herbiri, bütün disker'lerin buradan ayrılmazdan önce hazırlamak zorunda oldukları raporu içeriyor. Bunları kimsenin okuduğu yoktur."

Gece, artık alıştığım gürültüleriyle Port-aux-Français'nin üstüne kapanıyor. Elektrik santralının inlemeleri, martıların yırtıcı çığlıkları. Ve rüzgâr; herşeyi susturan o dev aygıt.

Saçları kazınmış bir adam, bir sokak lâmbasının ışığında karşıma dikiliyor. Kabukları düşmüş ustura yaraları, kafasının tepesinde mavi lekeler bırakmış.

- "Demek beni tanımadınız!"

Yün başlığını kafasına geçiriyor: bu adam, o "zavallı denizci".

- "Hâlâ mutsuz musunuz?"

- "Ben mi? Mutsuz mu?"

Kendisine, Marion'daki sohbetimizi anımsatıyorum. Anlamsızca yüzüme bakıyor. "Zavallı denizciyi" tanımakta güçlük çekiyorum. Sanki kendinde değilmiş gibi görünüyor. Sesinde hiçbir duygu yok. Tınısı, yeniyetmelerin sesi gibi değişmiş.

Odamda radyoyu çok kısa dalgaya ayarladım. Kerguelen postası rock müziği yayınlıyor. Akıp geçen saatler... Spikerin sesi pes. Garip sözcükleri belli belirsiz ağzında yuvarlıyor. Hiçbir şey anlamıyorum. Stüdyosundan Port-aux-Français'deki yetmiş dinleyicisine, diskjokeylerin yaptığı gibi her yeni çıkmış plâğı, sesine bir sırrı açıklıyormuş havası vermeye çalışarak, sunuş tümceleri deneyerek duyururken düşünüyorum kendisini. Herhalde bir VAT olsa gerek...

Ama sözleri gittikçe daha az anlaşılır oluyor. Artık belirsiz bir sözcük dizisinden başka bir şey algılayamıyorum. Sonra ses yok oluyor... Geriye kalan yalnızca ıslıklar ve her iki üç saniyede bir yinelenen hışırtı. N'oluyor? Merakla odamdan çıkıyorum. Komşuma soruyorum:

- "Radyoyu dinlediniz mi?"

Gözlerini havaya dikip:

- "Radyoyu mu?" diye yanıtlıyor sorumu.

- "Yayın nereden yapılıyor?"

- "Jeofizik binasından. Ama, nedir olup biten?"

Endişemin nedenlerini ona anlatıyorum. Birinin otomobilini ödünç almaya gidiyor. Bu gerçekten gerekli, bugün öğle sonrasının başlarında ziyaret ettiğim jeofizik binası üssün hayli dışında.

Birkaç dakika sonra jeofizik laboratuvarına ulaşıyoruz. Kerguelenler'in kaz kakası rengindeki geleneksel parkasını giymiş, sakallı bir adam bizi karşılıyor ve kendisine stüdyonun nerede olduğunu sorduğumda bir kahkaha atıyor. "Stüdyo falan yok. Gelin!" Bizi odalardan birine götürüyor. Bir konsolun üzerinde, kopmuş bir ses şeridi, makarayı kırbaçlayarak dönüp duruyor. "Spiker yok. Bunlar kimbilir ne zaman doldurulmuş eski şeritlerdir. Hep yeniden yayınlanır. Bazıları o kadar eskimiştir ki, sonunda, bu akşam olduğu gibi kopar. Dinleyenlerin istediği müzik ya da insan sesi değil, arka plânda bir gürültüdür."

O bozuk söyleyişli ses demek ki yorgun bir şeritten geliyormuş. Yanlışıma gülüyorum. Ama, yaygın bir kayıtsızlık içinde, bir topaç gibi hırıldayan bu radyo o kadar gülünç mü?

3

Port-Christmas'a gidecek helikopter altı gün sonra havalanacak. Araç, nerdeyse hiç beklemeden Port-aux-Français'ye geri döneceği için orada ancak bir saat kalabileceğim. Bir saat çok az. Bunu onca beklediğim için bana göre, bu süre bekleyişim kadar uzun sürecek. Ertesi gün son bulacak Kerguelenler yolculuğunun en mutlu ani olacak.

Helikopteri beklerken günlerimi kitaplıkta geçiriyorum. Bilmediğim şeyler keşfediyorum orada; bunlardan biri Valéry Larbaud'nun 1933 yılında NRF tarafından yayınlanmış Le Gouverneur des Kerguelen *[Kerguelen Adalarının Valisi]* adlı ilginç bir metni. Bu yapıtta da Port-Christmas'tan söz ediliyor; Barnabooth'un yazarı oraya Port-Noël diyor. Yazı, çok bilinen bir edebiyat oyunundan kaynaklanıyor: "Kalan günlerinizi ıssız bir adada geçirmek zorunda olsanız, yanınızda götürmek için hangi yirmi kitabı seçerdiniz?" İşte bu çerçevede Valéry Larbaud, gözden düşmüş bir Fransız yüksek kamu görevlisi yaratıyor: "Büyüklerimizin hoşuna gitmemek talihsizliğine uğradınız. Ama

hizmetleriniz gözönüne alınarak bir...üç...beş (azami süre budur) yıl için, Kerguelen Adalarına vali olarak atama yoluyla uzaklaştırılmanız yeterli sayılmıştır. Bu sömürgenin merkezi Port-Noël'de ikamet edeceksiniz."

Bu kamu görevlisine ayrıca, yanında sadece birkaç kitap götürebileceği ve bunlardan bir bölümünün mutlaka Altın Çağ İspanyol tiyatro oyunlarından, Boileau'nun iki yergisinden vb seçilmesi gerektiği bildirilmiştir. Valinin bahtsızlığı yetmiyormuş gibi, "yorumlar, sözlükler gibi başvuru kitaplarına da ancak kendisi için vazgeçilmezliğini kanıtlayabildiği ölçüde izin verileceği" kararlaştırılmıştır. Valéry Larbaud, bu kısıtlamaların en sonunda, vali için fazla kolaylık sağlayıp sağlamadığı sorusunu sorar. Böylece valiyi, "okuduğu en sıkıcı on kitabı" yanında götürmeye zorlamak gelir aklına.

Birkaç sayfalık bu metinde benim ilgimi çeken, Larbaud'nun Kerguelenler'i tasarımlama biçimidir; ve özellikle de, bu adaları bir "müebbet sürgün" ve "kitap kıtlığı" ile birlikte düşünmüş olmasıdır. O da bu yerlerle büyülenmiş ve valisini Port-Christmas'a yerleştirmiştir. Larbaud kemerden sözetmez ama Kerguelen Adaları konusunda hayli bilgili görünür. "Kimsenin yaşamadığı bir adayı" anlatır; buysa, metni kaleme aldığı yıllar için kesinlikle doğrudur. 1933 yılında, Kerguelenler iki yıldan beri terkedilmiştir. Muhtemelen, dönemin gazetelerine yansıyan Bossière olayından haberlidir.

Kendisi de "vali oyunu" oynayan Larbaud, yanında götüreceği kitaplar arasında Dante'nin İlâhi Komedya'sını sayar. Okumam ilerledikçe, sanki gizemli bir el, olayları ve rastlantıları aynı sonuca varmaları için aynı yöne doğru itiyormuş gibi, izlekler birbirine kavuşuyor.

Sahneyi gözümde canlandırıyorum: Bir kış günü, iç karartıcı bir öğle sonrasında vali, ellerini arkasında birbirine kavuşturmuş, kemeri seyrediyor. "Fransa'nın valisini gerektiği gibi barındırmak, Port-Noël'deki konutunu buharlı ısıtma aygıtıyla donatmak, çift ya da dörtlü pencerelerine yalıtım şeritleri döşemek için Fransızlar yeterince vergi ödüyorlar. Minik elektrikli ısıtıcılarla astarlanmış güzel bir üniforması, iyice dolu bir şarap mahzeni, son model bir banyosu, ısıtılmış bir serası olacak [...] ve Madagaskar'dan getirteceği yiyeceklerle gerektiği gibi beslenebilecektir."

* * * * *

Kitaba kendimi iyice kaptırdığımdan, çarpan kapının farkına varmamışım. İçeri bir adam giriyor. Onu daha önce bir yerde gördüydüm. Aventure'le yaptığım ilk yolculuk sırasında tanıdığım ve bana Uzunada'nın koyunlarından sözeden fen bilimci. Saplantıma gülüyor. "Port-Christmas'da görülecek birşey yok, boşuna zaman kaybediyorsunuz." Bugün sanki biraz daha geveze; Kerguelenler'e ilk kez 1961 yılında, askerlik hizmetini bitirmek üzere geldiğini anlatıyor. Bu, onun buraya dördüncü gelişi; on beş yıldan beri gelmemişmiş.

Takımadadaki ilk günlerine ilişkin birkaç soru soruyorum ona. "Hava istihkâm sınıfından bir birlik Fillod barakalarını inşa etmişti. Basit yapılardı bunlar, ama şimdiki üsten daha az sıkıcı bir yerleşimdi. O dönemde disker yoktu. Onun yerine bir görev heyeti başkanı vardı." Alaycı bir havayla ekliyor: "Bir görevimiz olduğunu sanırdık". Kerguelenler'deki yaşamı konusunda pek konuşkan değil. Bazı şeyleri üstü kapalı geçtiğini seziyorum. Takımadadaki yaşamının bir bölümü konusunda konuşmak istemiyor gibi.

Birlikte "Posta İşletmesine" doğru yürüyoruz. Üssün kavrulmuş ve parıltılı toprağı asfaltlanmışa benziyor. Postanın yılda sadece birkaç kez dağıtıldığı bir ülkede postane neye yarar ki? Fransız Güneysel ve Antarktika Toprakları'na özgü pullar satın almaya. Bu pul serileri filatelistlerce çok aranmaktadır. Bütün pul meraklıları Kerguelen Adalarını bilir ve günün birinde Bossière döneminden kalma "Fransa Malikânesi" [Résidence de France] damgalı bir zarfa sahip olmayı düşlerler. Buradaki her görevlinin, haftada bir kez istediği kişiye yetmiş sözcükten oluşan bir telgraf çekme hakkı vardır.

Posta işletmesi, takımadada, insanın cüzdanını cebinden çıkardığı tek yerdir. Kerguelen: paranın kullanılmadığı toplum. Kooperatiften herşey satın alınabilir (alkollü içkiler, sigara, giyim eşyası, ayakkabı), ama parayla ödeme, hattâ çek yazma gereği yoktur. Aldığınız herşeyin ederi, buradan ayrılırken maaşınızdan düşülür. Ama burada, en basit ıvır zıvırın bile çoğu zaman aşırı fiyatlarla satıldığını, sıkı bir alışverişin konusu olduğunu gördüm: akik, opal, cilâlanmış balık kafaları, ren geyiği boynuzlar, vb.

Arabasının kapısı uçan meteoroloji uzmanı:

- "Kahramanımızla tanıştınız demek!" diye söze giriyor.

- "Hangi kahraman?"

- "Biraz önce konuştuğunuz adam, Georges Polian. 1975 yılında Ross Dağını fethetmiştir. O, Kerguelenler'in önemli kişilerinden, takımadayı en iyi bilenlerden biridir. Kimsenin gitmediği yerlere açınsama gezileri gerçekleştirmiştir. Anlatacak şeyi çoktur."

Gerçek bir Kerguelenli! Çok ender bulunan bir tür, elden kaçırmak olmaz. Yemekhanede, yanındaki iskemleyi bana ayırmış, uzaktan işaret ediyor.

- "Bu gizliliğin anlamı ne? Sizi tanıyorum. Açınsama gezilerinizi anlatan yazılarınızı TAAF dergisinde okumuştum."

- "Çok eski hikâyeler bunlar... Gençtim ve bilinçsizdim. Bir manip için 'Port-Couvreux'ye gidiyorum; size hayatımı anlatmak yerine benimle gelmenizi öneririm. Dönüşte Courbet Yarımadasından geçip oradaki penguen yurtluklarını göreceğiz."

- "Olanaksız bu. Port-Christmas'a gitme şansını kaçırmak istemem."

- "Merak etmeyin zamanında buraya dönmüş olacaksınız. Yineliyorum: Port-Christmas'da ilginç hiçbir şey yok."

Duraksıyorum. Port-Couvreux'ye gitmeye pek hevesli değilim. Ama altı gün boyunca Port-aux-Français'de ne yapabilirim?

- "Peki, kabul. Takımadanın bazı yörelerini ilk keşfedenin siz

olduğunuz doğru mu?"

- "Evet; hattâ birkaç göle ve vadiye ad verdiğim bile oldu."

- "Kaç yere ad verdiniz?"

- "Saymadım...Belki yüz kadar vardır."

- "Adları nasıl seçiyorsunuz?"

Eliyle belirsiz bir işaret yapıyor.

- "Unuttum... Rastgele."

Daha ileri gitmeyeceğini seziyorum. Israr etmek hem yararsız hem de kabalık olacak.

- Biliyor musunuz yarın Paskalya? diyerek konuyu değiştiriyor. İnsan burada herşeyi unutuyor.

Paskalya... Kerguelen Adaları Paskalya ayinini sürdürüyor; günışığı ile karanlığın mücadelesi. Şu tehditlerle kapkara gökyüzü yeniden aydınlanıyor, uyuyan ve bir adacıkta yeniden yaşama dönen bütün o ölülerin sessiz sözleri, bir koy, dirilişi kutluyor.

Yemekhaneden çıkarken disker'e rastlıyorum. "Port-Couvreux'ye gideceğim. Bu akşam gelip arşivi inceleyebilir miyim?" Bir an sessiz kalıyor. "Gelin; konyağımın tadına da bakarsınız."

Konuttaki eski kâğıtlar, nerdeyse disker'in ikram ettiği içki kadar keyif veriyor. Çözülen her kayış bir başka yılın ürününü önünüze koyuyor. Eski yıllara ait olanlar en lezzetlileri. Yazı makinesinin fazla sert vuruşlarının tersinden kabarttığı, başlangıç yıllarında kullanılan parlak kâğıtlara dokunmaktan usanmıyorum. Kimi çizgili dosya

kağıdına, kimi karbon kağıdıyla pelüre geçirilmiş raporların tümü "gazyağı" kokuyor. Bunları kaleme almış olan eylem adamlarının pek çoğu için yazmanın bir angarya, hattâ acı veren bir çaba olduğu seziliyor. Ana gene de hepsi, görev dönemlerini anlatmak için özen göstermişler.

İçlerinden sadece biri bundan zevk almışa benziyor. Ayrıca şu ardılına da tavsiyede bulunuyor: "Seyir defterinizi tutunuz: usanç verebilir ama vazgeçilmez değerdedir. Dangeau'nun anıları gibi: bunları okumaktan daha sıkıcı birşey olamaz, ama XIV. Louis'nin sarayına ilişkin şu ya da bu ayrıntıyı arıyorsanız, ancak onda bulabilirsiniz." (1959-1960 Görev Heyeti Raporu)

Port-aux-Français'nin yerinin, 19 Aralık 1950 tarihinde, o dönemin Denizaşırı Fransa Toprakları Bakanı François Mitterand'ın kararından sonra nasıl seçildiğini öğreniyorum. Görev heyeti başkanı, en elverişli yeri bulmak için görevlilerin Şato Nehri boyunca gerçekleştirdikleri açınsama çalışmalarını aktarıyor. "Seçimimizi yapmış bulunuyoruz... Oraya yerleşeceğiz." Başkan seçimini şöyle temellendiriyor: "Burası hem bizi karayelden koruyacak biçimde yeterince dar (aynen aktarıyorum), hem de toprak tesviyesi çalışmalarını en aza indirecek ölçüde düz bir plâtodur."

1950'deki geçici yerleşmede dört tane ahşap prefabrike baraka ile yerinde inşa edilmiş üç konut bulunuyordu. 1951 yılının görev heyeti başkanı burası hakkında şu yargıyı ileri sürüyor: "Yiğitçe bir yanı var, ama örgütlenişi yetersiz". Halefi bu görüşü tümüyle reddediyor: "Kerguelen Adalarında bulunmanın yiğitlik sayılacak hiçbir yanı yoktur". "Görev anlayışı" konusundaysa şöyle yazıyor: "Bundan sözedenler görev anlayışından en az nasibini almış olanlardır." Ona bakılırsa, "merkezi ısıtma ve akarsu, öncü ruhunu yücelten şeyler değildir". Ayrıca görevlileri de ikiye ayırıyor: "kentsoylular" ve "öncüler".

Port-aux-Français'de hiçbir kadının kışı geçirmediğini sanıyordum. Oysa 1955 yılında Yüzbaşı Peretti adında biri eşini de Kerguelenler'e getirir. "Bayan Peretti, burada elliiki çocuğa analık etmiştir. Onun tasarladığı, biçtiği, ördüğü, onardığı çarşafın, çorabın gerçekten haddi hesabı yoktur. Onun tatlılığı ve tebessümü, 1955 yılının olaysızca geçmesine büyük ölçüde katkı yapmıştır."

Kayıtları taradıkça, bu gelip geçici toplulukların, her zaman iyi ilişkiler içinde yaşamadıklarını görüyorum. Port-aux-Français'nin kapalı çevresi içinde her beklenmedik olay, her aksilik, ölçüsüzce büyütülüyor. Hayalkırıklığı, özellikle görev süresi bitenlerin ruhbilimsel bilançosunu çıkarmayı deneyen hekimlerin raporlarında açıkça ortaya çıkıyor. "Sıradan kişilerin sıradan yılı." Aynı hekim, Aziz Pavlus'a yollamada bulunarak şunu ekliyor: "Ruhun olmadığı yerde ölüm vardır." 1959-1960 yılının dosyasında işte bunlar kayıtlı.

Aynı dönemin heyet başkanı bir de şunu belirtiyor: "Şimdi de, sanki Carcassonne ya da Périgueux'de çalışmak üzere seçilmiş kişiler buraya atanıyor. Bu durum, Kerguelenler'i bir tür Côte d'Azur gibi göstermenin sonucudur."

Ayrıca teknik hizmetlerle görevli askerler ile bilimsel hizmetlerle görevli olanlar arasında varolan rekabet de su yüzüne çıkıyor. Bilimsel hizmet görevlileri, "Fransız entelektüelinin başlıca özellik ve ayrıcalıklarından birine kıskançlıkla bağlılar: kendi başına buyrukluk." Otuz üçüncü dönemin disker'i (60'lı yıllardan sonra her görev dönemine bir numara verme geleneği oluşmuştur) şöyle yazıyor: "Bilim sanki devlet içinde devlet gibi. Ayrı bir bütçenin varlığı belli bir özerklik sağlıyor." Teknik hizmetlerle görevlendirilenlere gelince, yirmi dördüncü dönemin disker'i şu yargıya varıyor: "Burada görevli bu cesur insanların büyük bölümü, inşa ettikleri ve yaşattıkları bu üssün amacını anlayamıyorlar; bunların gözleri kendi sorunlarından başkasını görmüyor: inşaat, çatılar, su kaçakları, kopmuş kablolar ya da dağıtım güçlükleri." Yirmi yedinci dönemin disker'i de bunu doğruluyor: "Burada egemen olan levazım sınıfıdır ve onun da en önünde inşaat görevlileridir, Paris'i sanki sadece bayındırlık çalışmaları ilgilendiriyor."

Kerguelenler'e neden gelinir? Herkes kendine göre bir açıklama buluyor. Biri, "gizemcilikten" sözediyor, öteki "Tartaros'a özgü seraptan". Eğer bir Kerguelen söylencesi varsa, diyor 1960-1961 görev heyetinin hekimi binbaşı, bu, "bütün örgütlenme bozukluklarına, çalışmalardaki bütün yetersizliklere bir özür bulan ve bütün eleştirilere kalkan oluşturan, huzur verici bir söylencedir. Bu söylence, sadece burada yaşamış olmayı bile bir başarıya dönüştürme üstünlüğüne sahiptir. [...] Bu kısır bir söylencedir çünkü basit şeyleri

boşyere karmaşıklaştırır." Yirmi beşinci dönemin disker'i, "Kerguelenler'de kışlamanın insanı dönüştürdüğü ve evrimin, onu onurlandırmasa da hep onun yararına sonuçlandığını savunan Darwinci güneysel hayvan kavramını övmeye yönelik bir inanış"tan alayla söz etmektedir. Otuzuncu dönemin disker'ine göre, "yaygınlaşmış gönenç topluluk bilincini yok etmiştir. PAF (Port-aux-Français) artık özel bir görev yeri değildir: birtakım memurların yaşadığı ve memur gibi düşündüğü ve çalıştığı bir kurumdur." Otuz üçüncü dönemin disker'i, selefinin kendisine altı bin litre şarap devretmiş olmasından yakınmaktadır.

Bu Courteline'e yakışır görünümler çok sık dile getirilir. Disker'lerden biri şu gözlemi aktarıyor: "Port-aux-Français bilimsel ya da meteorolojik incelemeler yapılan bir görev üssü değil, bilimsel gözlemlerden çok, yönetsel metinlerin kılı kırk yararcasına yorumlanmasının önem taşıdığı bir ilçe merkezidir." Yirmi yedinci dönemin disker'i, biraz da iç burukluğu ile şöyle yazıyor: "Herkes aynı yetersizliklerden yakınıyor, aynı sorunları sıralıyor, aynı çözümleri öneriyor ve herkes daha başından anlaşılmayacağından emin görünüyor."

Otuz üçüncü dönemin hekimi de aynı eleştiriyi yapıyor: "Eğer bir proje varsa, bununla ilgili işlemler, sanki üstteki faaliyetleri ve yaşam koşullarını araçların tahsisi, tereyağ tüketimi vb gibi- en ince ayrıntılarına varıncaya kadar belirleyen ve çok uzaklarda, Paris'te bulunan bir makam tarafından bu projeye el konulmuş gibi yürütülmektedir."

Yıllar boyunca hep aynı hayal kırıklığını yineleyen bu raporlar bana yeni bir şey öğretmeyecek. İçlerinden birinde yazılı olduğu gibi: "Kerguelenler'e, herkes en iyi niyetlerle dolu, kendinden öncekilerin başardıklarından daha fazlasını başarmaya kararlı olarak gelir; oradan ayrılırken düşlerini biraz yitirmiştir, ama bir önceki kadar başarılı olabilmişse eğer, gene de mutludur." Hiçbiri adalardan uzun boylu söz etmiyor. Bunun tek istisnası olan otuz beşinci dönemin disker'i raporunu şöyle sonuçlandırıyor: "Buraların en iyi yanını da en kötü yanını da yaşadım. En iyisi, bu adaların yaban ve görkemli güzelliği; en kötüsü, insanların bu çevreye hiç uymayan basitlikleri."

Yandaki odada disker belgelerini düzenliyor. Dokuz ay sonra, sıra

kendisine geldiğinde o ne yazacak? İskemlesinin gıcırdadığını duyuyorum. Kalkıp bana doğru geliyor.

- "Aradığınızı buldunuz mu?"

- "Evet, nerdeyse hepsini okudum."

- "Birşeyler öğrenebildiniz mi?"

- "Çok şey. Bir defa, hiç mutlu disker olmadığını öğrendim."

- "Mutlu mu? Buraya mutlu olmak için atanmış değiliz." "Sizin seleflerinizden biri şunu yazmış: "Disker yalnızlığa mahkûmdur".

- "Bu akşam ben, bir yalnız adam olmak dışında, neydim? Bu akşam, bütün akşamlar... Benim payıma düşen bu; yakınmıyorum."

Konutun kapısı kapanır kapanmaz, fırtına beni kapıveriyor. Port-aux-Français çırpınıyor. İçerdeyken, çift pencerelerin ardında, rüzgârın şiddetinin farkında değildim. Yerdeki çakıllar bir dalga gibi hareketleniyor. Rüzgâr bütün köpeklerini hınçla salıvermiş.

Onun, zayıf yerlerini bulmak için madeni yapı iskeletlerini yokladığını duyuyorum. Paramparça etmek için avının boğazına sarılmaya hazır olduğunu seziyorum. Kendisini kavramış sarsan çene kemiklerinin arasında terkedilmiş üs, nerdeyse işi bitmiş, aman diler gibi. Kalk borusunu duyuyorum.

4

"[Mecdelli Meryem, Yakub'un anası Meryem ve Salome] Mezara girdiklerinde, sağda oturan, beyaz kaftanlı bir genç adam gördüler ve çok korktular. Fakat adam onlara şöyle dedi: "Korkmayın, çarmıha

gerilmiş Nâsıralı İsa'yı ararsınız siz: o dirildi."

Üste görevli birkaç kişinin yardımıyla Notre-Dame du Vent Kilisesinde, aceleyle düzenlenen paskalya ayinine katılanlar, yirmi kişi kadar varız. Üsdeki Réunion'luların tamamı burada. Markos ve Juhanna'dan bölümleri dinledikten sonra, okunabilecek yerler çabucak bitiyor. Papaz bulunmayışı bu dini ayine biraz eğreti bir hava veriyor, ama gönül ateşi beceriksizliğimizi örtüyor.

Bizim hazırlıksız ayinimiz gibi, kilisenin de basit bir görünümü var. Zemini eğri büğrü, yan sahınlar takımadadan toplanmış yuvarlak siyah taşlarla döşenmiş. Hac yolunun on dört durağı yapma çiçeklerle süslü. Karanlık çapraz sahın, adaklarla dolu. Sadece, ahşap oyma eski bir İsa heykelinin yalın yüzü, kilisenin bütününü yapaylıktan kurtarıyor. Duvarlarda birkaç mermer levha çakılı: "16 Aralık 57 - Marc Pechenart ile Martine Raulin'in nikâhı; ayni gün Martine Pechenart, Notre-Dame du Vent Kilisesinin temeline ilk taşı koymuştur." Bu nikâh, Kerguelenler de kıyılan tek nikâhtır. Bu çift şimdi Concarneau'da yaşıyor.

Biraz ötede bir başka levha var: "Jean-Marie Stoll, jeofizik mühendisi, 23 Aralık 1963'te Port-aux-Français'de bir kaza sonucu hayatını kaybetmiştir."

Nihayet üçüncü levhada "20. dönem radar teknisyeni Denys Sens, 16 Mart 1970 tarihinde öldü" yazısı var.

Fransa'daki kiliseler gibi, bu mütevazı güneysel kilisede de, o hiç kaybolmayan eski giysi ve karanlık kokusuyla birlikte mum kokusu duyuluyor. Ama eksik olan birşey var: acı ve ağır tütsü kokuları.

Kiliseden çıkınca tam bir paskalya sabahında buluyoruz kendimizi; sanki güneşi sallayan ve havayı aydınlık ve saydam hale getirmek için arıtan bir rüzgâr esiyor. Küçük kilisenin çevresi bir garip: etrafta döşeme taşları ve toprağa saplanmış taşlar var. Bunların druidler tarafından yığıldığı sanılabilir. Bu yığıntı Landudal Kilisesinin çevresindeki mezar taşları yığınına benziyor. Aynı diziliş, aynı terkedilmişlik.

Landudal Kilisesinin çevresindeki mezar taşlarının hepsinde Kerguelen adı yeralır. Hemen yakınındaki Trémarec şatosu bu bucağın köycüklerinden birindedir. Elem Adasının kâşifi, Landudal'de gömülü değildir. 1797'de Paris'te ölmüş ve Père Lachaise'e gömülmüştür; ama ben orada mezarını bulmayı başaramadım.

* * * * *

Defnedilişi sırasında yedi kişi hazır bulunmuştur. Bunlardan beşi, Beşyüzler Meclisinin üyeleriydiler. Kerguelen'le birlikte, "varolmuş en endişeli ruhlardan birininin gizi de" gömülmüş oluyordu. Kralın keyfi davranışına kurban edildiğine inandığı için, Saumur'ün eski mahpusu, 1789 olaylarını coşkuyla karşılamıştı. Sonradan "yurttaşlarına" hitaben şöyle yazacaktır: "Devrimin başladığı gün, benim için, yaşamımın en güzel günü olmuştur." 1793 yılında yeniden Cumhuriyet Bahriyesine alınır; aynı yıl tuğamiralliğe yükseltilir ve Quiberon seferi sırasında bir filoya komuta eder, ama kısa bir süre sonra görevden alınır. Şüpheli biri olarak 1794 yılında Brest'te hapse atılır; Robespierre'in ölümünden sonra özgürlüğüne kavuşur ve yeniden Bahriyeye katılır. Ne olduğu pek anlaşılamayan Groix savaşlarına katıldıktan sonra emekliye sevk edilir.

Demek ki, 1797 yılının başlarında Bahriye Nazırlığı için Kerguelen'in adı geçmeye başladığında, onun için herşey bitmişti. Bu söylentiler hiç süphesiz, Kerguelen'in, hayatının son aylarını biraz daha umutlu geçirmesine yol açmıştır. 1775'te şöyle yazmıştır: "Gözden düşüşümü unutturmak, hatalarımın bedelini ödemek zorunda olduğumu hissediyorum; hatalarım oldu ve onları öylesine derinden duyuyorum ki, mezara gidinceye kadar anımsayacağım."

Kerguelen'in sonu, Kolomb'un sonuna benzemektedir. "Şafakta gelen adam" ile ardında elem bırakan parya arasında ortak ne olabilir? Aynı tutkuları paylaşmaktadırlar. Eldorado'yu kafalarına takmış, okuduklarından gözleri kamaşmış bu iki insan, keşfettikleri yerlerden hiçbir şey görememiştir. "Sonul çöküşü sırasında Kolomb, ardı ardına gelen felâketlere rağmen başarmak için sonuna kadar çaba harcamaktadır." Kerguelen de, yenildiğini kabul etmemek için aynı biçimde direnmiştir. Tek fark odur ki, Kolomb'un düşü artık

tükenmiştir, oysa Kerguelen'inki şimdiden sonra başlayacaktır. İki yüzyıl sonra onun keşfi hâlâ yepyenidir. Bu süregiden yaratılış, buzulların eteklerinde kazılan çukurlarda oluşan o bilinmeyen göller, düşlerin en canlısını oluşturur. Sadece Yer yüzeyinde değil, ama zaman içinde de bir yolculuğa çağırır.

Rallier'nin stoacılığını, Fransa'ya döndükten sonra sürdürdüğü sessizliği düşünüyorum. 14-18 savaşında deniz tayyaresi pilotuydu; kardeşi Henri ile Agnès ve Bontemps bu şavaşta ölmüşlerdi. Ondan sonra kendini okyanusbilim araştırmalarına verecek, Asor Adalarına, Moritanya'ya, Newfoundland'e yolculuklar yapacaktır. Kerguelenler den bir daha hiç söz etmez. Emekliliğine doğru anılarını yazmaya karar verir. "Aşırı alçakgönüllülüğü ya da bıkkınlığı yüzünden" bu girişimini sonuçlandıramayacaktır. Hep, yanındaki denizcileri düşünür durur, günün birinde onlar için şu satırları yazar: "Bilinmeyen çabalarınızın izleri yok olmasın diye, elimden gelen tek şeyi gerçekleştirdim: Rüzgârlarla ve dalgalarla savaşarak dolandığınız dağlık burunlara sizlerin adlarını verdim."

* * * * *

Du Vent Kilisesi çevresinde tek bir mezar vardır. Mezar taşının üzerinde İslâm'ın hilâli kazınmıştır. Ortasındaki dalgalı kırmızı leke, rutubet lekeleri arasında eriyen ay biçiminde bir E oluşturmaktadır. Hilâl sanki puslu bir gökyüzünden sıyrılıyormuş gibidir. Tam kendi üzerine kapanacağı noktada, sonsuz uzaya açılan, yarım kalmış bu çember, Kerguelen Adalarındaki tek resmi mezarda yatan insanın kaderinin özeti mi? Adı Moilimou Bedja idi. Yirmi yedi yaşında ölmüştür. Kimdi o? Kimse bilmiyor.

Altın orana göre inşa edilmiş kilisenin çevresi Port-aux-Français'ye tam anlamıyla dahil değil. Bu sessiz inziva, her noktasından üsse ve körfeze hâkim konumda. Yabancı ve nerdeyse kendisini kuşatan dünyaya düşman bir beton korugan. Kilisenin duvarı ilân ediyor: "Ventus est mea vita". *["Rüzgar benim canımdır."]*

Yeniden disker'in konutuna döndüğümde, kilisenin arkasında gömülü bu Müslüman hakkında bilgisi olup olmadığını soruyorum.

- "Kerguelenler'deki bütün mezarların dökümünü yaptığınız söyleniyor."

- "Bütün mezarlar mı? Bu olanaksız. Ancak saymaya başlıyorum. Ardıllarımın bu çabayı sürdüreceklerini umarım."

Gidip, yazı masasının çekmecelerinin birinden bir dosya çıkarıyor, inceledikten sonra bana uzatıyor.

- "Sözünü ettiğiniz Müslüman, bir Komorluydu."

Dosya, 1950 yılından bu yana Kerguelenler'deki bütün ölümlere ilişkin birçok rapor içeriyor. Mutfakta görevli olan Moilimou Bedja'nun üzücü öyküsünü öğreniyorum. Günün birinde ortadan kaybolur. Üssün çevresinde araştırmalar yapılır; sonunda cesedini Port-aux-Français'nin uzaklarında bulurlar. İnceleme sonuçlarına göre, isteyerek, açlıktan ve soğuktan ölmüştür. Kendisine zulmedildiği saplantısına yakalanmıştı. Ama unutuluş onu örtmemiştir. Komor Adalarından kimse ölüsüne sahip çıkmadığı için Moilimou Bedja, Kerguelenler'e yerleşmiştir. Yeradları Komisyonu 1966 yılında, Baudassin Körfezinin önündeki adacıklardan birine onun adını vermeyi kararlaştırmıştır. Eski bir gelenek uyarınca bir tapınağın yakınına yerleşmiş Bedja, tek başına Port-aux-Français'nin doruğuna egemendir; bu tapınak onun olmasa bile, kendisinin artık önemli biri olduğunun işaretidir.

1963 yılında yük boşaltılırken mazot varili altında ezilerek ölen Jean-Marie Stoll'ün de bir adacığı vardır.

Beni, ölenlerin sahip oldukları nesnelerin, yönetim tarafından kayda geçirilen dökümü kadar üzen başka hiçbir şey yok. Bir İsviçre çakısı ile bir diş fırçasının arasında, listede Aziz Augustinus'un İtirafları ve Günter Grass'ın Trampet'i kayıtlı.

Killi topraklar uzmanı bu Alsace'li, neyin peşinde buralara gelmişti?

Port-Couvreux. Yanından delidere akan bir ev. Bir bahçecikle çevrili bu fazla sakin evciğin içinde, sinsi ve uğursuz bir hava dolaşıyor. Kerguelenler için alışılmadık bu gür, nerdeyse yapış yapış otları sevmedim. Bu ot bolluğunda hayırsız birşeyler var. Terkedilmiş bu yapının olağanlığı ve sükûneti insanı ürkütüyor. Tepenin en yüksek noktasında dikili istavrozu seyrederken, Georges Polian: "Burası uğursuzdur" diyor. Bu seferki istavroz bir mezarı değil bir tehlikeyi, bir tehdidi işaret ediyor. Port-Couvreux'yü şeytanlardan arındırmak yerine onun büyüsünü vurguluyor.

Daha ilk günlerden, 1912'den beri, Port-Couvreux hep uğursuzluk getirmiştir. Sürüler ve çobanlar bu fazla uzak, ulaşılması zor körfeze hiçbir zaman alışamamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında buraya yabanıl yaşama bırakılan koyunlar bir daha bulunamamıştır. 1920 yılında Bossière kardeşlerce buraya ikinci bir yerleşme denemesi yapılır. 1922 ile 1927 yılları arasında ikişer ikişer görev yapan dört çobandan ikisi ölür.

1927 yılında Le Havre'lı üç polis memuru, yanlarına ailelerini de alıp, Kerguelenler'de bir serüvene atılmaya karar verirler. Yolculuğa çıkanlar Georges Le Galloudec, eşi ve torunları Georgette; Pierre Petit ve eşi; Léon Ménager, eşi ve kızları Léone'dur. Durban üzerinden gerçekleştirilen uzun bir yolculuktan sonra Lozère gemisi Port-Couvreux önünde demir atar. Manzara pek hoş değildir. Çobanların yaşadıkları büyük baraka, içine girilmeyecek kadar pistir. Bir de kötü işaret onları karşılar: istasyonun bayrağı yarıya indirilmiştir; adamlardan biri ölmüştür. Lozère'in dülgerinin yardımıyla üç adam evlerini inşa ederler. Birkaç hafta sonra, ağıl, çamaşırhane, ekmek fırını tamamlanır.

Yaşam tam yoluna girmek üzereyken, 29 Kasım günü üç arkadaş, Corbeau Adasına gidip fok avlamaya karar verirler. Yollarını kaybederler, tekneleri arızalanır, geceyi bir yarın kuytusunda geçirirler. Ertesi sabah kar yağmaktadır. Açıkta geçirdikleri ikinci bir geceden sonra üç adam, Port-Couvreux'nün yolunu bulduklarını sanırlar, oysa aynı yerde dönüp durmakta ve bunun farkına varamamaktadırlar.

Kaya döküntülerinin ortasında dolanarak, yarıklar, tepeler, buzlu dereler arasında yerlerinde sayarak güçlerini tüketirler. Soğuktan titreyerek, açlıktan halsiz düşerek karda, rüzgârda yürürler. Aralarında yüzer metre kadar mesafe vardır, sonra birbirlerini gözden kaybederler. Sonunda Pierre Petit istasyonun yönünü bulur. 3 Aralık günü Port-Couvreux'ye ilk varan odur. Arkasından, birkaç saat sonra Léon Ménager gelir.

Le Galloudec nerede kalmıştır? İki adam da onun diğeriyle birlikte olduğunu sanır. Le Havre'lı, eski bisikletli polisin cesedi on yedi gün sonra bulunacaktır. Fazla ince mavi tulumunun içinde, kollarını göğsünde çaprazlamış, sırtüstü yatmaktadır; gözleri skua'lar tarafından oyulmuştur. Biraz uzakta vadinin içinde gömülüdür. Mezarlık niyetine sınırları kabaca çizilmiş bir dikdörtgenin orta yerinde adsız bir istavroz. Port-Couvreux, bu ölüm bahçesi, kendininki dışında hiçbir ölüm tasarımına izin vermiyor; otların kapladığı höyük bile dışlanmıştır.

12 Şubat 1928 günü, Port-Couvreux'ye uğrayan Lozère gemisi, Gazelle Boğazında bir sığlıkta karaya oturur. Mürettebat, herhangi bir can kaybı olmaksızın gemiyi terkeder ve Port-Couvreux'ye sığınır. Üç kadının yaşadığı istasyonda bu işsiz güçsüz adamların varlığı olaylara yol açar. Renée Ménager Lozère'in mürettebatından biriyle kaçar ve Güney Afrika'da kayıplara karışır.

Kasım ayında, Aubert de la Rue ve eşi, Port-Couvreux'deki sömürgecilerle tanışırlar. Jeolog, bunların küçük sürülerinde ancak otuz baş kadar hayvan bulunduğunu görür; koyunların birçoğu önceki kış ölmüştür. Etrafı çevrili ve korunmuş bahçelerinde Port-Couvreux'lü Robinsonlar turp yetiştirmeyi başarmışlardır. Aubert de la Rue, bu turpları "tel gibi ince" bulmakla birlikte, "herşeye rağmen aralarından üç-beş tanesinin yeterince güzel olduğunu" kabul eder.

23 Şubat 1929'da Ménager, kızı Léonne'la birlikte, Pierre Petit ve karısını orada bırakıp Fransa'ya dönmek üzere gemiye biner.

Kendisi için serüvenin sona erdiği sanılabilirdi. Ama daha aynı yıl yeniden Kerguelen'lere dönmeye karar verir. "Evet güçlüklerle

karşılaşıyorsunuz, ama orada özgürsünüz ve yaşam güzel." Port-Couvreux'de iki yıl daha geçirecektir.

1931'de, Saint-Paul Adasında unutulan insanlar olayından sonra, Kerguelen Adaları tarihinin son sömürgecileri, apar topar Austral gemisine bindirilir. Koyunlar kaderlerine terkedilir; ahırdaki üç domuz öldürülür ve öylece bırakılır. 1940 yılında Port-Couvreux'ye gelen Atlantis gemisinden Alman denizciler ölü domuzları bulurlar. Bunların çürümemiş fakat "mumyalaşmış" olduklarını hayretle görürler.

Eski sömürgecilerin evi hâlâ ayakta ama önündeki veranda harap durumda. Tahtaların üzerinde ölü kuşlar yatıyor. Odalar küçücük, bebek evlerindeki gibi. Yerde bir iki parçalanmış somya bir de döküm soba duruyor. Bu daracık mekânda tek ilginç öğe, beyaz damarlı siyah mermerden bir şömine. Dokununca ahşaptan yapıldığını anlıyorum. Böylesine umut kırıcı bir yerde, bir küçük kentsoylu evi yaratmak için gösterilen bu çaba hayranlık uyandırıyor. Ülkelerini terketmek için hiçbir özel nedenleri bulunmayan, kadın erkek birkaç insan, Kerguelen Adaları hayaline kapıldıkları için burada yaşadılar. Aldanmış olmalarına rağmen gene de yılmadılar. Bir ahşap masanın üstüne, alçıdan bir levha konulmuş, bunun üzerinde sadece şu yazı var: "Pierre Petit, 1927-1930".

1970 yılında ölen Pierre Petit, günlerden birinde, Ménager ile birlikte bir mağaranın içinde bir madeni kutu bulduklarını söyler. Onu çelik kalemle açmış. İçinden, 1883 yılında Norveçlilerin bıraktığı havuçlu sığır eti ve sığır konservesi çıkmış. Yiyecek deposunun yanında bir de şişe bulurlar, bunun içindeyse 1772 tarihli ve Yves de Kerguelen'in imzasını taşıyan bir parşömen vardır. Bu, ilk yolculuk sırasında bırakılan, adaya el koyma belgesidir. Parşömeni alıp götürmek yerine tekrar şişeye koyar ve aynı yere bırakırlar.

Kerguelen'in bu metni bir daha bulunamamıştır. Bu konuda kendisine soru soranlara, "Penguen" takma adlı Pierre Petit her seferinde, şişenin tam yerini ancak oraya yeniden gitme koşuluyla belirtebileceğini söylerdi.

Georges Polian yolunu haritaya bakmaksızın buluyor. Beni, Balina Avcıları Körfezinin sonunda, 1893 yılında adalar üzerinde Fransız

egemenliğini teyid için gelen Eure gemisi tarafından yapılan erzak deposunun yerinin hâlâ belirgin bulunduğu noktaya götürüyor. Söylenenlere bakılırsa üç metre yüksekliğindeki bir piramitten sadece birkaç taş kalmış. Körfezin sonunda, Beau Temps sığınağına açılan geçidin yakınında bir gönderin parçaları hâlâ duruyor. Bu gönderin dibine, Kerguelen Adalarına el konuluşuna ilişkin tutanağın üç kopyası gömülmüştü. Eure'ün bıraktığı bu metinlere ne oldu? Bunlar yalıtım sağlayan bir zarf içindeydiler ve kapağı özenle kaynaklanmış bir bakır muhafazaya konulmuşlardı.

Atlantis'in ikinci kaptanı Ulrich Mohr, 1965 yılında Gracie Delépine'e yazdığı bir mektupta, altında elli yıllık ama "pekâlâ yenilebilir" durumda konservelerin gömülü bulunduğu bu taş piramitten söz etmektedir. Aynı piramidin altında, adaya elkonuluş belgesinin de bulunduğunu belirtmektedir. Mohr şöyle yazıyor: "Alınan konserveleri, Atlantis'in stoklarıyla değiştirdik ve kazazedelere bu yardım olanağı yok olmasın diye, taşları tekrar yerlerine koyduk". Belgeye değinmiyor. Tutanağın Almanlar tarafından götürülmüş olması muhtemeldir.

Eure gemisi aynı belgeleri Port-Christmas'a da bırakmıştı. Bu sırada yirmi bir pare top atılmış ve Fransız bayrağı göndere çekilmiştir. Edgar Aubert de la Rue, bir gün Kızıl Kubbe'nin tepesindeki bir kayanın kovuğunda 17 Şubat 1930 tarihli bir kâğıt bulur. Bu belgede, Avustralyalıların herkesten habersiz Kerguelen Adalarının güney kıyılarını açınsamaya geldiklerini ve bunun için gemilerine yükledikleri bir deniz tayyaresini kullandıkları kayıtlıdır. Bu, Sir Douglas Mawson'ın yönettiği Banz Antarctic Research keşif seferidir.

Piramidin kalıntılarının hemen yanında bir haç buluyoruz. Bakır bir levha üzerindeki yazılara göre burası, 29 Aralık 1940 tarihinde ölen asker Herrmann'ın mezarıdır. Şimdiye kadar gördüğüm bütün mezarlar içinde bu en özenlisi, en parıltılısıdır. Alman hükümeti, bu mezarın bakımı için her yıl Fransız yönetimine para öder. Haç yeni boyanmıştır. Beyaz çakıl taşlarından bir çerçeve, mezarın yerini belirlemektedir. Bu mezar, bir kroki üzerinde yerini belirten Amiral Rogge'nin verdiği bilgilere dayanılarak bulunmuştur. Bulunduğunda haç iyi durumdaydı ama kötü havaların etkisiyle yazıları okunamaz hale gelmişti.

Port-Elisabeth'e doğru yürürken, ona, Ross Dağına tırmanışına ilişkin sorular soruyorum. Bana, bu doruğun fethinin, öncelikle o dönemin disker ine karşı bir mücadele olduğunu söylüyor. "1960 yılında buraya gelir gelmez, Ross, benim için bir tutkuya dönüşmüştü. Ben Kerguelenler'de, gezegenin son bakir topraklarından birinde bulunduğumu kavramıştım."

Birkaç ay öncesine kadar, Tunus sınırlarında görevlendirilmiş bir ceza taburunda bulunan gencin heyecanını düşünebiliyorum.

- "Yükseklikler evrenine alışık benim gibi bir dağcı için, bu sarsıcı bir duygu olmuştu. Ross Dağına tırmanmaya karar verince, o bölgede açınsama gezileri yapılıp yapılmadığını öğrenmek istedim. Kerguelen Adalarının içlerinin muazzam bir boşluk olduğunu gördüm. Haritanın üzerinde hiçbir şey yoktu! Sadece Rallier du Baty, Aubert de la Rue ve 1953 yılında Mouzon keşif heyeti bazı işaretler koymuşlardı.

"Bir dost bulmuştum: Georges Rens; benim gibi askerliğini yapmakta olan, pek az konuşan, tam bir ip yoldaşı. Disker'in izin vermeyeceğini anlayınca gizli bir işe giriştik. Başlıca sorun yiyecek sorunuydu. Beş günlük bir yürüyüş plânlıyorduk. Demek ki on günlük yiyecek gerekliydi. Ama malzemelerin üstüne bir de bu kadar yiyeceği taşımak sözkonusu olamazdı. Ne zaman gönüllü aransa öne biz çıkıyorduk; böylece gizli besin depoları oluşturmaktı amacımız. Yiyecek çalıyorduk. Birimiz levazım görevlisini lâfa tutarken, diğerimiz çaktırmadan konserve kutularını topluyordu. Sonra günlerin birinde, haziran ayındaydı, zamanın gelmiş olduğunu düşündük. Molloy Burnunda bulunan yer sarsıntıları araştırma mahzeninde akaçlama hendekleri açılması işine gönüllü yazıldık. Göstermelik birkaç kazma vurduktan sonra yola çıktık. Ross kraterine ulaşmayı başardık. Ama daha ileri gitmek olanaksızdı.

"İşte o sırada çok şiddetli bir kar fırtınasının içinde bulduk kendimizi ve Saint-Théodule Tepesinde mahsur kaldık. Bir mağaranın girişine taşlardan duvar ördük ve kendimize yatacak yer hazırladık. Port-aux-Français'ye zamanında dönebildik. İlçe yöneticisini atlatabilmiş değildik, yasakladığı açınsama gezisini yapmış olduğumuzu biliyordu, ama sağ salim geri dönüşümüzden ötürü o kadar ferahlamıştı ki, hiç sesini çıkarmadı.

"Eylül ayında bir kaçamak daha yaptık. Sonra da Kasım ayında, işçilerden, aynı zamanda bir papaz olan Jean Volot'yu da yanımıza alarak dört kişiyle bir başka kaçamak gerçekleştirdik. Bilinmedik bir bölgede ilerliyorduk. Cook Buzulu takkesinin güney aklanında o zamana kadar açınsanmamış bir yer bulduk ve oraya Yukarı Savoie'nin deliderelerinin birinden esinlenerek Diosaz Buzulu adını verdik. Bir gece, girişi bir uçurumun üstünde çıkıntı oluşturan bir mağarada kamp kurduk. Buraya Üzengi Mağarası adını verdik, çünkü bu mağaraya girebilmek için, ip, dağ çivileri ve yaylı çengellerin yanısıra üzengi de kullanmak gerekti. Cook Buzulunun üstündeki kamptan sonra, Üzengi Mağarasında on yedi saat uyuduk. Dönüş yolunda korkunç görünümlü kapkara bir ovanın karşısında Jean Volot'nun durakaldığını ve "Burası Dante'nin betimlemelerine benziyor" dediğini anımsıyorum. Oraya Dante adını verdik."

- "Neden, Diosaz gibi, daha önceden varolan yeradlarını seçtiniz?"

- "Hep benzerlikler arar dururduk; bu her zamanki oyunumuzdu."

- "Travers Vadisine giderken, Aosta Vadisinden, Grisanche Vadisinden, Courmayeur'den geçtim; oralara bu adları veren siz misiniz?"

- "Evet benim. O açınsamayı 1961 yılının haziran ve eylül aylarında yapmıştık."

- "Kişişel anılarınızdan esinlenerek koyduğunuz adlar da var mı?"

Duraksıyor.

- "Evet... Özel yaşamıma ilişkin anılar demek istiyorsunuz... Ben, o dönemde birçoklarının yaptığı gibi kişisel haritamı çizmek için Kerguelenler'i kullanmak niyetinde değildim. Bu bana, bir ağacın gövdesine yürek simgeleri kazımak kadar budalaca geliyordu. Ama gene de bunun bir istisnası vardır. Alster Vadisi, Koeslin Gölü gibi isimler Hamburg bölgesinden bir kadını çağrıştırır. O kadın Doğu Pomeranya kökenliydi. Geldiği yer, Koeslin, 1945'ten sonra Polonya'ya

geçti ve haritadan silindi. Benim için o yerin adını yeniden yaşatmak önem taşıyordu. Bu ad şimdi sadece Kerguelenler de var."

- "Ya Ross Dağı?"

- "O, çok daha sonradır... Ancak 1975 yılında, o açınsamayı örgütleyen Güneysel Topraklar başhekimi Jean Rivolier'nin sayesinde o işin üstesinden gelebildiydik."

Yol arkadaşımın yüzünü inceliyorum. Bu adam, bir büyülü güce, adlandırma gücüne sahip olmuştu. Acaba, ilk başlarda onun o ölçüde sessiz kalmasının nedeni, bu mutlak egemenlik midir; yaratılışın gizine yaklaşmış olmaktan kaynaklanan ve korku vereno izlenim midir? Bu adamın yüzünde düşüncelere dalmış gibi bir anlam, dağlara kolayca tırmanıveren bir şamanın, dalgın ve nüfuz edici yetkesi var. Sanki bir düşteymiş gibi toprağı okşayıp geçiyor.

* * * * *

Ayaklarımızın altındaki şu topraklarda, insanın kanı başka insanlarca hiç akıtılmadı. Kerguelenler, bu uzak Aden Bahçesi, Kain'in yaptığından zarar görmemiştir. Evcilleştiren ve tuzaklar kuran insanların sözcükleri, takımadayı günün birinde yaralar mı?

* * * * *

Port-Elisabeth. Liman yok; peki Elizabeth nerde? Kıyıda karaya oturmuş bir Sovyet teknesinin kalıntıları. Uçurumun eteklerinde taştan bir kale, martı ve skua bulutları. Çıplaklık, mutlak çöl.

Ratmanoff Burnu. Binlerce imparator pengueni kıyıya yığılmış. Fransa'da ekim aylarında görünen tatlı güneşin keyfi, dalgaların şiddetiyle bozuluyor. Kara buğday unu gibi kumlar. Uzaklarda, deniz banyosunun neşesi içinde bir insan kalabalığı görür gibi oluyorum. Açıklardan gelen dalgaya kendilerini atmak için, kasıntıyla salına salına ilerleyen bu dikelmiş gölgelerde, yüzme hocalarının o kendini

beğenmiş ve kurumlu havası seziliyor. Onlara yaklaştığımda ürkmüyorlar, ama onlarla aynı boyda olmak için çömelmem gerekiyor. Ben çömelince ilkin birbirlerine bakıyorlar, sonra bana yaklaşıyor ve çevremde bir çember oluşturuyorlar. Ne ağırbaşlılık! Ciddiyetleri ve bana gösterdikleri saygı, birbirlerine davranışlarındaki soğuklukla zıtlaşıyor. Birbirlerine yapışık duruyorlar; titiz ve kavgacılar. İçlerinden biri diğerinin alanına geçer geçmez, gagalaşarak kavgaya tutuşuyorlar. Sonra gene, yavaşça ve ağırbaşlılıkla yerlerine dönüyorlar.

* * * * *

Morne Burnu. Etraf çepçevre kıyı gölcükleri ve sulak alanlarla dolu. Suyun rengi sarının bütün türlerini kaynaştırıyor: safran, sazlık sarısı, bakır, Siena sarısı. Kıyı rüzgârla katılaşmış.

Kıyının beş yüz metre açığında kayalık bir tepe yükselir: Matley Adacığı. 1963 yılında bu adacıkta topraktan, üzerinde Matley adı yazılı bir kireçtaşı çıkardılar. Mezarın çevresinde, rüzgârla dağılmış bir iskelet bulundu. Tavşanlar yeraltında yuvalarını kazarken toprağı delmiş ve 19. yüzyılda Kerguelen Adalarına gelmiş bu balina gemisi kaptanının mezarını açmışlardı.

Mezar taşını Kerguelenler'e, Kaptan Matley'nin eşi göndermiştir; üzerinde şunlar yazılıydı: "Çevredeki sularda, Londra limanına kayıtlı Duke of Portland gemisine komuta ederken, 12 Aralık 1810 tarihinde bu dünyadan ayrılan Kaptan John Matley'nin anısına.

"Elveda boş dünya, yeterince gördüm seni,
Artık önemsemiyorum hakkımdaki sözlerini;
Büyülü ya da öfkeli bakışların hiç heyecanlandırmıyor beni
Başımı dayayıp huzura kavuştuğum günden beri."
Bende gördüğün hatalara kaptırma kendini,
işine bak sadece, yeterince oyalar bu seni.

Port-aux-Français'ye geri dönüş. Paris'ten gelen bir haberi bana ileten disker, "Bu haber herhalde sizi ilgilendirecektir" diyor. "Güneysel Toprakların önde gelen kişilerinden" Edgar Aubert de la Rue'nün,

Lausanne'da, seksen dört yaşında öldüğünü öğreniyorum.

Ben onun çok önceden ölmüş olduğunu sanıyordum. Altı ay önce Touffreville'deki dini tören sırasında, saygıdeğer Peder Bossière, Elem Adasında Kerguelen Şövalyesinden bu yana yararlılık göstermiş ölü kişiler için dua etmemizi istemişti. Bunların arasında Aubert de la Rue'nün de adı geçmişti.

Aubert de la Rue, destansı çağların son kahramanıdır. Heryere bu kadar uzak, bu bozulmamış yörede, evrenin son arşivlerinin saklı bulunduğuna inanıyordu. "İnsanların, Fransa'nın onur duyabileceği bu eşsiz saklı dünyayı koruması" için çaba sarfediyordu. Gallieni Yarımadasındaki bir sıradağ Aubert de la Rue adını taşır, ama bu, onunla birlikte takımadayı dolaşan eşi Andrée'nin adıdır.

* * * * *

Öğleden sonra, Notre-Dame du Vent Kilisesin yanında tören. Binbaşı Couesnon, Bossière kardeşlerin öyküsünü anlatıyor. Karanlık bir gökyüzünün altında yirmi kadar görevli, ani levhasının açılış törenine katılıyor. Bu sabah şiddetli yağmur yağdı. Port-aux-Français, öfkeli rüzgârın yokedemediği su birikintileriyle dolu. Levha, Komorlu Moilimou Bedja'nın mezarının yakınına yerleştiriliyor.

Port-Christmas seferi kötü hava koşulları nedeniyle iptal edildi. Kerguelen Adalarındaki kemeri hiçbir zaman göremeyeceğim.

* * * * *

Marion-Dufresne'i görüyorum. Ross Dağının keskin doruklarına sunulmuş, hareketsiz. Dün gece limana vardı. Pas akıyor kanlar içinde, yaşlı balinanın gövdesinden.

Gemi demir aldı. Demirin üzerindeki su damla damla dökülüyor. Derin deniz çayırlarındaki avlağından birden bire çekilip alınan karanlık ejderha. Çapa, yaralanmış gibi. Deniz altındaki bir savaşın

izlerini taşıyor. Isırmış. Deniz dibini tarayan uzun ve sivri dişlerinden yosunlar sarkıyor. Ama nem ona, boğulmak üzere olan biri gibi, güçsüz bir görünüm veriyor.

Hareket sırasında kamarama sığındım. Arkama bakmak istemiyorum. Kerguelen Adalarını bir daha hiç görmeyeceğim. Gökyüzü, kamaramın lombozundan kayıp geçiyor sonra uzaklaşıyor. "Ve gök, dürülmekte olan bir tomar gibi çekildi" (Yuhanna'nın Vahyi).

* * * * *

Fransa'ya dönüş. Kemerin çoktan beri varolmadığını öğreniyorum. 1909-1914 yılları arasında yıkılmış. Rallier du Baty'nin ikinci yolculuğunun öyküsünü daha dikkatle okumuş olsaydım eğer, kemerden bugün geriye yalnızca "Notre-Dame'ın kulelerine benzeyen iki sütun" kaldığını öğrenmiş olacaktım.

Genthieu, Ağustos 1992